

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»
Навчально-науковий інститут неперервної освіти
Кафедра публічного управління та адміністрування

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В.о. завідувача кафедри
Кожина Алла Василівна

“ ” 2024р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ “МАГІСТР”

спеціальності 281 “Публічне управління та адміністрування” освітньо-професійної програми «Менеджмент в органах публічного управління»

Тема: “ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА УРБАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В
УКРАЇНІ ТА СВІТІ”

Виконавець: студент групи М-281-23-1-МУ Андрук Матвій Васильович

Керівник: доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління та адміністрування Кочеров Михайло Вікторович

Нормоконтролер: _____ Кочеров М. В.

Київ 2024

ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»

Навчально-науковий інститут неперервної освіти
Кафедра публічного управління та адміністрування
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ:

В.о. завідувача кафедри

_____ Алла КОЖИНА

« _____ » _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи (проєкту)

Андрук Матвія Васильовича

1. Тема кваліфікаційної роботи (проєкту): **«ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА УРБАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ»** затверджена наказом ректора від 15.10.2024 року № 2241/ст.

2. Термін виконання роботи (проєкту): з 15.10.2024 р. по 25.11.2024 р.

3. Вихідні дані по роботі (проєкту):

- Поняття та сутність урбанізації та глобалізації.
- Сучасні тенденції урбанізації у розвинених країнах.
- Виклики та перспективи урбанізації у країнах, що розвиваються.
- Особливості урбанізаційних процесів в Україні під впливом глобалізації.

4. Зміст пояснювальної записки: Оцінка джерел загальної інформації, літератури та інших прийнятних робіт. Проведений точний аналіз сучасних підходів до сутності глобалізації та урбанізації. Історичний огляд урбанізаційних процесів у контексті глобалізації. Проблеми та виклики урбанізації в Україні у контексті глобалізації.

5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного) матеріалу:
12 таблиць.

6. Календарний план-графік:

№ з/п	Графік виконання роботи	Строк виконання	Фактичне виконання
1.	Розроблення детального плану роботи	17.10.2024	17.10.2024
2.	Підготовка Розділу 1	27.10.2024	27.10.2024
3.	Підготовка Розділу 2	10.11.2024	10.11.2024
4.	Підготовка Розділу 3	18.11.2024	18.11.2024
5.	Підготовка Вступу, Висновків та Анотації	24.11.2024	24.11.2024
6.	Надання завершеної роботи науковому керівнику для перевірки	25.11.2024	25.11.2024

7. Дата видачі завдання: «15» жовтня 2024р.

Керівник кваліфікаційної роботи (проєкту): _____ Кочеров М. В.
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання: _____ Андрук М. В.
(підпис здобувача вищої освіти) (П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Вплив глобалізації на урбанізаційні процеси в Україні та світі»: 109 с., 12 табл., 69 джерел.

Об'єкт дослідження: урбанізаційні процеси в контексті глобалізації.

Мета роботи: теоретичне обґрунтування впливу глобалізації на урбанізаційні процеси в Україні та світі та розробка практичних рекомендацій органам публічної влади щодо їх врахування в своїй діяльності.

Методи дослідження: аналіз та синтез для вивчення теоретичних основ глобалізації та урбанізації; порівняльний аналіз для порівняння урбанізаційних процесів у різних регіонах світу; історичний метод для дослідження історичних етапів розвитку урбанізації у світі та Україні; метод системного підходу для вивчення взаємозв'язку між глобалізацією та урбанізацією.

Результати магістерської роботи полягають у можливості використання результатів дослідження для розробки рекомендацій з управління урбанізаційними процесами, як на глобальному рівні, так і в Україні. Отримані результати можуть бути корисними для органів місцевого самоврядування, урядових структур, наукових установ та експертів, що займаються питаннями урбанізації та розвитку міст.

УРБАНІЗАЦІЯ, ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, ТЕХНОЛОГІЇ, ЕКОНОМІЧНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, СОЦІАЛЬНІ СТРУКТУРИ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА УРБАНІЗАЦІЇ	11
1.1. Поняття та сутність глобалізації	11
1.2. Поняття та сутність урбанізації.....	19
1.3. Взаємозв'язок глобалізації та урбанізації	29
Висновки до розділу 1	33
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА УРБАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СВІТІ.....	35
2.1. Історичний огляд урбанізаційних процесів у контексті глобалізації....	35
2.2. Сучасні тенденції урбанізації у розвинених країнах.....	42
2.3. Урбанізація у країнах, що розвиваються: виклики та перспективи	52
2.4. Порівняльний аналіз урбанізаційних процесів у різних регіонах світу	61
Висновки до розділу 2	68
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ УРБАНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	70
3.1. Історичний розвиток урбанізації в Україні	70
3.2. Сучасні тенденції урбанізації в Україні	78
3.3. Вплив глобалізації на урбанізаційні процеси в Україні	89
3.4. Проблеми та виклики урбанізації в Україні у контексті глобалізації ...	98
Висновки до розділу 3	107
ВИСНОВКИ	108
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	113

ВСТУП

Актуальність дослідження. Глобалізація суттєво вплинула на землекористування та містобудування в усьому світі, включно з Україною. Інтеграція глобальних економічних систем спонукала міста до адаптації шляхом реструктуризації свого землекористування для розміщення нової економічної діяльності, житлових районів та інфраструктури. В Україні це призвело до зміни стратегій містобудування до міжнародних стандартів і практики, хоча ці зміни часто є спонтанними через обмежений доступ громадськості до генеральних планів міст. Містобудівники все більше зосереджуються на сталому розвитку та ефективному використанні ресурсів для створення придатного для життя та стійкого міського середовища. Це включає впровадження технологій розумного міста та зелених насаджень, які є важливими для підвищення якості життя в містах. У результаті глобалізація формує новий ландшафт у міському плануванні, впливаючи як на дизайн, так і на функціональність міст.

Зростання столичних районів і мегаполісів є характерною рисою глобалізації, оскільки ці міські центри стають центрами економічного, культурного та технологічного обміну. У всьому світі міста швидко розширюються, залучаючи населення з сільської місцевості та невеликих міст. Ця тенденція помітна в Україні, де зросла кількість середніх міст, а великі міста продовжують розвиватися як центри великих систем. Концентрація ресурсів і можливостей у цих столичних районах спонукає до їх розширення, що призводить до збільшення щільності населення та диверсифікації міських функцій. Однак це зростання також створює такі проблеми, як затори, нестача житла та напруження інфраструктури. Міські політики повинні орієнтуватися в цих складнощах, щоб забезпечити справедливий розподіл переваг глобалізації між міським населенням, сприяючи інклюзивному та сталому розвитку міст.

Розростання міст, побічний продукт глобалізації та урбанізації, має значні екологічні наслідки. Оскільки міста розширюються назовні, щоб пристосуватися до зростаючого населення та економічної діяльності, вони часто зазіхають на природні ландшафти, що призводить до руйнування середовища існування та втрати біорізноманіття. В Україні розростання міст посилюється стихійним характером міської забудови, що призводить до неефективного землекористування та посилення тиску на місцеві екосистеми. Вплив такого розповсюдження на навколишнє середовище включає збільшення забруднення повітря та води, збільшення споживання енергії та проблеми утилізації відходів. Зусилля, спрямовані на пом'якшення цих наслідків, передбачають просування компактних, багатофункціональних розробок, які зменшують залежність від автомобілів і заохочують екологічні варіанти транспортування. Розглядаючи екологічні наслідки розповсюдження міст, міста можуть працювати над досягненням балансу між зростанням і збереженням навколишнього середовища, забезпечуючи здоровіше місто в майбутньому.

Глобалізація суттєво вплинула на залучення іноземних інвестицій та транснаціональних корпорацій до міст, як в Україні, так і в усьому світі. Оскільки міста розширюються, вони стають головними цілями для транснаціональних корпорацій, які шукають нові ринки та можливості для зростання. Присутність цих корпорацій може стимулювати місцеву економіку шляхом залучення капіталу, створення робочих місць і сприяння технологічному прогресу. Цей приплив іноземних інвестицій часто призводить до розвитку інфраструктури, включаючи транспортні та комунікаційні мережі, які є важливими для підтримки глобалізованої економіки. Крім того, міста, які успішно залучають багатонаціональні корпорації, можуть відчувати підвищення економічної конкурентоспроможності, оскільки присутність цих компаній може спонукати місцевий бізнес до інновацій та вдосконалювати свою практику, щоб залишатися конкурентоспроможними. Отже, ця динамічна взаємодія між

глобальними корпораціями та міським середовищем підкреслює глибокий економічний вплив глобалізації на процеси урбанізації.

Трансформація місцевих підприємств і ринків праці є ще одним значним впливом глобалізації на урбанізацію. Оскільки глобальні корпорації засновуються в містах, місцеві підприємства часто зазнають трансформацій, щоб або доповнити ці міжнародні організації, або конкурувати з ними. Це може призвести до змін на ринку праці, де існує підвищений попит на кваліфіковану робочу силу та спеціалізовані послуги, які можуть підтримувати діяльність транснаціональних корпорацій. Місцевим підприємствам, можливо, доведеться адаптуватися, запроваджуючи нові технології та бізнес-моделі, щоб залишатися актуальними в глобалізованій економіці. Крім того, глобалізація може призвести до диверсифікації можливостей роботи, оскільки нові галузі та сектори з'являються у відповідь на вимоги міжнародного бізнесу. Ця трансформація, пропонуючи нові можливості, може також створити проблеми для працівників, яким може знадобитися набути нових навичок, щоб відповідати мінливим вимогам ринку праці. Таким чином, взаємодія між місцевим бізнесом і глобальною економікою є критичним аспектом процесів урбанізації в глобалізованому світі.

Перехід до економіки, орієнтованої на послуги, є ще однією ознакою впливу глобалізації на урбанізацію. Оскільки міста інтегруються в глобальну економіку, часто відбувається перехід від економік, заснованих на виробництві, до економік, зосереджених на послугах, таких як фінанси, інформаційні технології та туризм. Ця зміна зумовлена зростаючим попитом на послуги, які підтримують діяльність глобальних корпорацій і задовольняють потреби більш взаємопов'язаного світу. Сфера послуг зазвичай пропонує вищі заробітні плати та вимагає більш освіченої робочої сили, що може призвести до покращення якості життя міських жителів. Однак цей перехід також приносить виклики, такі як необхідність постійної освіти та навчання, щоб йти в ногу з галузями, що швидко розвиваються. Міста, які

успішно проведуть цю зміну, можуть отримати вигоду від підвищення економічної стійкості та більш диверсифікованої економічної бази. Загалом перехід до економіки, орієнтованої на надання послуг, ілюструє трансформаційний вплив глобалізації на процеси урбанізації, формуючи економічний ландшафт міст у всьому світі.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування впливу глобалізації на урбанізаційні процеси в Україні та світі та розробка практичних рекомендацій органам публічної влади щодо їх врахування в своїй діяльності.

Об'єктом дослідження є урбанізаційні процеси в контексті глобалізації.

Предметом дослідження є вплив глобалізації на урбанізаційні процеси в Україні та світі.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати поняття та сутність глобалізації й урбанізації.
2. Дослідити взаємозв'язок між глобалізацією та урбанізацією.
3. Здійснити історичний огляд урбанізаційних процесів у контексті глобалізації.
4. Вивчити сучасні тенденції урбанізації у розвинених країнах.
5. Проаналізувати виклики та перспективи урбанізації у країнах, що розвиваються.
6. Провести порівняльний аналіз урбанізаційних процесів у різних регіонах світу.
7. Вивчити особливості розвитку урбанізації в Україні у контексті глобалізації.
8. Визначити проблеми та виклики урбанізації в Україні під впливом глобалізаційних процесів.

Методи дослідження:

1. Аналіз та синтез – для вивчення теоретичних основ глобалізації та урбанізації;
2. Порівняльний аналіз – для порівняння урбанізаційних процесів у різних регіонах світу;

3. Історичний метод – для дослідження історичних етапів розвитку урбанізації у світі та Україні;
4. Метод системного підходу – для вивчення взаємозв'язку між глобалізацією та урбанізацією.

Теоретична значущість роботи полягає у поглибленні розуміння взаємозв'язків між глобалізацією та урбанізацією, що дозволяє оцінити нові тенденції та зміни у розвитку міст під впливом глобальних процесів. Робота також доповнює існуючі наукові уявлення про сучасні урбанізаційні процеси в умовах глобалізації.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання результатів дослідження для розробки рекомендацій з публічного управління урбанізаційними процесами, як на глобальному рівні, так і в Україні. Отримані результати можуть бути корисними для органів державної влади та місцевого самоврядування, урядових структур, наукових установ та експертів, що займаються питаннями урбанізації та розвитку міст.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі впливу глобалізаційних процесів на урбанізацію як у світовому контексті, так і в Україні. У роботі також здійснено порівняльний аналіз тенденцій урбанізації у різних регіонах світу з урахуванням локальних соціально-економічних умов.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА УРБАНІЗАЦІЇ

1.1. Поняття та сутність глобалізації

Ранні форми глобалізації можна простежити до стародавніх цивілізацій, де торгові шляхи, такі як Шовковий шлях, сприяли обміну товарами, ідеями та культурою між Сходом і Заходом. Ці стародавні мережі відіграли ключову роль у сприянні взаємодії між різними суспільствами, що призвело до поширення технологій, мов і навіть релігій. Наприклад, поширення буддизму з Індії до Східної Азії є прикладом того, як духовні вірування вийшли за межі географічних кордонів через ці ранні глобальні обміни. Крім того, розгалужена інфраструктура Римської імперії, включаючи дороги та морські маршрути, дозволяла переміщати людей і ресурси через величезні території, закладаючи фундаментальні елементи для взаємозв'язку. Такі ранні форми глобалізації підкреслюють давню людську схильність до формування взаємопов'язаних мереж, які виходять за межі місцевих і національних обмежень [18,с.37].

Епоха досліджень ознаменувала значний перелом в історії глобалізації, рушієм якої стали пошуки європейських держав нових торгових шляхів і територій. У цю епоху такі дослідники, як Христофор Колумб і Васко да Гама, вирушили в подорожі, які з'єднували раніше ізольовані один від одного континенти. Обміни, що виникли в результаті, мали глибокий вплив на світову торгівлю, економіку та культуру. Наприклад, Колумбійська біржа вивела в Європу такі культури, як картопля та кукурудза, і водночас привезла європейську худобу та хвороби до Америки. Ці взаємодії не лише змінили дієти та сільськогосподарські методи, але й мали довготривалі демографічні та екологічні наслідки. Крім того, створення колоніальних імперій сприяло поширенню європейських мов, систем управління та релігійних вірувань у колоніях по всьому світу. Отже, епоха досліджень заклала основу для більш взаємопов'язаної та взаємозалежної глобальної системи.

Промислова революція ознаменувала початок сучасної глобалізації, що характеризується швидким прогресом технологій і транспорту. Такі інновації, як паровий двигун і телеграф, зробили революцію в обміні товарами, людьми та інформацією на великі відстані. У цей період відбулося безпрецедентне зростання міжнародної торгівлі та поява глобальної економіки. Фабрики та масове виробництво призвели до збільшення виробництва та потреби в сировині, що спонукало країни шукати ресурси з усього світу. У результаті були створені глобальні ланцюги поставок, які пов'язують виробників і споживачів у складну мережу економічної взаємозалежності. Крім того, поширення індустріалізації сприяло урбанізації та переміщенню робочої сили, подальшій інтеграції глобальних ринків. Таким чином, промислова революція відіграла вирішальну роль у формуванні сучасного ландшафту глобалізації, підкреслюючи системний характер взаємозв'язку, який визначає сучасний світ [4,с.90].

Глобальна торгівля та багатонаціональні корпорації (МНК) відіграють ключову роль в економічних аспектах глобалізації, стимулюючи міжнародну торгівлю та сприяючи взаємозв'язкам між націями. Суть глобалізації тісно пов'язана з діяльністю ТНК, які переміщуються між різними ринками, ресурсами та технологіями, створюючи таким чином глобальну економіку без кордонів. Ці корпорації часто мають дочірні компанії та філії в кількох країнах, використовуючи місцеві переваги, зберігаючи при цьому єдину корпоративну стратегію. Цей взаємозв'язок не тільки полегшує потік товарів і послуг, але й сприяє культурним і технологічним обмінам, що зрештою сприяє конвергенції рівнів розвитку між націями [50,с.184].

Фінансові ринки та міжнародні інвестиції є фундаментальними компонентами економічної глобалізації, що характеризується інтеграцією та взаємозалежністю національних фінансових систем. Глобалізація фінансових ринків передбачає об'єднання міжнародних фінансових відносин у цілісну глобальну систему, підвищення ефективності та доступності потоків капіталу. Ця інтеграція дозволяє безперервно переміщати фінансовий капітал через

кордони, надаючи країнам, що розвиваються, можливості залучати інвестиції та стимулювати економічне зростання. Крім того, зміни в глобальних фінансових потоках часто викликані всеосяжними тенденціями економічної глобалізації, що відображає зміни в моделях інвестицій і монетарній політиці. Взаємопов'язаний характер цих ринків підкреслює важливість фінансової стабільності та регулятивної координації в глобальному масштабі.

Міжнародні економічні установи, такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Світовий банк, відіграють важливу роль у формуванні ландшафту економічної глобалізації. Ці інституції надають фінансову допомогу, політичні поради та технічну підтримку країнам, сприяючи їхньому економічному розвитку та інтеграції у світову економіку. МВФ, наприклад, відіграє вирішальну роль у стабілізації міжнародних валютних систем і сприянні коригування платіжного балансу, тоді як Світовий банк зосереджується на довгостроковому економічному розвитку та зменшенні бідності. Пропагуючи розумну економічну політику та заохочуючи міжнародне співробітництво, ці інституції допомагають пом'якшити ризики, пов'язані з глобалізацією, і забезпечити більш справедливий розподіл її переваг. Їхній вплив поширюється на різні сектори, включаючи сільське господарство, інфраструктуру та соціальні послуги, підкреслюючи їхній комплексний підхід до сприяння глобальній економічній стабільності та зростанню [41,с.42].

Поширення популярної культури через глобалізацію є одним із її найпомітніших і найвпливовіших аспектів. Від американських голлівудських фільмів до корейської поп-музики, ці культурні продукти виходять за межі національних кордонів і споживаються по всьому світу, створюючи спільний культурний досвід. Наприклад, глобальне поширення голлівудських фільмів популяризувало певні стилі життя, цінності та модні тенденції в різних культурах, зробивши їх частиною глобального явища поп-культури. Місцеві культури часто адаптують та інтегрують ці елементи, що призводить до динамічного обміну культурними практиками.

Вплив глобальних комунікаційних технологій неможливо переоцінити в контексті культурної глобалізації. Такі технології, як Інтернет, соціальні медіа та супутникове телебачення, революціонізували спосіб виробництва, розповсюдження та споживання культурного контенту в усьому світі. Ці платформи забезпечують миттєвий доступ до різноманітних форм культурного самовираження з усього світу, сприяючи культурному обміну та розумінню. У результаті люди можуть легко слідкувати за міжнародними тенденціями в музиці, моді та інших сферах культури, що ще більше прискорює процес культурної глобалізації. Ця всюдисуща присутність глобальних електронних ЗМІ має глибокі наслідки для культурної динаміки.

Культурна глобалізація представляє складну взаємодію між культурною гомогенізацією та культурним розмаїттям. З одного боку, широке розповсюдження глобальних культурних продуктів може призвести до гомогенізації глобальної культури, де місцеві традиції та ідентичність перебувають у тіні домінуючих глобальних тенденцій. З іншого боку, глобалізація також забезпечує платформу для різноманітних культур для охоплення ширшої аудиторії, сприяючи культурному різноманіттю та міжкультурному діалогу. Ця подвійність піднімає важливі питання щодо збереження культури та балансу між глобальними та місцевими культурними впливами. Завдання полягає в тому, щоб керувати цією динамікою, щоб забезпечити, щоб глобалізація сприяла як єдності, так і різноманітності в глобальному культурному ландшафті [23,с.41].

Поява таких міжнародних організацій, як Організація Об'єднаних Націй (ООН) і Світова організація торгівлі (СОТ), стало наріжним каменем політичної глобалізації. Ці організації відіграють ключову роль у формуванні глобальної політики та сприянні міжнародній співпраці. Наприклад, ООН з її численними спеціалізованими установами та програмами займається різними глобальними проблемами, починаючи від підтримання миру та прав людини до сталого розвитку та охорони здоров'я. З іншого боку, СОТ зосереджується на регулюванні міжнародної торгівлі, забезпечуючи, щоб торгівля проходила

якомога плавніше, передбачуваніше та вільно. Ці організації не тільки сприяють дипломатії та діалогу між націями, але й встановлюють рамки та правила, яких держави-члени заохочуються дотримуватися.

В епоху глобалізації глобальне управління та формування політики стають дедалі складнішими. Концепція глобального управління передбачає співпрацю багатьох міжнародних організацій, держав і недержавних акторів для вирішення глобальних проблем, які виходять за межі національних кордонів. Ця співпраця є важливою для вирішення глобальних проблем, таких як зміна клімату, пандемії та міжнародна безпека. Плюралізм тлумачення глобалізації відображає різноманітність точок зору та інтересів різних країн та організацій. Цей сучасний етап розвитку характеризується підвищеним усвідомленням взаємозалежності та взаємозв'язку між народами та націями, що вимагає скоординованого підходу до формування політики. Ефективність глобального управління значною мірою залежить від здатності цих організацій гармонійно працювати разом, незважаючи на їхні різні програми та пріоритети [32,с.137].

Вплив глобалізації на суверенітет і динаміку глобальних сил є глибоким. У міру розвитку глобалізації традиційна концепція абсолютного державного суверенітету все більше заперечується. Глобальні сили, часто через міжнародні організації, здійснюють значний вплив на національну політику та рішення. Наприклад, економічна політика країн, що розвиваються, часто визначається умовами, встановленими міжнародними фінансовими установами, такими як Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Світовий банк. Ці інституції надають фінансову допомогу, але також нав'язують програми структурної перебудови, які вимагають від країн-реципієнтів проведення конкретних економічних реформ. Ця динаміка ілюструє, як глобальні сили через міжнародні організації можуть впливати на суверенітет окремих держав, що призводить до більш інтегрованого, але суперечливого глобального політичного ландшафту.

Поняття та сутність глобалізації

Аспект	Опис
Економічна глобалізація	Розширення світових економічних зв'язків, зростання міжнародної торгівлі та інвестицій, створення глобальних ринків, посилення ролі транснаціональних корпорацій.
Політична глобалізація	Поглиблення міжнародних відносин, інтеграція політичних систем, посилення ролі міжнародних організацій, таких як ООН, ЄС, СОТ.
Культурна глобалізація	Змішування культур, поширення глобальних медіа, тенденції до уніфікації культурних цінностей та способу життя, підвищення взаємодії між різними культурами.
Технологічна глобалізація	Розвиток інформаційних технологій, зростання доступу до інтернету, прискорення передачі інформації та технологічного прогресу у всьому світі.
Екологічна глобалізація	Взаємозалежність екологічних систем, глобальні екологічні проблеми, такі як зміна клімату, зростання відповідальності за збереження довкілля.
Соціальна глобалізація	Підвищення взаємозв'язків між людьми в різних частинах світу, зростання міжнародної міграції, глобальні соціальні рухи та взаємозалежність соціальних систем.

Джерело: складено автором на основі [39]

Глобалізація – це багатогранний процес, що охоплює різні аспекти життя суспільства: економічний, політичний, культурний, технологічний, екологічний та соціальний. В економічному плані глобалізація сприяє розвитку міжнародної торгівлі, інтеграції ринків та посиленню впливу транснаціональних корпорацій. Політична глобалізація передбачає зростання міжнародних відносин та інтеграції політичних систем через співпрацю між державами та міжнародними організаціями.

Культурна глобалізація веде до поширення спільних культурних цінностей і стандартів, але також може призводити до втрати локальних традицій. Технологічний прогрес відіграє ключову роль у розвитку глобалізації, забезпечуючи швидший обмін інформацією та доступ до інновацій. Екологічна глобалізація вказує на зростаючу важливість глобальних екологічних проблем, які потребують міжнародного співробітництва для їх вирішення. Соціальна глобалізація сприяє зростанню взаємодії між людьми з різних країн та культур, стимулюючи обмін знаннями та ідеями.

Міграція та глобальна робоча сила є ключовими елементами розуміння соціальних наслідків глобалізації. Оскільки світ стає все більш взаємопов'язаним, робоча сила стає все більш мобільною, що призводить до зростання міжнародної міграції. Цей рух зумовлений різними факторами, зокрема економічними можливостями, політичною стабільністю та соціальними мережами, які охоплюють кордони. Трудова міграція є основою сучасних міграційних процесів, забезпечуючи необхідні навички та робочу силу приймаючим країнам, одночасно пропонуючи економічні вигоди країнам походження мігрантів через грошові перекази. Ця динаміка не тільки змінює місцеві ринки праці, але й сприяє культурному обміну та розмаїттю, сприяючи ширшому гобелену глобальної інтеграції [41,с.42].

Зміни в соціальних структурах і сімейній динаміці є глибокими наслідками глобалізації. Традиційна сім'я розвивається через тиск і можливості, які створює глобалізований світ. Наприклад, збільшення мобільності робочої сили часто призводить до транснаціональних сімей, члени яких живуть у різних країнах, але підтримують тісні зв'язки через комунікаційні технології та періодичні візити. Ця зміна може змінити ролі та обов'язки в сім'ї, вплинувши на все – від догляду за дітьми до догляду за літніми людьми. Крім того, вливання глобальних культурних цінностей може кинути виклик і змінити місцеві звичаї та соціальні норми, що призведе до більш плюралістичного суспільства. Змішання культур та ідей сприяє створенню динамічного соціального середовища, де адаптація та зміни відбуваються постійно.

Глобальні ініціативи в галузі охорони здоров'я та освіти ілюструють позитивні соціальні наслідки глобалізації. Ці ініціативи мають вирішальне значення для усунення нерівності та сприяння добробуту в усьому світі. Наприклад, міжнародні організації та партнерства відіграли важливу роль у боротьбі з хворобами, покращенні інфраструктури охорони здоров'я та розширенні освітніх можливостей у недостатньо забезпечених регіонах. Глобальні програми охорони здоров'я часто зосереджуються на викоріненні

інфекційних захворювань, зміцненні здоров'я матері та дитини та забезпеченні доступу до основних ліків. Подібним чином освітні ініціативи спрямовані на подолання розриву в грамотності та освітніх досягнень шляхом надання ресурсів, навчання вчителів і будівництва шкіл. Ці зусилля не лише покращують життя окремих людей, але й зміцнюють громади та сприяють сталому розвитку [65,с.63].

Економічна нерівність і розрив у багатстві стали критичними проблемами в контексті глобалізації. Жорстока реальність полягає в тому, що різниця в багатстві досягла безпрецедентного рівня, коли сукупний дохід восьми найбагатших людей дорівнює доходу найбіднішої половини населення світу. Ця тривожна статистика показує, як глобалізація може посилити економічну нерівність, приносячи непропорційну користь багатим, залишаючи позаду значні верстви населення. Важливі економічні показники, такі як багатство, дохід і споживання, виявляють ступінь цієї нерівності. Завдання полягає в створенні економічної політики, яка забезпечує більш справедливий розподіл багатства та можливостей. Усунення цих розбіжностей потребує міжнародної співпраці та комплексних стратегій, які сприяють інклюзивному зростанню [10,с.163].

Деградація навколишнього середовища та зміна клімату, пов'язані з глобалізацією, становлять ще одну серйозну проблему. У міру інтенсифікації глобальної економічної діяльності навантаження на природні ресурси та екосистеми стає більш помітною. Деградація природного середовища була неминучим наслідком десятиліть промислової та економічної експансії. Ця деградація ще більше посилюється взаємопов'язаною природою глобальних ринків, які часто надають перевагу короткостроковим економічним вигодам над довгостроковою екологічною стійкістю. Глобальні тенденції зміни клімату створюють нагальні загрози з довготривалим негативним впливом на населення та екосистеми. Вирішення цих екологічних проблем потребує колективних зусиль для впровадження стійких практик і політики, які пом'якшують несприятливі наслідки глобалізації на планеті.

Рухи опору та антиглобалістські протести виникли як значуща відповідь на передбачуваний негативний вплив глобалізації. Ці рухи, які часто разом називають антиглобалістськими рухами, критикують нерівність і культурну гомогенізацію, спричинені глобальною економічною інтеграцією. Суть цих рухів полягає в їх протидії згубним аспектам глобалізації, виступаючи за більш справедливі та стійкі альтернативи. Ідеологія та програми антиглобалістських рухів різноманітні, охоплюючи низку мотивацій і цілей, спрямованих на боротьбу з соціальною, економічною та екологічною несправедливістю. Кидаючи виклик домінуючим парадигмам глобалізації, ці рухи прагнуть створити більш справедливий і збалансований глобальний порядок.

1.2. Поняття та сутність урбанізації

Концепція урбанізації сягає своїм корінням до стародавніх цивілізацій, де почали формуватися ранні зразки розвитку міст. Перші міста виникли як центри торгівлі, адміністрації та культури, знаменуючи значну зміну переважно сільських суспільств. Наприклад, у Месопотамії, яку часто називають «колискою цивілізації», виникли такі міста, як Урук і Ур, які відіграли вирішальну роль у розвитку ранніх міських поселень. Ці ранні міста принципово відрізнялися від сучасних міських районів, оскільки вони були меншими за масштабом і в основному були зосереджені на надлишках сільського господарства та торгівлі. Тим не менш, вони заклали основу для майбутнього міського розвитку, показавши важливість централізованих місць для розвитку суспільства.

З розвитком історії міські території істотно еволюціонували в різні епохи, відображаючи зміни в суспільних структурах, технологіях та економіці. Протягом середньовіччя міста стали укріпленими центрами торгівлі та управління, часто оточеними мурами для захисту. Епоха Відродження принесла відродження мистецтва, науки та архітектури, що призвело до розвитку більш витончених міських ландшафтів. Промислова революція стала

ключовою віхою, оскільки технологічний прогрес стимулював швидке зростання міст і появу великих мегаполісів. У цю епоху відбулося безпрецедентне переміщення людей із сільської місцевості до міст, спонукане обіцянкою працевлаштування та кращого рівня життя. Трансформація міських територій у ці періоди підкреслює динамічний характер урбанізації та її реакцію на ширші суспільні зміни [38,с.277].

Ключові віхи в історії урбанізації підкреслюють глибокий вплив цього процесу на глобальний розвиток. Однією з найважливіших віх стала промислова революція, яка не лише трансформувала економіку, але й докорінно змінила міський ландшафт. У 19-му та 20-му століттях були побудовані розгалужені транспортні мережі, такі як залізниці та шосейні дороги, що сприяло зростанню міст і переміщенню населення. Крім того, розвиток хмарочосів наприкінці 19-го сторіччя революціонізував міську архітектуру, дозволивши містам розширюватися вертикально та вміщувати зростаюче населення. Епоха після Другої світової війни спостерігалася зростання субурбанізації, оскільки вдосконалення транспортної та житлової політики дозволило людям жити далі від міських центрів, зберігаючи доступ до міських зручностей. Ці віхи ілюструють постійну еволюцію урбанізації та її критичну роль у формуванні сучасних суспільств.

Економічні чинники та можливості роботи є основними рушійними силами урбанізації, що тягне людей із сільської місцевості до міст у пошуках кращих засобів до існування. Обіцянка стабільної зайнятості та вищої заробітної плати в міських умовах є вагомим мотиватором для міграції. У містах часто зосереджені галузі промисловості та сфери послуг, які пропонують різноманітні можливості роботи, яких зазвичай немає в сільській місцевості. Ця економічна привабливість призводить до швидкого зростання міського населення, оскільки окремі люди та сім'ї переїжджають, щоб покращити свій рівень життя. Агломерація підприємств також сприяє створенню середовища, де можуть процвітати інновації та підприємництво, що ще більше покращує економічні перспективи в міських центрах.

Технологічний прогрес і вдосконалення інфраструктури відіграють вирішальну роль у сприянні урбанізації. Міста, як правило, знаходяться в авангарді впровадження нових технологій, які можуть призвести до покращення умов життя та підвищення ефективності послуг. Покращена інфраструктура, така як кращі транспортні мережі, надійні комунальні послуги та передові системи зв'язку, робить життя в містах більш привабливим і стійким. Ці вдосконалення зменшують обмеження простору та часу, полегшуючи людям поїздки на роботу, доступ до зручностей і залишаючись на зв'язку. Результатом є більш інтегроване та ефективне міське середовище, яке підтримує більшу щільність населення та сприяє подальшій міграції до міст [3,с.52].

Соціальні та політичні впливи також значно впливають на тенденції урбанізації. Міські райони часто служать культурними та політичними центрами, пропонуючи яскраве соціальне життя та концентрацію діяльності, яка приваблює людей. Крім того, міста можуть забезпечити кращий доступ до освіти, охорони здоров'я та інших основних послуг, що може покращити загальну якість життя. Політична стабільність і ефективне управління в міських регіонах можуть створити середовище, сприятливе для зростання і розвитку, заохочуючи людей оселятися в цих районах. Соціальні мережі та системи підтримки громад у містах ще більше підвищують їхню привабливість, створюючи відчуття причетності та безпеки для нових жителів [23,с.42].

Модель концентричних зон, також відома як модель Берджесса, є однією з найперших теоретичних основ, які використовувалися для розуміння зростання міст і організації простору. Розроблена соціологом Ернестом Берджессом у 1925 році, ця модель передбачає, що міське землекористування влаштовано у вигляді серії концентричних кілець, що виходять із центрального ділового району (CBD). Кожне кільце представляє різну соціальну та економічну діяльність, причому внутрішнє кільце є найбільш економічно жвавим, а наступні кільця містять житлові райони, заводи та

приміські зони. Ця модель підкреслює ідею, що міста ростуть назовні від ядра, причому кожна зона виконує певну функцію в міській екосистемі. Модель Берджесса відіграла важливу роль у міському плануванні, допомагаючи міським планувальникам передбачати та ефективно керувати розширенням міст.

Секторна модель, запроваджена економістом Гомером Хойтом у 1939 році, пропонує альтернативну точку зору до моделі концентричних зон, припускаючи, що міста розвиваються в секторах у формі клина, а не в кільцях. Згідно з Хойтом, різні типи землекористування та соціально-економічної діяльності простягаються назовні від центру міста вздовж транспортних коридорів, таких як дороги, залізниці та річки. Ця модель враховує вплив транспортних мереж на розвиток міст і визнає, що певні території, такі як житлові райони з високим рівнем доходу або промислові зони, можуть розширюватися за цими коридорами. Секторальна модель підкреслює вплив інфраструктури на зростання міст, ілюструючи, як доступність і зв'язок формують просторову організацію міст [38,с.277].

Модель кількох ядер, запропонована географами Чонсі Гаррісом та Едвардом Уллманом у 1945 році, ставить під сумнів уявлення про єдиний центральний діловий район, припускаючи, що міста розвиваються навколо кількох центрів або «ядер». Ці ядра можуть включати різні координаційні центри, такі як комерційні центри, промислові зони та житлові райони, кожен з яких приваблює різні види діяльності та населення. Модель визнає, що сучасні міста є надто складними, щоб їх можна було пояснити одним ядром або лінійними секторами, підкреслюючи децентралізований характер зростання міст. Цей підхід відображає різноманітний і динамічний характер міського середовища, де співіснують і взаємодіють численні центри діяльності, що призводить до більш поліцентричної міської структури.

Урбанізація суттєво змінює соціальні структури та спосіб життя, що призводить до глибоких змін у способах взаємодії людей і громад. У міру зростання міст відбувається помітний перехід від традиційного сільського

життя до більш орієнтованого на місто існування, що характеризується розширенням доступу до послуг і зручностей. Ця трансформація часто призводить до занепаду розширених сімейних систем і зростання нуклеарних сімейних одиниць, оскільки люди переїжджають ближче до міських центрів заради кращих можливостей. Приплив різноманітного населення до міст сприяє новій соціальній динаміці, де люди з більшою ймовірністю створюють зв'язки на основі спільних інтересів, а не родинних зв'язків. Отже, урбанізація змінює суспільні норми та поведінку, що призводить до більш індивідуалістичного та стрімкого способу життя [53,с.108].

Вплив урбанізації на культурне розмаїття та інтеграцію є глибоким, оскільки міста стають плавильними котлами різних культур, етносів і традицій. Міські центри приваблюють людей з різним походженням, створюючи багатий гобелен культурного самовираження та взаємодії. Це культурне розмаїття посилює жвавість міського життя, пропонуючи широкий спектр кулінарних шедеврів, фестивалів і мистецьких починань, які відображають мультикультурний склад населення. Однак інтеграція прибульців у міську структуру може бути складною, часто потребує продуманої політики та програм для сприяння соціальній єдності та взаємній повазі. Сприяючи інклюзивності та культурному обміну, урбанізація може сприяти більш гармонійному та динамічному суспільству [60,с.133].

Урбанізація помітно впливає на освіту та здоров'я, часто створюючи нові можливості та викликаючи проблеми для мешканців міст. З одного боку, міста зазвичай пропонують кращий доступ до навчальних закладів, закладів охорони здоров'я та основних послуг, що може призвести до покращення тривалості та якості життя. Концентрація ресурсів у містах означає, що мешканці мають більше можливостей для навчання та професійного розвитку. З іншого боку, швидкі темпи урбанізації можуть викликати навантаження на існуючу інфраструктуру, що призведе до переповнених шкіл і лікарень і загострить проблеми, пов'язані із забрудненням навколишнього середовища та здоров'ям населення. Вирішення цих проблем вимагає ретельного

планування та інвестицій у сталий розвиток міст, щоб забезпечити справедливий розподіл переваг урбанізації.

Розростання міст, явище, яке характеризується неконтрольованим розширенням міських територій, суттєво впливає на зміни землекористування. Коли міста ростуть, вони часто зазіхають на сільськогосподарські угіддя та природні середовища існування, що призводить до фрагментації екосистем і втрати біорізноманіття. Така трансформація землекористування не тільки порушує екологічну рівновагу, але й зменшує площу землі, доступної для ведення сільського господарства, впливаючи на виробництво продуктів харчування та місцеву економіку. Крім того, розростання міст сприяє збільшенню автомобільного руху та подальшому збільшенню викидів парникових газів, що погіршує кліматичні зміни. Перехід до більш компактних та ефективних міських форм може пом'якшити ці несприятливі наслідки, сприяючи сталому землекористуванню та збереженню природних ресурсів [23,с.40].

Забруднення та управління відходами є критичними проблемами, які супроводжують урбанізацію. Швидке зростання населення в містах призводить до зростання обсягів утворення відходів, що навантажує існуючу інфраструктуру поводження з відходами. Неналежна утилізація та обробка відходів може призвести до серйозного забруднення навколишнього середовища, включаючи забруднення ґрунту, забруднення води та погіршення якості повітря. Наприклад, такі міста, як Гуанчжоу, з населенням 12 мільйонів, стикаються зі значними перешкодами в екологічному поводженні з відходами. Крім того, міські центри часто відчують підвищений рівень промислового забруднення, що ще більше ускладнює зусилля щодо підтримки здорового середовища. Ефективні стратегії поводження з відходами, такі як програми переробки та ініціативи з перетворення відходів на енергію, мають важливе значення для вирішення цих проблем і сприяння сталому розвитку міст.

Таблиця 1.2

Поняття урбанізації

Аспект	Опис
Урбанізація як процес	Процес зростання кількості міського населення та розширення міст через міграцію людей з сільських районів у міські центри.
Демографічна урбанізація	Зростання частки міського населення у загальній чисельності населення країни чи регіону.
Соціально-економічна урбанізація	Розвиток міських інфраструктур, підвищення стандартів життя, зростання зайнятості в промисловості та сфері послуг.
Територіальна урбанізація	Розширення міських територій за рахунок поглинання передмість, створення агломерацій та мегаполісів.
Культурна урбанізація	Поширення міського стилю життя, зміна соціальних і культурних норм під впливом життя у містах.
Екологічна урбанізація	Зростання навантаження на екологічну систему внаслідок урбанізації, збільшення забруднення повітря, води, земель, урбанізація ландшафту.

Джерело: складено автором на основі [34]

Урбанізація - це складний і багатофакторний процес, що охоплює різні аспекти суспільного життя. Вона починається як демографічне явище, коли зростає частка міського населення за рахунок міграції з сільських місцевостей у міста. Це призводить до розвитку інфраструктури міст, підвищення рівня життя та зміни економічної структури, оскільки все більше людей починає працювати в промисловості та сфері послуг.

Територіальна урбанізація проявляється в розширенні меж міст, утворенні агломерацій і мегаполісів. Соціальні та культурні зміни, зумовлені урбанізацією, формують нові життєві стандарти, зокрема в сферах освіти, дозвілля та поведінкових норм. Водночас екологічні аспекти урбанізації викликають значну стурбованість через збільшення забруднення та екологічні навантаження на міські екосистеми.

Ініціативи щодо сталого розвитку міст мають вирішальне значення для вирішення екологічних наслідків урбанізації. Застосування практик зеленого будівництва, вдосконалення систем громадського транспорту та впровадження політики, що сприяють енергоефективності, можуть значно зменшити екологічний слід міських територій. Міста в усьому світі все більше зосереджуються на сталому міському плануванні, щоб збалансувати розвиток і збереження навколишнього середовища. Наприклад, 17 Цілей сталого розвитку, встановлених Організацією Об'єднаних Націй, підкреслюють

необхідність стійких міст і громад, закликаючи місцеві органи влади інтегрувати стійкість у плани розвитку міст. Сприяючи співпраці між політиками, міськими планувальниками та громадами, міста можуть досягти сталого розвитку, зберігаючи навколишнє середовище для майбутніх поколінь [14,с.108].

Міська економіка та промислове зростання фундаментально переплетені з процесом урбанізації. У міру того, як міста розширюються, вони приваблюють різноманітні галузі промисловості, які прагнуть заробити на зосередженій робочій силі та інфраструктурі. Цей приплив промисловості сприяє значному економічному зростанню, оскільки міські райони стають центрами виробництва, технологій і послуг. Ефект агломерації, коли підприємства вигають від близькості один до одного, ще більше прискорює економічний розвиток. Крім того, урбанізація сприяє інноваціям і підприємництву, оскільки щільне населення створює благодатний ґрунт для нових ідей і процвітання стартапів. Таким чином, синергія між урбанізацією та промисловим зростанням створює динамічне економічне середовище, яке рухає міста вперед.

На динаміку ринку нерухомості та житла значно впливає урбанізація, що відображає мінливі потреби та запити зростаючого міського населення. Оскільки все більше людей мігрує в міста, попит на житло зростає, що підвищує вартість нерухомості та ціни на оренду. Ця тенденція може мати як позитивні, так і негативні результати: з одного боку, вона стимулює інвестиції в розвиток нерухомості; з іншого, це може загострити проблеми доступності та нестачі житла. Циклічний характер ринку нерухомості означає, що періоди швидкого зростання можуть змінюватися корекцією або спадами під впливом таких факторів, як економічні умови, зміни політики та демографічні зміни. Таким чином, урбанізація відіграє вирішальну роль у формуванні ландшафту міських ринків нерухомості, що має широкомасштабні наслідки як для жителів, так і для інвесторів.

Тенденції зайнятості та відмінності в доходах тісно пов'язані з процесом урбанізації, оскільки міста стають епіцентрами економічної діяльності та створення робочих місць. Міські райони, як правило, пропонують ширший спектр можливостей працевлаштування порівняно з сільськими регіонами, приваблюючи людей, які шукають кращих кар'єрних перспектив. Однак така концентрація робочих місць також може призвести до значної різниці в доходах, оскільки високооплачувана робота в таких секторах, як фінанси та технології, співіснує з низькооплачуваною роботою в сфері обслуговування. Крім того, вартість життя в міських районах часто зростає разом з економічним зростанням, потенційно випереджаючи зростання заробітної плати для працівників з нижчими доходами. Цей подвійний аспект урбанізації підкреслює потребу в політиці, спрямованій на боротьбу з нерівністю доходів і забезпечення того, щоб вигоди від зростання міст широко розподілялися серед населення [47,с.79].

Поява «розумних» міст означає зміну парадигми розвитку міст, здебільшого завдяки інтеграції передових технологій. Розумне місто використовує IoT (Інтернет речей), AI (штучний інтелект) і великі дані для підвищення якості життя своїх жителів шляхом ефективного управління ресурсами та послугами. Наприклад, інтелектуальні системи керування дорожнім рухом можуть мінімізувати затори шляхом динамічного налаштування сигналів світлофора на основі даних у реальному часі. Крім того, розумні електромережі оптимізують розподіл енергії, зменшуючи втрати та сприяючи стійкості. Впровадження цих технологій не тільки підвищує ефективність роботи, але й сприяє створенню більш інтерактивного та чутливого міського середовища.

Міське планування та формування політики зазнають значних трансформацій, щоб вирішити складні питання сучасної урбанізації. Сучасні тенденції наголошують на сталому розвитку, багатофункціональному зонуванні та інклюзивній політиці, яка обслуговує різні групи населення. Політики дедалі частіше впроваджують підходи участі, щоб залучити членів

громади до процесу прийняття рішень, гарантуючи, що міський розвиток узгоджується з потребами його жителів. У Східній Німеччині, наприклад, органи місцевого самоврядування вирішують проблему вільного житла за допомогою інноваційних проектів реконструкції міст, які перепрофілюють покинуті будівлі для використання громадою. Ці стратегії сприяють створенню більш стійкого та адаптивного міського середовища, здатного справлятися з майбутніми викликами.

Таблиця 1.3

Сутність урбанізації

Параметр	Опис
Економічний розвиток	Урбанізація стимулює зростання промисловості, сфери послуг і технологічний розвиток, що сприяє підвищенню економічного потенціалу країни.
Зростання зайнятості	Створення нових робочих місць у містах завдяки розвитку промислових підприємств, технологічних центрів, сфери послуг і державного управління.
Соціальна мобільність	Урбанізація збільшує можливості для кар'єрного росту, покращує доступ до освіти, медичних послуг і соціальних благ.
Інфраструктурний розвиток	Активне будівництво житлових комплексів, доріг, лікарень, шкіл, культурних і спортивних об'єктів у міських зонах.
Погіршення екологічної ситуації	Збільшення рівня забруднення, проблеми з утилізацією відходів, перевантаження транспортних систем, зростання обсягів використання природних ресурсів.
Соціальні нерівності	Збільшення розриву між багатими та бідними, утворення неблагополучних районів, зростання рівня злочинності.

Джерело: складено автором на основі [48]

Сутність урбанізації проявляється у її впливі на різні сфери життя суспільства. Урбанізація сприяє економічному зростанню, оскільки вона активізує розвиток промисловості, технологій і сфери послуг. Міста стають центрами зайнятості, пропонуючи більше робочих місць та можливостей для соціальної мобільності, що приваблює людей з інших регіонів. Водночас урбанізація потребує розвитку інфраструктури, таких як житло, дороги, школи, медичні установи [48,с.137].

Однак поряд із позитивними аспектами урбанізація приносить екологічні проблеми: зростає рівень забруднення повітря, води та ґрунтів, збільшується використання ресурсів. Також виникають соціальні нерівності

через формування багатих та бідних районів, що може призвести до зростання соціальної напруженості та злочинності в урбанізованих територіях.

Прогнозування та планування майбутнього зростання міст має вирішальне значення, оскільки глобальна урбанізація прискорюється. За оцінками, до 2030 року майже дві третини населення планети проживатиме в містах, що потребуватиме надійної інфраструктури та соціально-економічної бази. Дослідники та містобудівники використовують прогностичні моделі для прогнозування моделей розширення міст та пов'язаного з ними впливу на ресурси, транспорт і житло. Ці моделі допомагають визначити потенційні ризики та можливості, дозволяючи містам більш ефективно підготуватися до майбутніх подій. Стратегічне міське планування не тільки пом'якшує несприятливі наслідки швидкої урбанізації, але й максимізує потенціал для сталого зростання та покращення якості життя.

1.3. Взаємозв'язок глобалізації та урбанізації

Теоретичні основи глобалізації є невід'ємною частиною розуміння її багатоаспектності. Глобалізація охоплює економічний, політичний, соціальний і культурний виміри, кожен з яких сприяє взаємопов'язаності націй і суспільств. В економічному плані він передбачає взаємозалежність національних економік і формування міжнародних виробничих комплексів, які діють поза національними кордонами. Політично глобалізація досліджує вплив транснаціональних процесів на національні держави, кидаючи виклик традиційним уявленням про суверенітет та національну ідентичність. У соціальному плані він стосується глобального обміну ідеями та культурними практиками, які формуються та формуються завдяки зростанню глобальних зв'язків. У культурному плані глобалізація передбачає поширення та адаптацію культурних елементів у різних суспільствах, що призводить як до гомогенізації, так і до диверсифікації. Розуміння цих теоретичних основ є важливим для розуміння складності та взаємозв'язку глобалізації.

Історична еволюція глобалізації відзначена ключовими віхами, які сформували її нинішню форму. Від перших торгових шляхів, таких як Шовковий шлях, до епохи досліджень, глобалізація має довгу історію сприяння обміну товарами, ідеями та культурами. Промислова революція значно прискорила глобалізацію, сприяючи масовому виробництву та міжнародній торгівлі, тим самим об'єднавши віддалені економіки. У другій половині 20-го століття технологічний прогрес у сфері зв'язку та транспорту ще більше сприяв глобалізації, зробивши світ більш взаємопов'язаним, ніж будь-коли раніше. Крім того, закінчення холодної війни та підйом неоліберальної економічної політики наприкінці 20 століття проклали шлях до більш інтегрованої глобальної економіки. Ці історичні віхи підкреслюють динамічний характер глобалізації, що розвивається, відображаючи її вплив на розвиток людських суспільств [35,с.124].

Сучасні виміри та тенденції глобалізації характеризуються як можливостями, так і викликами. У 21-му столітті відзначається безпрецедентний рівень глобального зв'язку, завдяки прогресу цифрових технологій та Інтернету. Це сприяло швидкому обміну інформацією та розширенню глобальної співпраці в різних сферах, від науки та освіти до бізнесу та культури. Проте сучасна глобалізація також стикається зі значними викликами, такими як виклики геополітичних конфліктів, зокрема російського вторгнення в Україну, що має наслідки для продовольчої та енергетичної безпеки. Крім того, зростає визнання необхідності вирішення соціальних та екологічних наслідків глобалізації, таких як нерівність і зміна клімату. Ці сучасні виміри підкреслюють складний і багатогранний характер глобалізації, що вимагає тонкого розуміння її поточних тенденцій і наслідків.

Урбанізація, як теоретичне поняття, охоплює різні виміри, які ілюструють перетворення сільських територій на міські центри. Теорії урбанізації часто підкреслюють перехід від аграрної економіки до промислової та орієнтованої на послуги економіки, наголошуючи на важливості економічного зростання, трудової міграції та розвитку

інфраструктури. Ці теорії також досліджують залучену соціальну динаміку, таку як зміни в способі життя, сімейних структурах і взаємодії спільноти. Крім того, політичні аспекти, такі як управління та формування політики, відіграють вирішальну роль в управлінні зростанням міст і вирішенні таких проблем, як житло, транспорт і екологічна стійкість. Розуміння цих теоретичних основ є важливим для розуміння того, як урбанізація формує ширші суспільні тенденції та формується ними [12,с.163].

Історична еволюція урбанізації демонструє важливі віхи, які сформували сучасний міський ландшафт. Від раннього розвитку міст у стародавніх цивілізаціях до швидкої урбанізації під час промислової революції, кожен період сприяв зростанню та ускладненню міських центрів. Ключові віхи включають зростання торгівлі в середньовічних містах, технологічний прогрес у транспорті та зв'язку протягом 19-го і 20-го століть, а також розширення міст після Другої світової війни, спричинене економічним процвітанням і зростанням населення. Ці історичні події підкреслюють взаємодію між технологічними інноваціями, економічними можливостями та демографічними змінами, що відображає динамічний характер урбанізації з часом.

Глобалізація суттєво вплинула на створення робочих місць і моделі зайнятості в містах, сприяючи появі «глобального» способу життя та споживання. Це явище поєднує глобальну економічну практику з місцевими культурними нюансами, створюючи різноманітні можливості працевлаштування в таких секторах, як технології, послуги та роздрібна торгівля. Отже, міста стали центрами як для транснаціональних корпорацій, так і для стартапів, створюючи робочі місця, які задовольняють як глобальні, так і місцеві ринки. Приплив міжнародного бізнесу також вимагає наявності робочої сили, яка має досвід міжкультурної комунікації та цифрової грамотності, що сприяє подальшому формуванню ландшафтів зайнятості в містах [32,с.134].

Розвиток міської інфраструктури є ще одним критичним економічним впливом глобалізації на урбанізацію. Сучасна міська просторова інфраструктура розвивається разом з урбанізацією, що зумовлюється необхідністю пристосування зростаючого населення та ділової активності. Це включає в себе будівництво передових транспортних систем, високошвидкісного Інтернету та стійких енергетичних рішень. Залучаючи глобальні інвестиції, міста можуть покращувати свою інфраструктуру, що, у свою чергу, підтримує економічну діяльність і покращує якість життя міських жителів. Інтеграція високотехнологічних рішень у міське планування підкреслює симбіотичний зв'язок між технологічним прогресом і міським розвитком [21,с.119].

Економічна диверсифікація та зростання також є ключовими наслідками глобалізації для урбанізації. Глобалізація стимулює міську економіку шляхом впровадження нових галузей промисловості та розширення існуючих, сприяючи створенню більш стійкої та різноманітної економічної бази. Ця диверсифікація має вирішальне значення для пом'якшення економічних ризиків і сприяння сталому зростанню. Наприклад, взаємодія між глобалізацією та міграцією призвела до динамічного ринку праці, де приплив кваліфікованих працівників сприяє інноваціям і продуктивності. Крім того, впровадження глобальних бізнес-практик і стандартів підвищує конкурентоспроможність міських економік на міжнародній арені, забезпечуючи їх довгострокову життєздатність і процвітання.

Таблиця 1.4

Взаємозв'язок глобалізації та урбанізації

Аспект	Вплив глобалізації на урбанізацію	Вплив урбанізації на глобалізацію
Економічний розвиток	Глобалізація сприяє розвитку міжнародної торгівлі, залученню інвестицій, що стимулює ріст міст та промислових центрів.	Урбанізація збільшує економічний потенціал міст, що полегшує інтеграцію у глобальну економіку через міжнародну торгівлю.

Міграція населення	Глобалізація стимулює міграцію людей до міст у пошуках роботи та кращих умов життя, збільшуючи темпи урбанізації.	Міста стають важливими центрами міжнародної міграції, приймаючи мігрантів із різних країн, що сприяє глобалізації.
Технологічний прогрес	Глобалізація поширює новітні технології, що стимулює інноваційний розвиток та модернізацію інфраструктури у містах.	Урбанізовані регіони стають центрами впровадження новітніх технологій, що сприяє глобальному поширенню інновацій.
Культурний обмін	Глобалізація поширює культурні тенденції, які швидко інтегруються у міське життя через медіа та міграційні процеси.	Міста виступають осередками міжкультурного обміну, сприяючи формуванню глобалізованого суспільства з різноманітними культурними впливами.
Інфраструктурний розвиток	Глобалізація сприяє інвестиціям у розвиток міської інфраструктури (транспорт, комунікації), що сприяє урбанізації.	Урбанізовані регіони стають центрами інфраструктурного розвитку, який має глобальний вплив на економіку та технології.
Екологічні виклики	Глобалізація призводить до збільшення екологічного навантаження на міста через зростання споживання ресурсів та енергії.	Урбанізація підсилює глобальні екологічні проблеми, такі як зміна клімату та забруднення через зростання виробництва та споживання.

Джерело: складено автором на основі [61]

Взаємозв'язок між глобалізацією та урбанізацією є складним і багатогранним. Глобалізація, стимулюючи економічний розвиток і поширення технологій, прискорює процеси урбанізації, адже міста стають привабливими центрами для міжнародної торгівлі, інвестицій та міграції. Економічний вплив глобалізації також сприяє розвитку міської інфраструктури, що дозволяє містам зростати та модернізуватися.

З іншого боку, урбанізація, підвищуючи економічний потенціал міст, активно сприяє глобалізаційним процесам, оскільки міста інтегруються у світову економіку, стають центрами інновацій та культурного обміну. Однак обидва процеси несуть із собою екологічні виклики. Зростання кількості споживачів та виробництва в урбанізованих районах призводить до збільшення використання ресурсів, що загострює глобальні екологічні проблеми, такі як зміна клімату та забруднення навколишнього середовища.

Висновки до розділу 1

Отже, у першому розділі досліджено, що глобалізація є складним і багатограним процесом, який охоплює економічні, соціальні, культурні та політичні аспекти. Вона сприяє підвищенню взаємозалежності між країнами, що приводить до посилення міжнародних зв'язків та обміну інформацією, технологіями, капіталом та робочою силою. Глобалізація створює нові можливості для розвитку, але також викликає певні ризики та виклики, такі як економічна нерівність та культурна уніфікація.

Урбанізація є процесом зростання міст і підвищення ролі міського способу життя. Вона супроводжується змінами у соціально-економічній структурі суспільства, що включає переміщення населення з сільських до міських територій, розвиток інфраструктури та збільшення частки міського населення. Урбанізація впливає на економічний розвиток, підвищуючи продуктивність праці та стимулюючи інновації, але також створює проблеми, пов'язані з перенаселенням та екологічними викликами.

Глобалізація та урбанізація є взаємопов'язаними процесами, що взаємно підсилюють один одного. Глобалізація сприяє розвитку урбанізації через інтеграцію світових ринків, зростання іноземних інвестицій та поширення передових технологій. У свою чергу, урбанізація створює умови для більш ефективного функціонування глобальних зв'язків завдяки концентрації ресурсів, капіталу та людського потенціалу у містах. Взаємодія цих процесів визначає напрямки сучасного соціально-економічного розвитку.

РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА УРБАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СВІТІ

2.1. Історичний огляд урбанізаційних процесів у контексті глобалізації

Доіндустріальні міські центри відігравали вирішальну роль на ранніх етапах урбанізації. Ці центри часто виникали навколо стратегічних місць, таких як береги річок, перехрестя доріг і прибережні райони, що сприяло торгівлі та транспорту. Міста стародавньої Месопотамії, Єгипту та долини Інду є яскравими прикладами цього явища. Вони характеризувалися складними соціальними структурами, монументальною архітектурою та ранніми формами управління, які заклали основу для майбутнього розвитку міст. Ці міста були не лише адміністративними та релігійними центрами, а й центрами культури та навчання, приваблюючи людей із різних регіонів і сприяючи поступовому збільшенню міського населення. Важливість цих ранніх міських центрів підкреслюється в історичних дослідженнях, які підкреслюють їх роль у формуванні соціально-економічного ландшафту відповідних регіонів [9,с.127].

Сільськогосподарська революція ознаменувала значний перелом у зростанні міст. З появою більш ефективних методів землеробства та одомашненням рослин і тварин суспільства могли підтримувати більші популяції та підтримувати постійні поселення. Цей надлишок сільськогосподарського виробництва дозволив людям зайнятися несільськогосподарською діяльністю, що призвело до спеціалізації праці та розвитку різноманітних професій. У результаті невеликі села почали розростатися у великі міста. У цей період також було створено торгові мережі, оскільки надлишки товарів обмінювалися на ресурси, недоступні на місці. Економічне процвітання, що виникло в результаті, ще більше сприяло розширенню міст і ускладненню соціальних ієрархій у цих зростаючих міських центрах. Взаємозв'язок між прогресом сільського господарства та

зростанням міст добре задокументований в історичному аналізі ранніх людських цивілізацій.

Ранні торгові шляхи та міські вузли сприяли поширенню урбанізації. Міста, розташовані вздовж важливих торгових шляхів, таких як Шовковий шлях або морські шляхи в Середземному морі, процвітали як пункти комерційного та культурного обміну. Ці міські центри сприяли переміщенню товарів, людей та ідей, що призвело до динамічної взаємодії культур і технологічного прогресу. Наприклад, такі міста, як Константинополь, Александрія та Венеція, процвітали завдяки своїм стратегічним позиціям на основних торговельних шляхах, ставши плавильними котлами різних цивілізацій. Економічні можливості, які відкривали ці торговельні шляхи, приваблювали купців, ремісників і вчених, тим самим прискорюючи зростання та диверсифікацію міст. Історичні записи часто підкреслюють ключову роль торгівлі в розвитку ранніх міських центрів, ілюструючи, як торгівля була рушійною силою розвитку складних міських суспільств [41,с.42].

Промислова революція принесла значні технологічні досягнення, які безпосередньо вплинули на розростання міст. Такі інновації, як парова машина та механізоване виробництво текстилю, зробили революцію у виробництві, що призвело до створення великих фабрик у містах. Ці фабрики вимагали значної робочої сили, що спричинило різке зростання щільності населення в містах. Розвиток ефективних транспортних систем, таких як залізниці та пароплави, ще більше сприяв переміщенню товарів і людей, сприяючи розширенню міських територій у раніше сільські регіони. У результаті міста стали домінуючими центрами економічної діяльності та інновацій, сприяючи постійному зростанню міських ландшафтів.

Міграція із сільської місцевості в місто під час промислової революції була визначальним фактором у процесі урбанізації. Сільські жителі переїжджали до міст у пошуках кращої роботи та покращення умов життя. Цей демографічний зсув був спричинений не лише обіцянками вищих зарплат на

міських фабриках, а й зниженням прибутковості традиційних методів сільського господарства. Концентрація промисловості та послуг у міських центрах створила фактор притягнення, який привабив різноманітне населення, що призвело до швидкого розширення меж міст і збільшення щільності міського населення. Отже, ця міграція сприяла зростанню міських районів і трансформувала соціальну та економічну структуру міст.

Розвиток міської інфраструктури відіграв вирішальну роль у забезпеченні зростання міського населення під час промислової революції. Міста інвестували значні кошти в будівництво такої необхідної інфраструктури, як дороги, мости та системи громадського транспорту, щоб підтримувати зростаючу кількість жителів і промисловість. Впровадження ефективних каналізаційних та санітарних систем було життєво важливим для покращення охорони здоров'я та запобігання поширенню захворювань, які були поширені в густонаселених міських районах. Крім того, створення громадських об'єктів, таких як школи, лікарні та рекреаційні заклади, сприяло загальній якості життя в містах, роблячи їх більш привабливими місцями для життя та роботи. Ці інфраструктурні розробки відіграли важливу роль у підтримці зростання міст і сприяли безперервному процесу урбанізації [59].

Епоха після Другої світової війни стала свідком значного економічного підйому, який викликав хвилю субурбанізації в багатьох країнах. Цей період характеризувався безпрецедентним економічним зростанням, що призвело до збільшення наявного доходу та вищого рівня життя багатьох сімей. У результаті відбулася масова міграція з міських центрів до новостворених приміських районів. Цьому зсуву сприяла широка доступність доступного житла та розширення автомобільної промисловості, що зробило зручнішими поїздки на роботу. Субурбанізація призвела до серйозних змін у міському ландшафті, коли міста розширювалися назовні, а не вгору, і це також мало глибокий вплив на соціальні структури та життя громади.

Закони про міське планування та зонування відіграли вирішальну роль у формуванні процесу урбанізації після Другої світової війни. Ці закони були

розроблені для регулювання землекористування та забезпечення впорядкованого розвитку міських територій. Закони про зонування, зокрема, використовувалися для розділення житлових, комерційних і промислових зон, тим самим зменшуючи конфлікти між різними типами землекористування. У цей період також спостерігалось зростання проектів міського оновлення, спрямованих на відродження занепаду міських районів. Однак ці проекти часто викликали суперечки, оскільки інколи призводили до витіснення малозабезпечених громад. Реалізація цих законів про планування та зонування відображала ширші суспільні цілі створення функціонального та естетично привабливого міського середовища.

Зростання мегаполісів є ще одним важливим аспектом урбанізації після Другої світової війни. Мегаполіси, визначені як міські райони з населенням понад 10 мільйонів, поширилися по всьому світу. Це зростання було зумовлене поєднанням міграції із села в місто та природного приросту населення. Мегаполіси стали центрами економічної діяльності, культурного обміну та політичної влади. Однак вони також стикаються з численними проблемами, включаючи затори, забруднення та недостатню інфраструктуру. Швидке розширення мегаполісів викликало необхідність інноваційних підходів до міського планування та управління для вирішення цих проблем і забезпечення сталого розвитку [66,с.309].

Країни, що розвиваються, переживають безпрецедентно швидке зростання населення, що створює значні проблеми для міст. Приплив людей у міські райони часто випереджає можливості міст забезпечити відповідну інфраструктуру, житло та послуги. Ця швидка урбанізація призводить до різноманітних проблем, таких як затори, забруднення та навантаження на комунальні служби. Наприклад, такі міста, як Лагос, Нігерія, стали свідками вибухового зростання населення, що призвело до серйозних заторів на дорогах і неадекватних систем управління відходами. Крім того, високий попит на житло в швидко зростаючих містах часто перевищує пропозицію, що призводить до завищення цін на нерухомість і підвищення вартості життя. Цей

сценарій не тільки посилює соціально-економічний розрив, але й перешкоджає сталому розвитку міст [58,с.209].

Неформальні поселення та нетрі є прямим наслідком швидкого процесу урбанізації в країнах, що розвиваються. Зазвичай у цих районах відсутні базові послуги, такі як чиста вода, санітарія та електрика, що створює значні ризики для здоров'я мешканців. Крім того, неформальні поселення часто розташовані в небезпечних районах, схильних до стихійних лих, що посилює вразливість міської бідності. Відсутність надійного землеволодіння в цих поселеннях призводить до циклу бідності та маргіналізації, оскільки мешканців часто виселяють без попередження. Ця проблема особливо очевидна в таких містах, як Мумбаї, де майже половина населення живе в нетрях, що призводить до перенаселених умов життя та поганого стану здоров'я.

Міська політика та програми розвитку відіграють вирішальну роль у вирішенні викликів, спричинених швидкою урбанізацією. Уряди та міжнародні організації реалізували різноманітні стратегії для покращення умов життя в містах і сприяння сталому розвитку. Наприклад, ціль сталого розвитку ООН 11 спрямована на те, щоб зробити міста інклюзивними, безпечними, стійкими та сталими шляхом покращення доступу до належного житла та основних послуг. Крім того, міська політика часто зосереджена на модернізації неофіційних поселень, покращенні систем громадського транспорту та просуванні зелених насаджень. Ці заходи не тільки покращують якість життя міських жителів, а й сприяють загальному економічному розвитку міста [43,с.138].

Вливання міжнародних потоків капіталу стало значним рушієм розвитку міст в контексті глобалізації. Міста, які можуть залучати прямі іноземні інвестиції (ПІІ), часто відчують прискорене зростання та трансформацію. Цей приплив капіталу призводить до будівництва нової інфраструктури, розширення послуг і покращення міських зручностей, що робить міста більш конкурентоспроможними на світовій арені. Наприклад, у 1990-х роках багато азіатських міст швидко розвивалися завдяки збільшенню прямих іноземних

інвестицій, які фінансували великі проекти, починаючи від хмарочосів і закінчуючи передовими транспортними мережами. Ці зміни не тільки покращують фізичний ландшафт, але й стимулюють економічну діяльність, створюючи робочі місця та стимулюючи місцеву економіку [3,с.53].

Глобальні міста, які часто називають економічними центрами, відіграють ключову роль в організації потоку капіталу, робочої сили, товарів та інформації. Ці міста встановлюють міську ієрархію, де їх здатність керувати цими потоками та сприяти їм визначає їх рейтинг і глобальний вплив. Лондон, Нью-Йорк і Токіо є квінтесенцією прикладів глобальних міст, які домінують завдяки своїм надійним фінансовим ринкам, передовим системам зв'язку та стратегічному географічному розташуванню. Наявність великих фінансових установ, транснаціональних корпорацій та розвиненої інфраструктури в цих містах підкреслює їхню важливість у глобальній економічній мережі. У результаті вони залучають різноманітну та висококваліфіковану робочу силу, сприяючи інноваціям і ще більше зміцнюючи свій статус економічної сили.

Багатонаціональні корпорації (МНК) мають глибокий вплив на міські ландшафти, часто змінюючи місто відповідно до своїх операційних потреб. Створення корпоративних штаб-квартир і регіональних офісів у міських районах призводить до розвитку ділових районів, які характеризуються висотними будинками, передовими комунікаційними мережами та спеціалізованими сферами послуг. Такі міста, як Бангалор і Шеньчжень, перетворилися на технологічні центри завдяки присутності глобальних технологічних гігантів. Така концентрація корпоративної діяльності не лише впливає на архітектурний та інфраструктурний склад міста, але й впливає на місцеву економіку, створюючи робочі місця, стимулюючи допоміжні підприємства та сприяючи інноваційному клімату та підприємництву [11,с.20].

Екологічна стійкість і міське планування є критичними питаннями в контексті сучасної урбанізації. Оскільки міста розширюються, потреба в сталому міському плануванні стає все більш важливою для пом'якшення

несприятливого впливу на навколишнє середовище, пов'язаного зі швидким зростанням міст. Зараз міські планувальники зосереджуються на інтеграції зелених насаджень, просуванні енергоефективних будівель і покращенні систем громадського транспорту, щоб зменшити викиди вуглецю. Так, дендрофлора Лісостепу України, що характеризується інвазійною фракцією, яка включає 25 видів із 21 роду деревних і чагарникових рослин, підкреслює важливість збереження біорізноманіття в урбанізованих територіях. Ці зусилля спрямовані на створення більш стійкого міського середовища, здатного протистояти викликам, пов'язаним зі зміною клімату [22,с.74].

Технологічні інновації революціонізують міське управління, роблячи міста розумнішими та ефективнішими. Поява технологій розумного міста, таких як датчики IoT (Інтернет речей), аналітика даних і штучний інтелект, дозволяє міським адміністраторам контролювати та оптимізувати міські послуги в режимі реального часу. Ці технології сприяють кращому управлінню дорожнім рухом, розподілу енергії та утилізації відходів, значно покращуючи якість міського життя. Наприклад, урбокластери, як інноваційні структури для регулювання процесів урбанізації в регіонах, демонструють потенціал технологій у покращенні міського менеджменту. Використовуючи ці технологічні досягнення, міста можуть досягти більшої операційної ефективності та стійкості.

Соціальна нерівність і міська сегрегація залишаються актуальними проблемами в глобалізованому світі. Незважаючи на економічне зростання та розвиток, пов'язані з урбанізацією, багато міських територій все ще відчувають значні розбіжності в багатстві, доступі до послуг та якості життя. Ця нерівність часто проявляється у формі сегрегованих районів, де маргіналізовані громади стикаються з обмеженими можливостями та ресурсами. Теоретико-методологічні основи дослідження особистості та соціальних інститутів в урбанізованому суспільстві висвітлюють складність вирішення цих соціальних викликів. Зусилля, спрямовані на сприяння інклюзивному міському розвитку, мають вирішальне значення для

забезпечення справедливого розподілу переваг урбанізації між усіма жителями.

2.2. Сучасні тенденції урбанізації у розвинених країнах

В останні роки в розвинутих країнах спостерігається значне зростання будівництва висотних житлових будинків. Ця тенденція зумовлена сукупністю факторів, включаючи обмежену доступність міської землі та необхідність ефективного розміщення зростаючого міського населення. Висотні будівлі пропонують життєздатне рішення, максимізуючи вертикальний простір, таким чином дозволяючи містам розміщувати більше людей у меншій площі. Крім того, прогрес у будівельних технологіях і матеріалах зробив розробку більш високих конструкцій більш здійсненним і економічно ефективним. Це вертикальне розширення не тільки оптимізує землекористування, але й сприяє створенню сучасних міських горизонтів, які символізують економічний прогрес і міську витонченість [13,с.8].

Ще одна нова тенденція в міському житловому будівництві – це перехід до мікроквартир і спільних житлових приміщень. На цю зміну значною мірою впливає зростання вартості життя в містах, особливо у великих мегаполісах, де ціни на нерухомість високі. Мікроквартири, як правило, площею від 200 до 400 квадратних футів, є доступним варіантом для одиноких професіоналів і молодих пар, які віддають перевагу місцеположенню, а не простору. З іншого боку, простори спільного проживання пропонують спільне життя зі спільними зручностями, сприяючи почуттю спільності серед мешканців. Ці інноваційні житлові рішення вирішують фінансові обмеження, з якими стикаються міські жителі, одночасно пропагуючи мінімалістичний спосіб життя та ефективне використання простору.

Незважаючи на тенденцію до вертикального життя та компактного житла, розповсюдження міст та забудова передмість продовжують формувати ландшафт урбанізації в розвинених країнах. Багато людей і сімей вирішують переїхати в приміські райони в пошуках більших будинків, кращих шкіл і

сприймається вищої якості життя. Цій субурбанізації сприяє покращена транспортна інфраструктура, що робить поїздки до міських центрів більш керованими. Однак розширення передмість створює такі проблеми, як збільшення заторів, вплив на навколишнє середовище та навантаження на громадські служби та інфраструктуру. Оскільки міста та передмістя ростуть, міські планувальники повинні вирішувати ці проблеми, щоб забезпечити сталий розвиток і добробут усіх жителів.

Розширення мереж громадського транспорту є важливою тенденцією урбанізації розвинених країн. Міста все більше інвестують у розгалужені системи громадського транспорту, щоб покращити зв'язок і зменшити затори. Наприклад, такі мегаполіси, як Нью-Йорк і Токіо, вже давно охопили розвиток комплексних систем метрополітену, тоді як такі міста, як Лос-Анджелес, нещодавно розширили свої послуги швидкісного транспорту на легкій залізниці та автобусі. Ці вдосконалення не тільки полегшують ефективно пересування людей, але й сприяють екологічній стійкості, зменшуючи залежність від приватних транспортних засобів. Розширені мережі громадського транспорту також відіграють вирішальну роль у просуванні соціальної справедливості, надаючи доступні варіанти транспорту для всіх жителів [3,с.52].

Зростання велосипедної та пішохідної інфраструктури є ще однією помітною тенденцією урбанізації. Сучасні міста віддають перевагу немоторизованим видам транспорту, розвиваючи розгалужену мережу велосипедних і пішохідних доріжок. Ця зміна очевидна в таких містах, як Копенгаген і Амстердам, де велосипедна інфраструктура вплетена в міську тканину, заохочуючи жителів вибрати здоровіші та екологічніші види транспорту. Такі ініціативи, як зони, вільні від автомобілів, і вулиці, призначені лише для пішоходів, ще більше підтримують цю тенденцію, роблячи міські райони більш зручними для життя та сприяючи активному способу життя. Акцент на велосипедній та пішохідній інфраструктурі не

тільки зменшує затори на дорогах, але й сприяє взаємодії громади та покращує загальну якість міського життя.

Запровадження електричних та автономних транспортних засобів революціонує міський транспорт у розвинених країнах. З розвитком технологій міста стали свідками сплеску розгортання електричних автобусів, автомобілів і навіть скутерів, спрямованих на зменшення викидів вуглецю та боротьбу зі зміною клімату. Автономні транспортні засоби також інтегруються в міський транспортний ландшафт, обіцяючи підвищення безпеки та ефективності. Наприклад, такі міста, як Сан-Франциско та Сінгапур, знаходяться в авангарді тестування безпілотних автомобілів, які можуть трансформувати системи громадського та приватного транспорту. Цей технологічний зсув підтримується політикою та стимулами, які заохочують впровадження електричних та автономних транспортних засобів, що відображає більшу прихильність до сталої міської мобільності.

Впровадження Інтернету речей (IoT) в міському управлінні революціонує роботу міст і надання послуг. Пристрої IoT дозволяють здійснювати моніторинг і керування міською інфраструктурою в реальному часі, включаючи транспортні системи, управління відходами та громадську безпеку. Наприклад, розумні світлофори можуть адаптуватися до поточних умов руху, зменшуючи затори та покращуючи час у дорозі. Крім того, системи управління відходами на основі Інтернету речей можуть оптимізувати маршрути збору, значно зменшуючи експлуатаційні витрати та вплив на навколишнє середовище. Ці досягнення не тільки підвищують ефективність міських послуг, але й сприяють стійкості та життєздатності міст, мінімізуючи втрату ресурсів і покращуючи загальну стійкість міст [2,с.54].

Розвиток інтелектуальних мереж і відновлюваних джерел енергії є ще однією важливою тенденцією сучасної урбанізації в розвинених країнах. Розумні мережі об'єднують передові технології для підвищення ефективності, надійності та сталості розподілу електроенергії. Вони дозволяють здійснювати моніторинг і управління потоками електроенергії в реальному часі, що

допомагає більш ефективно збалансувати попит і пропозицію. Крім того, інтеграція відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна та вітрова енергія, в мережу зменшує залежність від викопного палива, тим самим знижуючи викиди парникових газів. Цей перехід до більш чистої енергії не тільки підтримує екологічні цілі, але й сприяє енергетичній безпеці та стійкості в міських районах [51,с.144].

Аналітика даних відіграє вирішальну роль у міському плануванні та наданні міських послуг. Аналізуючи величезну кількість даних із різних джерел, містобудівники можуть приймати обґрунтовані рішення щодо вдосконалення інфраструктури та надання послуг. Наприклад, аналітика даних може виявити моделі використання громадського транспорту, дозволяючи оптимізувати маршрути та розклади для кращого задоволення потреб мешканців. Крім того, прогнозна аналітика може прогнозувати майбутні тенденції та виклики, дозволяючи містам активно вирішувати такі проблеми, як зростання населення та зміна клімату. Цей підхід, що базується на даних, гарантує, що міський розвиток є ефективним і відповідає потребам населення, що постійно змінюються.

Практики зеленого будівництва та енергоефективні проекти стали ключовими в траєкторії розвитку міст у розвинених країнах. Ці практики наголошують на будівництві будівель, які більш ефективно використовують ресурси, таким чином зменшуючи їхній загальний вплив на навколишнє середовище. Наприклад, впровадження енергоефективних технологій, таких як сонячні панелі та передові ізоляційні матеріали, стає все більш поширеним. Ця зміна полягає не лише у зменшенні споживання енергії, але й у створенні більш здорових умов життя для мешканців. Уряди та приватні сектори однаково визнають важливість сталого розвитку та запровадили політику та стимули для сприяння зеленому будівництву. У результаті будівлі, які відповідають суворим екологічним стандартам, поступово стають нормою, а не винятком. Впроваджуючи ці проекти, міські території можуть значно

зменшити свій вуглецевий слід, сприяючи ширшим зусиллям у боротьбі зі зміною клімату [36].

Міські зелені зони та сади на дахах відіграють вирішальну роль у покращенні якості життя в густонаселених містах. Ці простори забезпечують численні переваги, зокрема зменшення міських теплових островів, покращення якості повітря та створення зон відпочинку для мешканців. У таких мегаполісах, як Канада, Норвегія та Сінгапур, озеленення дахів набуло значної популярності. Ця тенденція не обмежується лише естетичними вдосконаленнями; він також має практичні переваги, такі як управління зливовою водою та ізоляція, що може призвести до значної економії енергії. Органи місцевого самоврядування та муніципалітети часто заохочують розвиток цих зелених насаджень через гранти, податкові пільги та регуляторну підтримку. Інтегруючи природу в міську тканину, міста можуть створити більш стійке та стійке середовище, сприяючи почуттю спільності та добробуту серед мешканців.

Управління відходами та ініціативи з переробки є важливими компонентами екологічної стійкості в міських умовах. Розвинені країни давно визнали важливість ефективних систем управління відходами для пом'якшення несприятливих екологічних наслідків урбанізації. Основи сучасної практики управління відходами в ЄС, наприклад, були закладені на початку 1970-х років для гармонізації методів переробки та утилізації відходів у країнах-членах. Ці ініціативи часто включають комплексні стратегії, які включають запобігання утворенню відходів, підготовку до повторного використання та переробку. Застосовуючи ці методи, міста можуть зменшити обсяги відходів, що відправляються на звалища, зберегти природні ресурси та зменшити викиди парникових газів. Ефективне поводження з відходами не тільки відповідає нагальній потребі в чистішому міському середовищі, але й підтримує ширші цілі сталого розвитку, сприяючи циркулярній економіці, де матеріали постійно повторно використовуються та переробляються.

Сучасні тенденції урбанізації у розвинених країнах

Тенденція	Характеристика
Зростання мегаполісів	Концентрація населення в мегаполісах із населенням понад 10 мільйонів осіб, таких як Токіо, Нью-Йорк, Лондон.
Смарт-міста	Використання технологій для підвищення ефективності управління ресурсами, транспорту, комунікацій та міської інфраструктури.
Сталий розвиток	Орієнтація на екологічно чисті технології, розвиток «зелених» просторів, енергоефективних будівель та зменшення викидів CO ₂ .
Децентралізація	Розвиток периферійних районів навколо великих міст, щоб зменшити перенаселеність центрів і розвантажити транспортні системи.
Розвиток громадського транспорту	Активні інвестиції у розвиток швидкісних поїздів, електричного транспорту та інтегрованих транспортних систем.

Джерело: складено автором на основі [26]

У розвинених країнах урбанізація набуває нових форм завдяки технологічним інноваціям та орієнтації на екологічну стійкість. Однією з головних тенденцій є збільшення мегаполісів, де спостерігається найбільше зростання населення та розвиток інфраструктури. Смарт-міста, що впроваджують інноваційні технології управління, стають важливими для ефективного функціонування великих міських агломерацій. Розвиток сталого міського середовища зосереджується на екологічних рішеннях, спрямованих на зменшення вуглецевого сліду. Також урбанізація у розвинених країнах супроводжується децентралізацією - переміщенням населення у приміські зони для зниження перенаселення та покращення якості життя [26,с.338].

Зростання економіки концертів і віддаленої роботи суттєво змінило економічний ландшафт міст у розвинених країнах. Концертна економіка, яка характеризується короткостроковими контрактами та фрілансерською роботою, забезпечила гнучкість і автономію багатьом працівникам. Крім того, зростання віддаленої роботи, прискорене пандемією COVID-19, дозволило співробітникам працювати практично з будь-якого місця, зменшивши потребу жити поблизу традиційних ділових районів. Ця зміна призвела до зміни міської динаміки, коли все більше людей вирішують жити в передмістях або

навіть у сільській місцевості, зберігаючи свою роботу в містах. Ці тенденції не лише вплинули на індивідуальний вибір способу життя, але й спонукали компанії переглянути свої операційні моделі та вимоги до офісного простору [8,с.30].

Розвиток ділових центрів та інноваційних районів був центром урбанізації розвинутих країн. Ці сфери призначені для сприяння співпраці між підприємствами, дослідницькими установами та освітніми організаціями, створюючи екосистему, яка стимулює економічне зростання та інновації. Такі райони часто пропонують найсучаснішу інфраструктуру, доступ до венчурного капіталу та середовище, сприятливе для спілкування та обміну знаннями. Наприклад, Силіконова долина в Сполучених Штатах і Tech City в Лондоні є яскравими прикладами того, як інноваційні райони можуть стимулювати технологічний прогрес і економічний розвиток. Концентрація талантів і ресурсів у цих хабах зробила їх привабливими як для стартапів, так і для відомих компаній, що ще більше прискорило економічне зростання міст.

Вплив автоматизації на міські ринки праці є ще однією важливою тенденцією, яка визначає майбутнє міст у розвинених країнах. Технологічний прогрес призвів до збільшення автоматизації в різних галузях промисловості, від виробництва до сфери послуг, що мало серйозні наслідки для зайнятості. З одного боку, автоматизація підвищила ефективність і продуктивність; з іншого боку, це витіснило певні типи робочих місць, що призвело до занепокоєння щодо безробіття та необхідності перекваліфікації робочої сили. Оскільки рутинні завдання стають автоматизованими, зростає попит на працівників із передовими технічними навичками та здатністю адаптуватися до нових технологій. Цей зсув вимагає переоцінки освітніх і навчальних програм, щоб підготувати міську робочу силу до мінливого робочого середовища [39,с.93].

Джентрифікація, яка характеризується перетворенням районів з низьким рівнем доходу в райони з вищим доходом, має глибокий вплив на місцеві громади. Цей процес часто призводить до переміщення давніх мешканців, які

більше не можуть дозволити собі зростаючі витрати на життя, такі як збільшення орендної плати та податків на майно. З приїздом заможних новоприбулих соціальна структура цих районів змінюється, що іноді призводить до втрати культурної спадщини та самобутності громади. Давно існуючі підприємства можуть закритися, а на їх місце з'являться нові заклади, які обслуговують більш заможні смаки, що ще більше відштовхне колишніх мешканців. Незважаючи на ці негативні наслідки, джентрифікація також може принести позитивні результати, зокрема зниження рівня злочинності та покращення місцевої інфраструктури. Проте залишається проблема збалансувати ці переваги з необхідністю зберегти сутність і доступність громади для всіх її жителів.

Таблиця 2.2

Вплив сучасної урбанізації на соціально-економічний розвиток у
розвинених країнах

Фактор	Вплив на соціально-економічний розвиток
Економічне зростання	Урбанізація сприяє збільшенню економічної активності завдяки концентрації робочої сили, підприємств та капіталу в містах.
Технологічні інновації	Висока концентрація освітніх і наукових установ у містах стимулює розвиток інновацій та впровадження новітніх технологій.
Зростання нерівності	Урбанізація може посилювати соціальну нерівність через відсутність рівних можливостей доступу до ресурсів та послуг.
Доступ до послуг	Міста забезпечують кращий доступ до медичних, освітніх та культурних послуг, що сприяє підвищенню якості життя.
Житлова проблема	Висока вартість житла у великих містах спричиняє проблему доступності житла, особливо для молоді та низькодоходних верств.

Джерело: складено автором на основі [9]

Сучасна урбанізація у розвинених країнах має потужний вплив на соціально-економічний розвиток. Міста стають осередками економічної активності, що сприяє загальному економічному зростанню. Урбанізація також стимулює технологічні інновації завдяки концентрації наукових і освітніх ресурсів. Однак вона водночас посилює соціальну нерівність через нерівний доступ до економічних та соціальних благ, особливо в умовах зростання вартості життя. З одного боку, міста пропонують більше

можливостей для доступу до медичних і освітніх послуг, з іншого - урбанізація створює житлові проблеми, що викликають занепокоєння у певних верств населення [65,с.62].

Зростаюче культурне розмаїття в містах розвинутих країн спонукало до значних зусиль у напрямку інклюзії. Міста стали плавильними котлами різних етносів, мов і традицій, що призвело до яскравої культурної мозаїки. Уряди та громадські організації активно просувають політику та ініціативи для сприяння інклюзивності, такі як мультикультурні фестивалі, служби підтримки мови та антидискримінаційні закони. Навчальні заклади відіграють вирішальну роль у цьому, інтегруючи мультикультурні навчальні програми та сприяючи міжкультурному діалогу серед студентів. Крім того, на робочих місцях впроваджуються навчальні програми різноманітності, щоб створити інклюзивне середовище, яке відзначає відмінності та сприяє рівним можливостям. Ці зусилля не тільки збагачують культурну тканину міських районів, але й сприяють соціальній згуртованості та економічному зростанню за рахунок використання різноманітних навичок і поглядів населення [55].

Зростання міських соціальних рухів і активізму є помітною тенденцією в сучасному ландшафті урбанізації. Оскільки міста розширюються та стикаються з різними викликами, жителі все більше мобілізуються, щоб відстоювати соціальну справедливість, екологічну стійкість і кращі умови життя. Ці рухи часто виникають у відповідь на уявлення про нерівність і несправедливість, такі як невідповідне житло, зміна клімату та дискримінаційна політика. Соціальні медіа зіграли ключову роль в організації та поширенні цих рухів, дозволивши активістам охопити ширшу аудиторію та заручитися підтримкою. Наприклад, такі ініціативи, як громадські сади, проекти з відновлюваної енергетики та марші протесту проти джентрифікації, відображають зростаюче прагнення до колективних дій і громадянської активності. Ці рухи не лише підкреслюють динамічну природу міського соціального простору, але й демонструють силу змін, керованих громадою, у формуванні майбутнього міського життя.

Розвиток міської інфраструктури охорони здоров'я є головною тенденцією сучасної урбанізації в розвинених країнах. Уряди та містобудівники все більше зосереджуються на модернізації закладів охорони здоров'я, щоб задовольнити потреби зростаючого міського населення. Це включає будівництво нових лікарень, клінік і спеціалізованих медичних центрів, оснащених передовими технологіями для надання високоякісної допомоги. Інтеграція телемедичних послуг також відіграє вирішальну роль, дозволяючи жителям міст дистанційно отримувати доступ до медичної експертизи, тим самим зменшуючи навантаження на фізичні медичні заклади. Ці покращення не лише покращують загальні показники здоров'я, але й сприяють економічній стабільності та привабливості міських територій як для мешканців, так і для бізнесу. Інвестуючи в надійну інфраструктуру охорони здоров'я, міста стають краще підготовленими до вирішення надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я та лікування хронічних захворювань, що зрештою сприятиме здоровішому міському середовищу [55].

Промовання активного способу життя через міський дизайн є ще одним важливим аспектом сучасних тенденцій урбанізації. Містобудівники все більше включають зелені насадження, пішохідні доріжки та велосипедні доріжки в план міста, заохочуючи жителів до фізичної активності. Ці елементи дизайну не тільки покращують громадське здоров'я, зменшуючи ожиріння та пов'язані з ним захворювання, але й покращують загальну якість життя. Наприклад, такі міста, як Копенгаген і Амстердам, відомі своєю розгалуженою велосипедною інфраструктурою, що призвело до підвищення рівня фізичної активності серед жителів. Крім того, наявність парків і зон відпочинку забезпечує простір для соціальної взаємодії та розбудови громади, сприяючи почуттю причетності та благополуччя. Віддаючи пріоритет активному способу життя в міському дизайні, міста можуть створювати більш здорові, динамічні спільноти, які процвітають як фізично, так і соціально.

Питання психічного здоров'я в міському плануванні стають все більш важливими, оскільки міста продовжують рости. Стрімке середовище міського

життя з високим рівнем стресу може значно вплинути на психічне благополуччя. Щоб вирішити цю проблему, міські планувальники включають такі елементи, як зелені насадження, тихі зони та громадські центри в проекти міст. Ці особливості надають мешканцям необхідні можливості для відпочинку, зняття стресу та соціальної взаємодії, що має вирішальне значення для підтримки психічного здоров'я. Наприклад, доведено, що доступ до природного середовища знижує рівень стресу та покращує настрій. Крім того, створення інклюзивних громадських просторів, де люди можуть спілкуватися та підтримувати один одного, допомагає боротися з відчуттям ізоляції та самотності, які є поширеними у густонаселених міських районах. Інтегруючи питання психічного здоров'я в міське планування, міста можуть сприяти створенню середовища, яке підтримує загальне психологічне благополуччя їхніх мешканців.

2.3. Урбанізація у країнах, що розвиваються: виклики та перспективи

Міграція із сільської місцевості в місто була критичною рушійною силою урбанізації в країнах, що розвиваються. Ця тенденція часто підживлюється обіцянками кращих можливостей працевлаштування, покращення рівня життя та доступу до кращих медичних та освітніх закладів. Оскільки сільські жителі мігрують до міських центрів, міста відчувають сплеск щільності населення, що вимагає розширення житла, транспорту та громадських послуг. Цей швидкий приплив створює значні проблеми, включаючи появу неофіційних поселень і збільшення навантаження на існуючу інфраструктуру. Крім того, концентрація економічної діяльності в містах посилює соціальну нерівність, оскільки не всі мігранти отримують очікувані соціально-економічні вигоди [35,с.128].

Природний приріст населення в містах також значно сприяє зростанню міст. Висока народжуваність у поєднанні зі зниженням рівня смертності завдяки кращим медичним послугам призводить до молоді демографічної

структури в містах. Ця демографічна тенденція створює зростаючий попит на навчальні заклади, місця відпочинку та, зрештою, можливості працевлаштування. Тому міста повинні швидко адаптуватися до потреб зростаючого молодого населення, що може навантажувати державні ресурси та послуги. Більше того, концентрація молодого населення працездатного віку може сприяти економічному зростанню, а також збільшити тиск на житло та інфраструктуру. Необхідність збалансувати зростання та сталий розвиток стає першочерговою, щоб уникнути загострення міської бідності та нерівності.

Вплив на попит на міську інфраструктуру є, мабуть, найочевиднішим наслідком швидкого зростання населення в містах. З розширенням міських центрів різко зростає попит на житло, транспорт, водопостачання, каналізацію та енергію. Уряди та містобудівники стикаються з непростим завданням модернізації та розширення інфраструктури, щоб йти в ногу зі зростанням населення. Наприклад, поширення неофіційних поселень часто є наслідком недостатнього забезпечення житлом, що призводить до нестандартних умов життя та підвищеної вразливості до екологічних небезпек. Крім того, навантаження на транспортні системи може призвести до заторів, збільшення тривалості поїздок і збільшення рівня забруднення. Завдання полягає в розробці стійкої та сталої міської інфраструктури, яка може підтримувати зростаюче населення, мінімізуючи вплив на навколишнє середовище [17,с.45].

Однією з найгостріших проблем, з якими стикаються країни, що розвиваються, через урбанізацію є недостатня пропозиція житла. Оскільки міське населення швидко зростає, попит на житло значно перевищує пропозицію, що призводить до значного дефіциту доступних і відповідних житлових площ. Цей дисбаланс змушує багатьох міських жителів жити в нестандартних умовах або шукати альтернативне житло, яке може не відповідати базовим стандартам життя. Висока вартість будівельних матеріалів і обмежені фінансові ресурси ще більше загострюють цю проблему, ускладнюючи урядам і приватним забудовникам впоратися зі зростаючою потребою в житлі. Неefективне містобудівне планування та правила

зонування також сприяють цій проблемі, оскільки вони часто не враховують швидких темпів зростання міст і пов'язаного з цим попиту на житло.

Швидке зростання неформальних поселень, або нетрів, є ще одним значним наслідком урбанізації в країнах, що розвиваються. Неформальні поселення виникають, коли міська біднота, яка не може дозволити собі офіційне житло, поселяється на землі без належного дозволу чи інфраструктури. Ці райони зазвичай характеризуються недостатнім доступом до основних послуг, таких як чиста вода, санітарія та електрика, що створює серйозний ризик для здоров'я їхніх мешканців. Відсутність офіційного визнання часто робить мешканців уразливими до виселення та експлуатації, оскільки вони не мають правових претензій на свої будинки. Крім того, перенаселеність і погано побудовані неофіційні поселення підвищують ризик стихійних лих, таких як пожежі та зсуви, що ставить під загрозу життя тих, хто там проживає [40,с.51].

Вирішення проблем, пов'язаних із забудовою нетрів, потребує комплексної політики щодо благоустрою та запобігання нетрям. Уряди та містобудівники повинні впроваджувати стратегії, які не тільки покращують умови життя в існуючих нетрах, але й запобігають утворенню нових. Ефективна політика благоустрою нетрів зазвичай включає надання основних послуг, таких як чиста вода, санітарія та електроенергія, а також будівництво довговічного житла та інфраструктури. Участь громади має вирішальне значення в цих ініціативах, щоб гарантувати, що рішення є стійкими та відповідають конкретним потребам мешканців. Крім того, політика, спрямована на запобігання утворенню нетрів, часто передбачає створення варіантів доступного житла та вдосконалення міського планування для забезпечення зростання міського населення. Застосовуючи проактивний підхід, країни, що розвиваються, можуть ефективніше керувати урбанізацією та підвищити якість життя бідних міст [30,с.122].

Урбанізація в країнах, що розвиваються, часто обіцяє значні економічні можливості, зокрема завдяки створенню робочих місць у містах. Коли міста

розширюються, вони залучають інвестиції, які сприяють економічному зростанню, створюючи нові підприємства та індустрії. Ці міські центри, що розвиваються, пропонують безліч можливостей для працевлаштування, які зазвичай недоступні в сільській місцевості, спонукаючи великий приплив людей, які шукають кращих засобів до існування. Наприклад, багато людей мігрують до міст, щоб знайти роботу в секторах, що розвиваються, таких як технології, послуги та виробництво. Ця міграція стосується не лише пошуку роботи; це також включає потенціал підвищення заробітної плати та покращення умов життя. Таким чином, зростання міських районів може стати каталізатором індивідуального та колективного економічного прогресу, позиціонуючи міста як двигуни економічного процвітання.

Проте перспективні економічні можливості в містах часто супроводжуються значною нерівністю в доходах і рівнях життя. Хоча деякі люди отримують вигоду від високооплачуваної роботи в галузях, що розвиваються, багато інших залишаються позаду, що призводить до виразного економічного розриву. Ця нерівність особливо помітна в мегаполісах, де розгалужені нетрі різко контрастують із заможними районами. Розрив у доходах може призвести до низки соціальних проблем, включаючи обмежений доступ до якісної освіти, охорони здоров'я та інших основних послуг для населення з нижчими доходами. Такі диспропорції перешкоджають загальному економічному розвитку та можуть увічнити цикли бідності та соціальних заворушень. Отже, усунення розбіжностей у доходах і рівні життя має вирішальне значення для досягнення сталої урбанізації в країнах, що розвиваються [16,с.119].

Значна частина міської робочої сили в країнах, що розвиваються, зайнята в неформальній економіці, що створює певний набір проблем. Неформальна економіка включає роботи, які, як правило, нерегульовані та неоподатковувані, такі як вулична торгівля, випадкова праця та дрібне виробництво. Хоча цей сектор забезпечує важливу роботу для багатьох міських жителів, йому часто бракує безпеки та переваг, пов'язаних з

офіційною зайнятістю, таких як медичне страхування, пенсії та стабільність роботи. Працівники неформальної економіки стикаються з нестабільними умовами праці та вразливі до експлуатації та економічної нестабільності. Крім того, поширеність неформальної зайнятості може підірвати державні доходи, впливаючи на надання державних послуг та розвиток інфраструктури. Таким чином, інтеграція неформальної економіки в офіційний сектор має важливе значення для підвищення безпеки роботи та забезпечення справедливого економічного зростання в містах.

Таблиця 2.3

Виклики урбанізації у країнах, що розвиваються

Виклики	Опис
Нестача інфраструктури	Швидке зростання населення міських територій призводить до перевантаження інфраструктури, включаючи транспорт, водопостачання та енергетику.
Безробіття та бідність	Швидка урбанізація створює проблему високого рівня безробіття, оскільки міста не завжди в змозі забезпечити достатньо робочих місць.
Житлова криза	Зростання населення спричиняє дефіцит доступного житла, що призводить до розширення нетрів та погіршення умов життя.
Екологічні проблеми	Неорганізоване зростання міст призводить до забруднення повітря, води та ґрунту, а також до зменшення зелених зон та погіршення екології.
Недостатня соціальна інфраструктура	Освіта та медичне обслуговування не встигають за темпами урбанізації, що впливає на якість життя населення.

Джерело: складено автором на основі [35]

Виклики урбанізації у країнах, що розвиваються, полягають у складних проблемах, пов'язаних з інфраструктурним розвитком та соціальними аспектами. Нестача житла, робочих місць, а також неорганізоване зростання міст можуть призвести до створення нових осередків бідності. Крім того, міста стикаються з екологічними викликами та перевантаженням соціальної інфраструктури, що вимагає швидких та ефективних рішень на державному рівні.

Проблеми забруднення навколишнього середовища та поводження з відходами є одними з найактуальніших екологічних проблем у країнах, що розвиваються, що урбанізуються. Зі швидким розвитком індустріалізації та

урбанізації ці території стикаються з дедалі зростаючими екологічними проблемами, які вимагають розумної стратегії моніторингу та їх вирішення. Міста часто борються із забрудненням повітря та води, здебільшого через інтенсивний рух транспорту, промислові викиди та неадекватні системи утилізації відходів. Крім того, системи управління відходами зазвичай перевантажені величезним обсягом утворених відходів, що призводить до непривабливих і нездорових умов життя. Відсутність ефективних програм переробки ще більше загострює проблему, що призводить до значної деградації навколишнього середовища [19,с.68].

Створення та підтримка міських зелених насаджень значною мірою сприяє стійкості регіонів, що швидко урбанізуються. Міські зелені насадження не лише є зонами відпочинку для мешканців, а й відіграють вирішальну роль у пом'якшенні екологічних проблем. Включаючи більше парків, зелених смуг і садів на дахах, міста можуть покращити якість повітря, зменшити міські острови тепла та сприяти біорізноманіттю. Крім того, ці зелені насадження можуть допомогти керувати стоком зливових вод, мінімізуючи ризик затоплення. Практики сталого будівництва, такі як інтеграція зеленої архітектури та енергоефективного дизайну, також можуть підвищити загальну стійкість міських територій. Скориставшись цими можливостями, країни, що розвиваються, можуть створити більш здорове та придатне для життя міське середовище.

Зміна клімату становить значну загрозу для міських районів у країнах, що розвиваються, загострюючи існуючі проблеми та створюючи нові. Процеси урбанізації є швидкими та нестабільними, що змушує державну владу та керівництво країни постійно контролювати ситуацію та відповідно адаптувати свої стратегії. Підвищення температури, збільшення частоти екстремальних погодних явищ і підвищення рівня моря є одними з найбільш безпосередніх впливів зміни клімату на міські території. Ці зміни можуть призвести до пошкодження інфраструктури, загибелі людей та економічних зривів. Для міських планувальників надзвичайно важливо включити стійкість

до зміни клімату в свої головні схеми та плани захисту від цих потенційних загроз, гарантуючи, що міста залишатимуться стійкими та безпечними для своїх мешканців.

Таблиця 2.4

Перспективи урбанізації у країнах, що розвиваються

Перспективи	Опис
Економічний розвиток	Урбанізація може сприяти економічному зростанню через збільшення інвестицій, створення робочих місць та розвитку інноваційних галузей.
Розвиток інфраструктури	Зростання міст стимулює покращення транспортної, енергетичної та житлової інфраструктури, що підвищує рівень життя населення.
Освітні можливості	Урбанізація сприяє доступу до більш якісної освіти та професійного розвитку, що може покращити соціальну мобільність населення.
Технологічний розвиток	Міста стають центрами інновацій, де технологічні досягнення сприяють розвитку як державного сектору, так і бізнесу.
Покращення медичних послуг	Урбанізовані райони, як правило, пропонують більш розвинуту медичну інфраструктуру та доступ до якісніших медичних послуг.

Джерело: складено автором на основі [8]

Перспективи урбанізації в країнах, що розвиваються, відкривають значні можливості для економічного зростання, покращення інфраструктури та розвитку людських ресурсів. Успішне управління урбанізацією може забезпечити стійке економічне зростання, підвищити рівень освіти та доступність медичних послуг, що сприятиме покращенню якості життя населення.

Транспортні системи в країнах, що розвиваються, часто стикаються зі значними проблемами, особливо із заторами. Швидка урбанізація призводить до збільшення володіння транспортними засобами та неадекватних варіантів громадського транспорту, що призводить до заторів на вулицях і подовження часу в дорозі. Ця перевантаженість не тільки впливає на повсякденне життя мешканців, але й має ширші економічні наслідки, такі як втрата продуктивності та збільшення споживання палива. Щоб вирішити ці проблеми, містам необхідно інвестувати в комплексне транспортне

планування, яке включає розробку ефективних систем громадського транспорту, просування варіантів немоторизованого транспорту, таких як їзда на велосипеді та пішки, а також впровадження інтелектуальних технологій управління дорожнім рухом [8,с.26].

Послуги водопостачання та санітарії є критично важливими компонентами міської інфраструктури, яка часто відстає в країнах, що розвиваються. Швидкі темпи урбанізації часто випереджають потужність існуючих систем водопостачання та каналізації, що призводить до дефіциту та порушення гігієнічних стандартів. Ця ситуація погіршується неадекватним фінансуванням і поганим управлінням, які перешкоджають розширенню та підтримці цих основних послуг. Щоб покращити доступ до води та санітарії, міста повинні визначити пріоритетність інвестицій в інфраструктурні проекти, запровадити інноваційні методи управління водними ресурсами та забезпечити наявність належної нормативно-правової бази. Ці заходи можуть допомогти зменшити ризики для здоров'я населення та покращити загальну якість життя міських жителів.

Доступ до охорони здоров'я та освіти залишається серйозною проблемою в умовах урбанізації країн, що розвиваються. Багато міських районів відчувають навантаження на заклади охорони здоров'я та освітні установи через швидкий приплив людей, які шукають кращих можливостей. Цей штамп часто призводить до переповнених класів, браку ресурсів у школах і тривалого очікування в лікарнях і клініках. Щоб вирішити ці проблеми, уряди повинні ефективно розподіляти ресурси та вивчати державно-приватні партнерства для розширення та покращення медичних та освітніх послуг. Крім того, цільові субсидії та реформи політики можуть допомогти забезпечити доступність цих основних послуг для всіх мешканців міст, сприяючи створенню більш інклюзивного та справедливого міського середовища [46].

Органи місцевого самоврядування відіграють вирішальну роль в управлінні містами, виступаючи основними розробниками політики та каталізаторами змін у містах. Вони мають унікальні можливості для розуміння

та вирішення складних проблем урбанізації, враховуючи їх близькість до громад, які вони обслуговують. Цей децентралізований підхід забезпечує більш чутливе та адаптоване управління, сприяючи більш тісному зв'язку між громадянами та їхніми лідерами. Органи місцевого самоврядування часто відповідають за основні міські функції, такі як зонування, громадський транспорт і управління відходами, які є вирішальними для сталого міського розвитку. Їхній регуляторний вплив гарантує, що зростання міст узгоджується з більш широкими соціальними та економічними цілями, задовольняючи різноманітні потреби міського населення [24,с.159].

Спільне планування та залучення громад є ключовими у формуванні майбутнього міських районів у країнах, що розвиваються. Залучаючи мешканців до процесу прийняття рішень, органи місцевого самоврядування можуть сприяти розвитку у громадян почуття власності та відповідальності. Цей інклюзивний підхід гарантує, що проекти міського розвитку відображають потреби та прагнення громади, що призводить до більш стійких і справедливих результатів. Залучення громади може приймати різні форми, включаючи публічні консультації, семінари та платформи для співпраці, які сприяють діалогу між зацікавленими сторонами. Ці механізми участі дозволяють визначити місцеві пріоритети та спільне створення рішень, підвищуючи легітимність та ефективність зусиль з міського планування.

Інновації в міському плануванні та поява «розумних» міст пропонують багатообіцяючі перспективи для вирішення проблем швидкої урбанізації в країнах, що розвиваються. Ініціативи «розумного міста» використовують технології та дані для покращення міської інфраструктури, покращення надання послуг і сприяння сталому способу життя. Ключові інновації включають використання датчиків і пристроїв Інтернету речей для моніторингу міських систем у реальному часі, впровадження інтелектуальних транспортних мереж і розробку енергоефективних будівель. Ці досягнення допомагають містам ефективніше керувати ресурсами, зменшувати вплив на навколишнє середовище та покращувати якість життя мешканців. Оскільки

міста продовжують рости, застосування технологій «розумного міста» буде необхідним для створення стійкого та адаптивного міського середовища.

2.4. Порівняльний аналіз урбанізаційних процесів у різних регіонах світу

Одним із першочергових чинників урбанізації в розвинених регіонах є явище інтенсивної субурбанізації та формування та поширення міських агломерацій і мегаполісів. Ця тенденція відзначається значним переміщенням населення з центрів великих міст у приміські райони та міста-супутники, які часто пропонують комфортніші умови життя та кращі екологічні умови. Як наслідок, у великих міських центрах чисельність населення зменшується, а на периферії спостерігається значне зростання. Цьому зрушенню сприяє концентрований розвиток транспортної галузі, яка, забезпечуючи сполучення, також призвела до погіршення економічних умов у самих великих містах. Крім того, важливу роль у залученні мешканців у ці приміські регіони відіграє розвиток потужної соціальної інфраструктури, зокрема закладів освіти, охорони здоров'я, культури та спорту. Взаємодія між цими факторами не тільки змінює демографічний ландшафт, але й підкреслює необхідність стратегічного міського планування для забезпечення сталого зростання та покращення якості життя в континуумі місто-село [26,с.339].

Інфраструктура та технології відіграють ключову роль у впливі на урбанізацію, надаючи основні послуги, покращуючи умови життя та розширюючи міські ландшафти, тим самим формуючи соціально-економічну структуру регіонів. Інтеграція сучасних інноваційних технологій є необхідною для успіху урбанізації, оскільки ці досягнення сприяють покращенню інфраструктури, такої як електроенергія, водопостачання та транспортні системи, які є вирішальними для сталого зростання міст. Проте швидка урбанізація призвела до значних проблем у багатьох регіонах, із помітним збільшенням кількості жителів, які живуть у поганих умовах, не мають основних зручностей, таких як електрика та каналізація. Ця невідповідність

підкреслює необхідність стратегічної реалізації інфраструктурних проектів для забезпечення справедливого розвитку міст. Крім того, створення та впровадження інноваційних рішень активізуються процесами урбанізації, які, у свою чергу, сприяють регіональному та національному економічному розвитку. Ефективне регулювання та спеціалізовані методи управління урбанізацією мають важливе значення для максимізації інноваційного потенціалу цих регіонів, гарантуючи, що технологічний прогрес позитивно впливає на зростання міст і пом'якшує будь-який негативний вплив на навколишнє середовище. Тому збалансований підхід, який включає розвиток інфраструктури, технологічні інновації та екологічну стійкість, має вирішальне значення для сприяння успішній урбанізації [25,с.46].

Соціально-економічні наслідки урбанізації в розвинутих регіонах багатогранні та охоплюють як можливості, так і проблеми. Одним із основних аспектів урбанізації є зростання міст і міського населення, що призводить до значної концентрації економічної діяльності в цих міських центрах. Така концентрація сприяє економічному розвитку, соціальному прогресу та ефективному використанню природних ресурсів, позиціонує міста як основні двигуни зростання та інновацій. Однак це також породжує низку соціально-економічних проблем. Наприклад, концентрація промисловості та автомобільного транспорту в міських районах може посилити економічні відмінності та навантажити міську інфраструктуру.

Крім того, урбанізація впливає на загальну соціальну тканину, оскільки міський спосіб життя все більше проникає в суспільство, впливаючи на культурні норми, соціальну поведінку та вибір способу життя. Територіальна концентрація промислового виробництва та трудових ресурсів у межах агломерацій у розвинених країнах ще більше підкреслює критичну роль міст у формуванні економічної та соціальної динаміки. Подолання цих наслідків потребує комплексного планування та політичних заходів, спрямованих на забезпечення сталого зростання міст, підвищення якості життя міських жителів та пом'якшення несприятливих наслідків швидкої урбанізації.

Одним із головних факторів, що сприяє швидкій урбанізації в регіонах, що розвиваються, є значний демографічний зсув у бік міських районів, спричинений як природним приростом населення, так і міграцією. Міське населення в країнах, що розвиваються, збільшується втричі швидше, ніж у розвинених країнах, створюючи тенденцію до прискорення урбанізації, якою важко керувати ефективно. Це швидке зростання населення особливо помітне в таких регіонах, як Південна та Східна Азія, які, незважаючи на те, що вони є одними з найменш урбанізованих територій у світі, переживають швидке зростання темпів урбанізації [15].

Відповідно, міські поселення розвиваються, що відображає зростаюче значення міст як центрів економічного та соціального розвитку. Збільшення питомої ваги міського населення в цих регіонах підкреслює необхідність для міст, що розвиваються, впроваджувати політику, яка підтримує стале зростання міст. Однак цим зусиллям часто заважають такі виклики, як політичний спротив, недостатнє фінансування та необхідність нормативно-правової бази підтримки. Для подолання цих перешкод і забезпечення сталої урбанізації необхідні чіткі вказівки від урядовців та інших зацікавлених сторін.

Урбанізація в Україні представляє складну взаємодію викликів, відмінних від тих, з якими стикаються розвинені регіони. Хоча як розвинуті регіони, так і регіони, що розвиваються, стикаються з проблемами урбанізації, характер та інтенсивність цих проблем значно відрізняються. В Україні урбанізація відзначається незавершеним і неповноцінним процесом, головним чином зумовленим індустріалізацією без належного врахування соціальних потреб населення. Це призвело до значної асиметрії у моделях міських поселень, коли міста часто були монопрофільними та вузькоспеціалізованими, що є різким контрастом із більш диверсифікованими міськими структурами, які спостерігаються в розвинених районах.

Таблиця 2.5

Порівняльний аналіз урбанізаційних процесів у різних регіонах світу

Регіон	Рівень урбанізації	Темпи урбанізації	Основні виклики	Основні переваги
Європа	Високий (понад 70%)	Повільний	Старіння населення, екологічні виклики, збереження культурної спадщини	Високий рівень інфраструктури, сталість міського планування
Північна Америка	Дуже високий (понад 80%)	Стабільний	Забруднення, транспортні проблеми, соціальна нерівність	Технологічні інновації, добре розвинена міська інфраструктура
Азія	Середній (близько 50%)	Швидкий	Перенаселення, бідність, недостатня інфраструктура	Економічний потенціал, розвиток нових міст та мегаполісів
Латинська Америка	Високий (понад 70%)	Повільний	Соціальна нерівність, проблеми з інфраструктурою	Розвиток туризму, урбаністична модернізація
Африка	Низький (близько 40%)	Дуже швидкий	Брак інфраструктури, зростання нетрів, проблеми з водопостачанням	Швидке зростання ринку праці, інвестиції в інфраструктуру
Океанія	Високий (понад 65%)	Стабільний	Забруднення, екологічні проблеми	Стіькі екосистеми, покращена транспортна інфраструктура

Джерело: складено автором на основі [53]

Ця таблиця показує різницю в рівні та темпах урбанізації між різними регіонами світу, а також вказує на основні виклики та переваги урбанізаційних процесів. В Європі та Північній Америці урбанізація досягла високого рівня і проходить повільними темпами, зосереджуючи основні виклики на екологічних питаннях і соціальній нерівності. Азія та Африка, натомість, демонструють швидкі темпи урбанізації, що призводить до значних інфраструктурних викликів, таких як перенаселення та відсутність базових послуг.

Водночас, країни Латинської Америки та Океанії стикаються з повільнішою урбанізацією, але переваги полягають у розвитку туризму та екологічних ініціатив. Зростаючі мегаполіси в Азії та Африці є великими економічними центрами з величезним потенціалом, однак інфраструктурні виклики залишаються серйозною перешкодою [31,с.112].

Крім того, якість міського середовища в Україні є помітно низькою, що загострює екологічні проблеми в містах. Посилення цих проблем ускладнюється нерівномірністю темпів урбанізації в різних регіонах, причому західний і центральний регіони зазнають швидшого зростання міст порівняно з повільнішою урбанізацією на сході та півдні. Ця регіональна невідповідність ще більше ускладнює зусилля щодо рівномірного управління розвитком міст по всій країні. На противагу цьому, розвинуті регіони зазвичай стикаються з проблемами, пов'язаними із субурбанізацією та зменшенням населення центральних міст, які відрізняються масштабами та стратегіями вирішення. Таким чином, вирішення проблеми урбанізації в Україні вимагає цілеспрямованих втручань, які враховують унікальні соціально-економічні та екологічні умови регіонів.

Однією з основних стратегій, які реалізуються для управління зростанням міст у регіонах, що розвиваються, є децентралізація управління, що дозволяє містам самостійно розпоряджатися ресурсами та задовольняти соціально-економічні, екологічні та гуманітарні потреби своїх жителів. Цей процес децентралізації допомагає впоратися з численними проблемами, які виникають у районах, що швидко урбанізуються, такими як недостатня доступність житла, транспортні труднощі, проблеми з водопостачанням, проблеми з утилізацією відходів і потреба в розвитку інфраструктури. Крім того, розвиток міських агломерацій, що характеризуються їх «розмитими» межами, означає новий етап у розвитку міста, де великі міста діють як двигуни світової економіки та служать центрами культурної, історичної, духовної, політичної та інноваційної діяльності [11,с.21].

У світлі цієї динаміки для органів державної влади, місцевого самоврядування та самоврядування стає вкрай важливою співпраця у визначенні проблем урбанізації та розробці комплексної державної політики, спрямованої на сталий розвиток. Цей багаторівневий підхід допомагає гарантувати, що стратегії розвитку міст не тільки сприяють економічній діяльності, але й сприяють захисту навколишнього середовища та соціальній

рівності, що в кінцевому підсумку сприяє збалансованому та згуртованому контексту розвитку міст.

Процеси урбанізації в Північній Америці та Африці на південь від Сахари демонструють різкі контрасти, зумовлені різними історичними, економічними та інфраструктурними контекстами. Північна Америка з рівнем урбанізації 82% є найвищим у світі відсотком, що відображає десятиліття структурованого міського розвитку та потужного економічного зростання. Навпаки, лише 43% населення Африки живе в містах, що свідчить про повільніші темпи переходу до міст. Щорічний приріст міського населення в Африці є значно вищим, у середньому 3,58% з 2015 по 2020 рр., при цьому Східна Африка зазнає найвищого зростання на 4,45%. Ця швидка урбанізація в Африці ускладнюється спадщиною періодів після здобуття незалежності, коли в багатьох регіонах не було комплексного міського планування та реформ землекористування [20].

Крім того, застарілі закони та схеми зонування продовжують перешкоджати ефективному розвитку міст у багатьох африканських країнах. На відміну від Північної Америки, де міська інфраструктура, така як транспорт, енергетика та системи управління відходами, добре розвинені, в Африці важко планувати та регулювати ці критичні сектори. Прискорене зростання міст у регіонах, що розвиваються, включаючи Африку на південь від Сахари, на яку припадає одна шоста річного приросту міських жителів, підкреслює нагальну потребу в модернізованому міському плануванні та сталому розвитку інфраструктури для забезпечення зростання міського населення [9,с.124].

Одним із важливих уроків, які можна винести з успішної політики урбанізації, є стратегічна концентрація населення та економічної діяльності у великих містах. Цей підхід відіграв важливу роль у створенні міських агломерацій, які служать не лише економічною силою, але й культурними та соціальними центрами. Наприклад, кластеризація великих міських районів навколо столиць, промислових центрів і портових міст, таких як Мехіко,

Токіо, Сан-Паулу та Нью-Йорк, демонструє ефективність цієї стратегії у сприянні економічному зростанню та розвитку. Ці міські агломерації характеризуються компактним територіальним угрупованням, яке об'єднує як міські, так і сільські поселення, забезпечуючи збалансовану та сталу модель розвитку.

Крім того, успішна політика урбанізації визнала важливість надання різноманітних товарів і послуг для задоволення духовних і матеріальних потреб населення, тим самим підвищуючи загальну якість життя в цих міських центрах. Формування таких великих міських агломерацій, які часто включають міста-мільйонники з населенням понад один мільйон, підкреслює критичну роль міського планування та стратегій розвитку в ефективному управлінні швидким зростанням населення. Таким чином, прийняття цілісного підходу, який враховує економічні, соціальні та просторові аспекти, є важливим для успіху політики урбанізації [7,с.94].

Культурний та історичний контексти є вирішальними у формуванні процесів урбанізації, часто визначаючи унікальну траєкторію міського розвитку в різних регіонах. Наприклад, історичний контекст урбанізації в Європі та Північній Америці протягом 19 століття, викликаний промисловою революцією, суттєво вплинув на міську форму та спосіб життя в цих регіонах. Подібним чином культурні фактори, такі як традиційні архітектурні стилі, місцеві звичаї та суспільні цінності, глибоко впливають на планування та розвиток міст. В Азії швидка урбанізація, яка спостерігається в таких країнах, як Китай та Індія, є не лише результатом економічного зростання, але також глибоко вкорінена в історичних моделях міграції та культурному акценті на спільному житті.

Засвоєння міської культури населенням із невеликих міст і сільської місцевості є ще одним прикладом того, як культурна динаміка формує урбанізацію, як це видно в мегаполісах, що розвиваються в цих регіонах. Крім того, взаємодія між цими культурними та історичними контекстами може призвести до різноманітних результатів урбанізації, коли деякі регіони

зазнають сталого зростання, а інші стикаються з такими проблемами, як розвиток нетрів і неадекватна інфраструктура. Розуміння цих взаємозв'язків між культурними та історичними контекстами та процесами урбанізації має важливе значення для формулювання ефективної міської політики, яка б поважала унікальні характеристики кожного регіону та сприяла збалансованому зростанню міст.

Висновки до розділу 2

Отже, історичний розвиток урбанізації в умовах глобалізації демонструє, як взаємодія між країнами впливала на зростання міст та зміну соціально-економічної структури. У різні історичні періоди глобалізація стимулювала урбанізацію через торгівлю, колонізацію, індустріалізацію та технологічний прогрес. Вплив глобальних процесів на урбанізацію варіювався залежно від конкретних історичних і географічних умов.

У сучасних розвинених країнах урбанізаційні процеси характеризуються високим рівнем міського населення, розвиненою інфраструктурою та високою якістю життя. Глобалізація впливає на розвиток міст через інтеграцію економік, технологічні інновації та міжнародні міграційні потоки. У розвинених країнах акцент робиться на сталому розвитку міст, підвищенні екологічної безпеки та соціальної справедливості.

Країни, що розвиваються, стикаються з численними викликами у процесі урбанізації, такими як швидке зростання міського населення, бідність, нерівність та нестача інфраструктури. Глобалізація створює як можливості, так і ризики для цих країн. З одного боку, вона сприяє економічному зростанню та модернізації міст, з іншого – посилює соціальні та економічні розриви. Важливою є стратегія, спрямована на подолання цих викликів і забезпечення сталого розвитку.

Порівняльний аналіз урбанізаційних процесів у різних регіонах світу показує, що глобалізація має неоднорідний вплив на розвиток міст. Відмінності у рівні економічного розвитку, соціальних умовах, політичній стабільності та культурних традиціях визначають специфіку урбанізаційних

процесів у кожному регіоні. Це вимагає адаптивних підходів до управління урбанізацією, враховуючи локальні особливості та глобальні тенденції.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ УРБАНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

3.1. Історичний розвиток урбанізації в Україні

Найдавніші міські центри в Україні сягають стародавніх цивілізацій, коли поселення виникали вздовж великих річок, таких як Дністер і Дніпро. Ці початкові міські центри заклали основу для складної мережі громад, яка розвивалася протягом століть. Археологічні знахідки показують, що з VI-V століть до нашої ери урбанізація пустила коріння, оскільки ці поселення перетворилися на організовані міста зі спеціалізованими функціями, включаючи торгівлю та управління. Створення первинних поселень започаткувало трансформаційний процес, який вплинув на просторову організацію та соціально-економічну динаміку регіону. Ці стародавні міські центри також відігравали вирішальну роль у культурному та політичному ландшафті, слугуючи центрами взаємодії між різними племенами та громадами.

Вплив грецької та римської колонізації суттєво сформував міський розвиток України, особливо південних регіонів. Грецькі поселенці засновували колонії вздовж північного узбережжя Чорного моря, такі як Ольвія та Херсонес, приносячи з собою передові концепції містобудування та архітектурні стилі. Ця колонізація була викликана різними факторами, включаючи перенаселення та пошук нових можливостей торгівлі. Грецькі колонії служили важливими торговельними та культурними центрами, сприяючи обмінам між середземноморським світом і місцевим населенням. Їхній вплив на міський ландшафт був глибоким, запроваджуючи нові форми соціальної організації, економічної діяльності та культурних практик, які залишили тривалий відбиток на урбанізації регіону. Подальша римська присутність ще більше посилила ці події, інтегрувавши територію в більш широку мережу торгівлі та зв'язку [18,с.34].

Торговельні шляхи та ринкові міста відіграли ключову роль у розвитку урбанізації в Україні, виступаючи каталізаторами економічного та просторового зростання. Ці шляхи з'єднували регіон із великими комерційними центрами Європи та Азії, сприяючи появі ринкових міст, які стали центрами торгівлі та ремісничої діяльності. Заснування цих міст не тільки сприяло економічним обмінам, але й сприяло диверсифікації міських функцій, включаючи адміністративні та оборонні ролі. Ключові торговельні шляхи, такі як Via Regia та Шовковий шлях, сприяли потоку товарів, людей та ідей, тим самим посилюючи взаємозв'язок українських міських центрів із ширшим світом. Процвітаючі ринкові міста заклали основу для більш структурованої міської мережі, що відображає взаємозалежність між економічною діяльністю та розвитком міст [6,с.137].

Розквіт Київської Русі знаменує значну віху в історичному розвитку урбанізації в Україні. Понад одинадцять століть тому східні слов'яни створили свою першу державу, яка отримала назву Київська Русь. Це державне утворення мало вирішальне значення для створення таких князівств, як Київське, Чернігівське та Новгородське, які слугували основними міськими центрами. Ці князівства були не лише політичними утвореннями, а й центрами економічної та культурної діяльності. Становлення Київської Русі призвело до створення централізованої влади, яка могла організовувати та сприяти розвитку міських центрів. Цей ранній період ознаменував початок організованої міської культури, яка значно розвивалася протягом століть.

Будівництво фортець і релігійних центрів відіграло ключову роль у процесі урбанізації середньовіччя в Україні. Фортеці служили оборонними спорудами, які захищали жителів від вторгнень і створювали відчуття безпеки, що сприяло зростанню населення. З іншого боку, релігійні центри часто були центрами, навколо яких виростали поселення. Церкви та монастирі служили не тільки духовним потребам, а й ставали центрами освіти та культури. Наявність цих структур залучала ремісників, торговців та інших професіоналів, що сприяло зростанню міських громад. На цей період припадає

розвиток міст зі складною соціальною структурою та різноманітною економічною діяльністю.

Розширення торгових і ремісничих громад ще більше поштовхнуло процес урбанізації в середньовічній Україні. Торговельні шляхи, що з'єднували Київську Русь із візантійськими, скандинавськими та західноєвропейськими ринками, сприяли обміну товарами, ідеями та технологіями. Приплив багатства від торгівлі призвів до розквіту ремісничих спільнот, які спеціалізувалися на різних ремеслах, таких як металообробка, гончарство та текстиль. Ці громади становили основу міської економіки, надаючи основні товари та послуги, які підтримували міське життя. Неможливо переоцінити значення торгово-ремісничих поселень в еволюції міських форм, оскільки вони були невід'ємною частиною соціально-економічної тканини середньовічних українських міст [1,с.263].

Зростання міст під польсько-литовським впливом знаменувало значний етап в історичному розвитку урбанізації в Україні. У цей період відбулося становлення та розширення численних міських центрів, зокрема в Західній Україні, що спонукало до складної взаємодії політичних, економічних та соціальних факторів. Річ Посполита з її відносно стабільним політичним середовищем та економічними стимулами створювала сприятливу атмосферу для зростання міст. Такі міста, як Львів, Київ і Кам'янець-Подільський, процвітали в цю епоху, перетворюючись на жваві центри торгівлі та культури. Політика Речі Посполитої заохочувала поселення, торгівлю та заснування муніципальних установ, що разом сприяло розвитку міст [10,с.163].

Одним із найвпливовіших внесків Речі Посполитої в урбанізацію в Україні було запровадження магдебурзького права. Ці права надавали містам певний ступінь самоврядування, значно посилюючи громадянську автономію та місцеву економічну діяльність. За магдебурзьким правом міста могли обирати своїх посадових осіб, здійснювати суд, регулювати місцеву торгівлю й ремесла. Ця законодавча база не лише розширювала повноваження місцевих громад, але й залучала торговців і ремісників, сприяючи поживленню міської

економіки. Структура самоврядування забезпечила більш ефективне та чуйне управління, що, у свою чергу, сприяло кращому міському плануванню та розвитку.

Культурні та архітектурні впливи часів Речі Посполитої все ще помітні в багатьох українських містах сьогодні. Міський ландшафт таких міст, як Львів і Київ, демонструє поєднання архітектурних стилів готики, ренесансу та бароко, відображаючи різноманітні культурні взаємодії в цей період. Ці міста стали культурними плавильними котлами, де зійшлися польський, український та інші європейські впливи, створивши унікальну міську ідентичність. Архітектурна спадщина цієї епохи включає такі визначні пам'ятки, як Львівська ратуша та Кам'янець-Подільський замок, які продовжують приваблювати науковців і туристів. Вплив Речі Посполитої поширювався не тільки на архітектуру, але й на культурні практики, включаючи поширення католицизму та польської мови, що ще більше збагачувало міську культуру [5,с.59].

Створення нових адміністративних центрів за часів Російської імперії відіграло ключову роль у формуванні міського ландшафту України. Ці центри часто мали стратегічне розташування, щоб служити центрами для управління та торгівлі, що значно сприяло процесу урбанізації. Наприклад, такі міста, як Харків, Київ та Одеса, стали центрами адміністративної діяльності, що залучало населення з сільської місцевості та сусідніх регіонів. Цей приплив людей призвів до розвитку інфраструктури, включаючи дороги, ринки та громадські будівлі, що ще більше прискорило зростання міст. Ці адміністративні центри не тільки сприяли ефективному управлінню, але й стали культурними та економічними магнітами, сприяючи більш урбанізованому суспільству.

Індустріалізація та розвиток залізниць були вирішальними рушійними силами урбанізації в Україні за часів Російської імперії. Наприкінці XIX століття спостерігається стрімке розширення промислової діяльності, особливо в таких регіонах, як Донбас, який став економічним локомотивом

імперії. Створення залізниць відіграло важливу роль у цій трансформації, оскільки це дозволило ефективне переміщення товарів і людей на величезні відстані. До 1872 р. на Донбасі з'явилося перше акціонерне товариство, що знаменувало початок нової індустріальної ери. Залізниці з'єднували промислові вузли з адміністративними центрами та портами, сприяючи торгівлі та комерції. Таке сполучення приваблювало робітників і підприємців, що призвело до зростання міських поселень навколо цих промислових і транспортних вузлів.

Міграційні моделі та демографічні зміни були важливими аспектами урбанізації в Україні за часів Російської імперії. Промислова діяльність, що розвивається, створила численні робочі місця, залучаючи людей із сільської місцевості та навіть з Європи. Наприклад, Бельгія та інші європейські країни бачили, як їхні працівники мігрували до України в пошуках кращих перспектив. Цей приплив різноманітного населення призвів до динамічних демографічних змін, збагачуючи культурну тканину міських центрів. Крім того, концентрація економічної, фінансової та політичної діяльності в цих містах ще більше приваблювала мігрантів, сприяючи швидкому процесу урбанізації. У результаті демографічний ландшафт українських міст ставав дедалі неодноріднішим, сприяючи створенню мультикультурних спільнот і стимулюванню економічного зростання [13,с.12].

За радянських часів Україна пережила хвилю планової урбанізації, яка призвела до створення нових міст. У цей період уряд ретельно планував і будував міські території для підтримки промислового та економічного зростання. Державні ініціативи мали на меті збалансувати розподіл населення та ресурсів по країні. Створюючи нові міські центри, радянський уряд прагнув інтегрувати різні регіони в єдину економічну систему. Яскравими прикладами є будівництво промислових міст на Донбасі, яке стало ключовим для вугільної та сталеливарної промисловості. Запланована урбанізація мала на меті не лише розбудову інфраструктури, але й сприяння почуттю спільноти та колективізму, відповідаючи ширшій соціалістичній ідеології того часу.

Таблиця 3.1

Історичний розвиток урбанізації в Україні

Період	Основні події та тенденції	Рівень урбанізації	Вплив на суспільство та економіку
XIX століття	Початок індустріалізації, розвиток промислових центрів	Низький (менше 15%)	Поява перших промислових міст, міграція сільського населення до міст
1920-1930-ті роки	Індустріалізація в межах СРСР, урбанізація під час колективізації	Помірний (близько 30-35%)	Масове будівництво індустріальних об'єктів, насильницька міграція в міста
1950-1960-ті роки	Післявоєнна відбудова, стрімкий ріст міського населення	Середній (близько 50%)	Розвиток великих міст, утворення нових промислових регіонів
1970-1980-ті роки	Пік урбанізації, урбаністична модернізація	Високий (60-65%)	Формування великих промислових центрів, розвиток інфраструктури
1990-ті роки	Розпад СРСР, економічна криза, міграція населення з міст	Стабілізація (60-65%)	Занепад індустріальних міст, зростання рівня безробіття та міграційних процесів
2000-ті роки – до сьогодні	Постіндустріальний розвиток, зростання міст, розвиток ІТ-сектора	Високий (65-70%)	Активний розвиток великих міст, сповільнення росту малих і середніх міст

Джерело: складено автором на основі [42]

Ця таблиця відображає історичний розвиток урбанізації в Україні, починаючи з XIX століття до сучасності. Урбанізаційні процеси в Україні активно розпочалися в епоху індустріалізації, коли міста стали центрами економічної активності та індустріального розвитку. Особливо значний приріст міського населення відбувся в радянський період (1920-1960-ті роки), коли уряд активно стимулював індустріалізацію та міграцію в міста для робочих місць у промисловості.

На піку урбанізації в 1970-1980-х роках Україна перетворилася на одну з найурбанізованіших республік СРСР. Проте розпад СРСР та економічні труднощі 1990-х років призвели до занепаду багатьох індустріальних міст і міграції населення з малих міст до мегаполісів або за кордон.

Сучасна Україна продовжує залишатися високоурбанізованою країною, причому великі міста, такі як Київ, Харків, Львів, демонструють сталий розвиток у постіндустріальну епоху з акцентом на ІТ-сектор і послуги.

Колективізація та індустріальна політика суттєво вплинули на урбанізацію в Україні за радянських часів. Примусова колективізація сільського господарства призвела до масової міграції із села в місто, оскільки селяни шукали кращих умов життя та можливостей роботи в містах. Цей рух підживлювався промисловою політикою держави, яка віддавала пріоритет важкій промисловості, як-от металургія, машинобудування та хімічне виробництво [22,с.73]. Швидка індустріалізація створила високий попит на робочу силу, залучаючи людей до міських центрів. Крім того, створення великих підприємств і фабрик у містах прискорило процес урбанізації. Ця політика не лише змінила економічний ландшафт, а й змінила демографічну та соціальну структуру українських міст.

Міська інфраструктура та житло в Україні зазнали значних змін за часів Радянського Союзу, зумовлені зосередженістю держави на пристосуванні зростаючого міського населення. Уряд розпочав масштабне будівництво для забезпечення мешканців міста житлом, комунальними та комунальними послугами. У цей період з'явилися стандартизовані багатоквартирні будинки, відомі як «хрущовки», призначені для забезпечення доступних і ефективних житлових приміщень. Ці будівлі, хоч і скромні, відіграли вирішальну роль у вирішенні проблеми нестачі житла та покращенні рівня життя. Крім того, розвиток міської інфраструктури, як-от доріг, громадського транспорту та закладів охорони здоров'я, був пріоритетним для підтримки зростання міського населення. Ці зміни заклали основу сучасного міського життя в Україні, відображаючи зобов'язання держави щодо розвитку міст.

Економічні зміни, що відбулися після здобуття Україною незалежності в 1991 році, значно вплинули на ріст і розвиток міст. Перехід від централізованої планової економіки до ринково-орієнтованої системи створив для українських міст як виклики, так і можливості. Економічні дослідження є

основою розуміння цієї динаміки урбанізації, показуючи, як міські бюджети, вартість життя та дані про зайнятість формують моделі зростання міст. У перехідний період спостерігався спад промислового виробництва, що призвело до тимчасової стагнації в деяких містах. Проте міста, які швидко адаптувалися до нових економічних умов, зазнали зростання, що було спричинене збільшенням капіталовкладень і появою нових секторів, орієнтованих на послуги. Ця трансформація підкреслила стійкість і здатність міських центрів долати економічні потрясіння [34,с.77].

Розвиток нових галузей промисловості та технологічних центрів відіграв вирішальну роль в урбанізації України після здобуття незалежності. Такі міста, як Київ, Львів і Харків, стали відомими технологічними центрами, що залучають як внутрішні, так і міжнародні інвестиції. Оскільки ці міста сприйняли технологічний прогрес, їхні міські ландшафти трансформувалися, сприяючи інноваціям та економічному зростанню. Ці технологічні центри не лише створили можливості для працевлаштування, але й стимулювали розвиток допоміжних послуг, таких як житло, освіта та охорона здоров'я. Розвиток технопарків та інноваційних центрів позиціонує українські міста як конкурентоспроможних гравців на світовому ринку технологій, що відображає перехід до економіки, заснованої на знаннях.

Зусилля з міського планування та модернізації у 21 столітті ще більше сформували траєкторію українських міст. Сучасна практика містобудування наголошує на сталому розвитку, ефективному землекористуванні та покращенні інфраструктури. Спадщина централізованої планової економіки спочатку створювала проблеми, але сучасне містобудування в Україні все більше відповідає світовим стандартам. Зусилля з модернізації міст включають модернізацію систем громадського транспорту, покращення зелених насаджень та впровадження технологій розумного міста. Ці ініціативи спрямовані на створення більш зручних для життя середовищ у містах, враховуючи зростання міського населення, водночас вирішуючи екологічні проблеми. Віддаючи пріоритет комплексному міському плануванню, Україна

прагне розвивати міста, які є не лише економічно жвавими, але й соціально та екологічно стійкими.

3.2. Сучасні тенденції урбанізації в Україні

У міській міграції в Україні спостерігаються значні статистичні тенденції, що відображають потужний рух із сільської місцевості до міста. Згідно з останніми даними, за останні кілька десятиліть міське населення в Україні суттєво зросло, і сьогодні міські жителі становлять понад 70% від загальної чисельності. Ця зміна є частиною ширшої тенденції, яка спостерігається в усьому світі, де урбанізація обумовлена різними соціально-економічними факторами. Слід зазначити, що моделі міграції демонструють концентрований приплив до великих міст, таких як Київ, Харків та Львів, які стали центрами економічної та культурної діяльності. Ця тенденція підкреслює зростаючу привабливість міських районів як центрів можливостей і розвитку.

Декілька ключових факторів обумовлюють тенденцію урбанізації в Україні, сприяючи постійній міграції з сільської місцевості до міста. Економічні можливості в містах, такі як кращі перспективи працевлаштування та вищі заробітні плати, є основними мотиваторами для багатьох людей, які прагнуть покращити свій рівень життя. Крім того, міські райони пропонують покращений доступ до освіти, охорони здоров'я та інших основних послуг, які часто обмежені в сільській місцевості. Привабливість сучасного способу життя та культурна жвавість міст також відіграють значну роль, залучаючи молодих, творчих людей, які прагнуть брати участь у динамічному міському середовищі. Крім того, державна політика, спрямована на оновлення міст та розвиток інфраструктури, сприяла цій міграції, зробивши міста більш зручними для життя та привабливими [61,с.138].

Вплив урбанізації на сільські громади в Україні є глибоким і багатогранним. Одним із найбільш помітних наслідків є демографічний зсув, який призводить до скорочення сільського населення та демографічного

старіння, оскільки молоді жителі переїжджають у міста. Це відтік населення призвело до нестачі робочої сили в сільськогосподарських секторах та інших сільських галузях промисловості, що вплинуло на місцеву економіку. Крім того, соціальна структура сільських громад зазнає значних змін, а традиційний стиль життя та культурні практики стикаються з загрозою ерозії. Зменшення населення також означає менше ресурсів та інвестицій у сільській місцевості, що може призвести до занепаду громадських послуг та інфраструктури. Ці виклики вимагають цілеспрямованої політики підтримки розвитку сільської місцевості та пом'якшення несприятливих наслідків урбанізації.

Таблиця 3.2

Зміни в рівні урбанізації в Україні за останні десятиліття

Період	Рівень урбанізації (%)	Основні тенденції
1990-ті роки	66%	Зупинка росту рівня урбанізації після розпаду СРСР. Економічна криза призвела до стагнації розвитку малих міст.
2000-ті роки	67%	Стабілізація міського населення. Розвиток великих міст (Київ, Харків, Одеса), міграція з малих міст і сіл до мегаполісів.
2010-ті роки	68%	Активізація урбаністичних процесів у великих містах, збільшення внутрішньої міграції.
2020-ті роки (сучасність)	70%	Зростання урбанізації завдяки економічному розвитку великих міст і концентрації робочих місць у міських агломераціях.

Джерело: складено автором на основі [54]

Ця таблиця відображає динаміку зміни рівня урбанізації в Україні за останні три десятиліття. У 1990-ті роки спостерігалася стагнація в урбанізаційних процесах через економічну кризу після розпаду СРСР, яка призвела до занепаду багатьох промислових міст і зменшення міської міграції. У 2000-ті роки ситуація стабілізувалася, і почалося поступове відновлення, насамперед у великих містах. У 2010-х і 2020-х роках рівень урбанізації почав збільшуватися, що було зумовлено розвитком великих міських агломерацій та концентрацією населення у великих економічних центрах.

Розвиток транспорту суттєво сформував міський ландшафт в Україні, відображаючи ширші тенденції урбанізації, які наголошують на зв'язності та ефективності. Сучасна транспортна інфраструктура, включаючи розширення систем швидкого транзиту та модернізацію залізничних мереж, каталізувала економічне зростання та покращила міську мобільність. Наприклад, розширення Київського метрополітену та впровадження швидкісних поїздів не лише скоротили час у дорозі, а й сприяли інтеграції периферійних територій у міське ядро. Такі досягнення мають вирішальне значення для пристосування зростаючого міського населення та пом'якшення заторів на дорогах, що є загальною проблемою в районах, що швидко урбанізуються. Крім того, розробка інтелектуальних транспортних систем, які використовують технології для управління трафіком у реальному часі, є прикладом синергії урбанізації та інновацій. Ці покращення не лише підвищують якість життя міських жителів, але й залучають інвестиції, сприяючи подальшому розвитку міст [66,с.308].

Тенденції розвитку житла в міських центрах по всій Україні змінилися відповідно до потреб зростаючого міського населення та зміни соціально-економічної динаміки. В останні роки відбувся помітний зсув у бік житлових проектів з високою щільністю, які максимізують ефективність землекористування та задовольняють різноманітні житлові потреби. Ця тенденція очевидна в таких містах, як Львів і Харків, де нові житлові комплекси пропонують поєднання доступних і елітних квартир, що відображає перехідний стан демографічних показників країни. Більше того, практика сталого будівництва набирає обертів, де забудовники все частіше використовують зелені технології та енергоефективні проекти, щоб зменшити екологічний слід міського житла. Орієнтація на багатофункціональні забудови, які об'єднують житлові, комерційні та рекреаційні простори, також узгоджується з принципами сучасного містобудування. Ці розробки не тільки забезпечують зручні умови життя, але й стимулюють місцеву економіку шляхом створення динамічних, самодостатніх громад.

Удосконалення громадських послуг є критично важливим компонентом тенденцій урбанізації в Україні, спрямованих на підвищення якості життя та підтримку сталого зростання міст. Значні інвестиції вкладено в модернізацію закладів охорони здоров'я, розширення навчальних закладів, покращення комунального господарства. Наприклад, модернізація систем водопостачання та каналізації в міських районах дозволила вирішити давні інфраструктурні проблеми та покращити результати охорони здоров'я. Крім того, розширення цифрових послуг, таких як платформи електронного урядування та онлайн-портали державних послуг, оптимізувало адміністративні процеси та підвищило доступність для міських жителів. Ці досягнення є особливо важливими в контексті швидкого зростання міст, оскільки вони гарантують, що державні послуги можуть задовольнити потреби зростаючого та різноманітного міського населення. Крім того, наголос на покращенні громадських послуг узгоджується з ширшими тенденціями урбанізації, які надають пріоритет створенню придатних для життя, стійких міст, здатних адаптуватися до майбутніх викликів [63,с.122].

Урбанізація є значним рушієм економічного зростання в багатьох країнах, і Україна не є винятком. Процес урбанізації, що характеризується міграцією населення із сільської місцевості в місто, призвів до розширення міської економіки в країні. Такі міста, як Київ, Харків і Львів, зазнали значного економічного розвитку завдяки припливу людей, які шукали кращих можливостей працевлаштування та умов життя. Цей приплив стимулював зростання різних секторів, включаючи послуги, виробництво та технології, які є життєво важливими для загальної економічної стабільності та зростання міських районів. У результаті міські райони стали центрами економічної діяльності, роблячи значний внесок у національний ВВП і пропонуючи різноманітні можливості роботи, які приваблюють у ці регіони ще більше людей.

Таблиця 3.3

Сучасні фактори, що впливають на урбанізацію в Україні

Фактор	Вплив на урбанізацію	Приклад реалізації
Економічний розвиток	Розвиток бізнесу та ІТ-сектору в містах сприяє притоку мігрантів.	Розвиток ІТ-індустрії в Києві, Львові, Харкові, залучення молодих фахівців до мегаполісів.
Міграція з сільської місцевості	Молодь виїжджає до міст для навчання та роботи, залишаючи сільську місцевість.	Скорочення сільського населення в регіонах Центральної та Західної України.
Інфраструктурні проекти	Будівництво житлових комплексів і покращення міської інфраструктури стимулюють зростання міст.	Нові житлові комплекси в Києві, Одесі та інших мегаполісах.
Демографічні зміни	Старіння населення та зменшення народжуваності в сільській місцевості стимулюють міграцію до міст.	Міграція пенсіонерів до міст для доступу до медичних послуг і соціальної підтримки.
Військові конфлікти та переселення	Внутрішньо переміщені особи шукають безпечне проживання в великих містах.	Переміщення населення з Донбасу та Криму до Львова, Києва та інших міст після 2014 року.

Джерело: складено автором на основі [53]

Ця таблиця демонструє основні фактори, які впливають на сучасні тенденції урбанізації в Україні. Серед основних чинників - економічний розвиток, зокрема в сфері ІТ та інших галузях, які створюють робочі місця та залучають молодь до міст. Міграція з сільських регіонів до міст також сприяє зростанню урбанізації, оскільки молодь шукає кращі можливості для освіти та кар'єри. Інфраструктурні проекти та покращення житлових умов роблять великі міста привабливішими для життя, а демографічні зміни стимулюють населення переїжджати ближче до медичних та соціальних ресурсів. Військові конфлікти на сході України також посилюють міграцію до міст, що стало важливим фактором урбаністичних процесів [56,с.28].

Трансформацію ринку праці в Україні можна безпосередньо пов'язати з тенденціями урбанізації. Оскільки все більше людей переїжджають до міст, відбулися помітні зміни в типах робіт, які користуються попитом. Урбанізація призвела до зменшення зайнятості в сільському господарстві, оскільки люди переходять на роботу в промисловості та сфері послуг. Ця зміна викликала потребу в розвитку навичок та освіти, адаптованій до міських ринків праці,

сприяючи інноваціям і продуктивності. Крім того, концентрація підприємств і промисловості в містах створила конкурентний ринок праці, заохочуючи як працівників, так і роботодавців зосереджуватися на ефективності та інноваціях. Ці трансформації на ринку праці мають вирішальне значення для адаптації до глобальних економічних тенденцій і забезпечення сталого економічного зростання.

Вплив урбанізації на національну економіку України важко переоцінити. Міські території є не лише основними джерелами національного ВВП, але й центрами економічної політики та стратегій розвитку. Процес урбанізації призвів до збільшення інвестицій в інфраструктуру, охорону здоров'я та освіти, які є ключовими для національного економічного розвитку. Крім того, концентрація економічної діяльності в містах сприяла кращому управлінню та використанню ресурсів, що призвело до більш ефективних економічних результатів. Помітність міст у національній економіці підкреслює важливість міського планування та вироблення політики для сприяння економічному зростанню та вирішення проблем, пов'язаних зі швидкою урбанізацією [49,с.173].

Забруднення та управління відходами становлять значні проблеми в рамках урбанізації в Україні. Стрімке зростання міського населення призвело до підвищення рівня забруднення повітря, що негативно впливає на здоров'я мешканців міст. Підвищені викиди від транспортних засобів, промислової діяльності та житлового опалення сприяють цій проблемі, що вимагає суворого контролю якості повітря. Крім того, актуальною стала проблема поводження з твердими побутовими відходами. Ефективне поводження з відходами передбачає збирання, сортування, транспортування, переробку та захоронення відходів, важливою складовою яких є будівництво сучасних полігонів. Однак багато існуючих звалищ не відповідають сучасним екологічним стандартам, що призводить до забруднення та небезпеки для здоров'я. Основні стратегії вирішення цих проблем включають: - Впровадження комплексних програм переробки. - Інвестиції в технології

використання енергії з відходів. - Забезпечення виконання норм промислових викидів та утилізації відходів. Ці заходи необхідні для пом'якшення впливу урбанізації на навколишнє середовище та підвищення якості життя в українських містах.

Ініціативи зеленого міського планування постають як життєво важливі рішення екологічних проблем, спричинених урбанізацією. Ці ініціативи спрямовані на створення сталого та стійкого міського середовища за допомогою інноваційного дизайну та планування. Наприклад, інтеграція зелених насаджень у міські території допомагає зменшити ефект міського теплового острова та покращує якість повітря. Зелені дахи, вертикальні сади та міські ліси є прикладами зеленої інфраструктури, яка може значно принести користь міським екосистемам. Крім того, сприяння громадському транспорту та немоторизованим транспортним засобам, таким як їзда на велосипеді та пішки, може зменшити затори на дорогах і знизити викиди парникових газів. Ключові компоненти зеленого міського планування включають:

- розширення зелених насаджень та парків;
- стимулювання розвитку енергоефективних будівель;
- впровадження політики, яка підтримує стале землекористування та збереження ресурсів.

Визначаючи пріоритетність цих елементів, міські планувальники можуть створити більш здорові, придатні для життя міста, які краще підготовлені для боротьби з тиском урбанізації [36].

Практики сталого розвитку є невід'ємною частиною подолання довгострокових наслідків урбанізації в Україні. Ці практики спрямовані на збалансування економічного зростання, соціального добробуту та захисту навколишнього середовища для забезпечення стійкості міських територій. Ключові аспекти сталого розвитку включають впровадження відновлюваних джерел енергії, методів збереження води та стійке сільське господарство в міських умовах. Наприклад, такі ініціативи, як «зелені будинки» та «пасивні будівлі», які використовують енергоефективні конструкції та матеріали,

стають все більш популярними. Крім того, просування багатофункціональних забудов, які поєднують житлові, комерційні та рекреаційні приміщення, може зменшити потребу в розгалужених транспортних мережах і зменшити викиди вуглецю. Основні стратегії сталого розвитку міст охоплюють [4,с.90]:

- впровадження політики, що підтримує відновлювані джерела енергії та ефективно використання ресурсів;
- заохочення проектів сталого розвитку, керованих громадою;
- сприяння партнерству між урядом, приватним сектором і громадянським суспільством для просування сталих міських ініціатив.

Ці практики сталого розвитку мають вирішальне значення для створення стійкого міського середовища, яке зможе адаптуватися до майбутніх викликів і підтримувати добробут своїх мешканців.

За останні роки демографічна структура міських територій України зазнала значних змін. Ці зміни значною мірою зумовлені моделями міграції, природним приростом населення та соціально-економічними чинниками. Розрахунок чисельності населення в Україні базується на адміністративних даних про реєстрацію народження, смерті та зміни місця реєстрації. Цей метод забезпечує точне фіксування та аналіз демографічних тенденцій. Урбанізація призвела до помітного збільшення щільності населення міст, що в свою чергу вплинуло на вікову структуру, склад сімей і загальну динаміку населення.

Наприклад, зростання рівня урбанізації до 67% до 2001 року свідчить про значний перехід від сільського до міського життя. Ця міська концентрація часто супроводжується молодію демографією, оскільки міста, як правило, приваблюють молодих людей, які шукають роботу та можливості отримати освіту. Демографічні зміни, що виникли в результаті, мають глибокі наслідки для міського планування, соціальних послуг та економічного розвитку [12,с.163].

Зміни в стилі життя та культурі в містах України відображають ширші глобальні тенденції урбанізації. Вливання різноманітних культурних елементів і прийняття більш космополітичного способу життя стали

характерними для українських міст. Урбанізація сприяє створенню унікальної міської культури, що характеризується змінами в соціальній поведінці, моделях споживання та рекреаційній діяльності. Проникнення міського способу життя та будівельних форм є яскравою рисою цієї трансформації. Цей міський спосіб життя формує риси особистості та поведінку, виховуючи почуття індивідуальності та сучасності серед мешканців міста.

Крім того, міста стають центрами культурного обміну, де традиційні практики змішуються з сучасними впливами. Це злиття часто призводить до збагаченого культурного гобелена, пропонуючи мешканцям широкий спектр культурного досвіду та способу життя. Динамічне середовище міст також заохочує інновації та креативність, ще більше покращуючи культурний ландшафт [28].

Соціальна нерівність та інтеграція є актуальними проблемами в контексті урбанізації в Україні. Швидке зростання міст загострило диспропорції між різними соціальними групами, що призвело до збільшення випадків соціальної нерівності. Великі міста, зокрема, стикаються зі значним тиском таких факторів, як міграція та забруднення навколишнього середовища, які ускладнюють існуючі соціальні проблеми. Нерівний розподіл ресурсів і можливостей часто призводить до того, що маргіналізовані громади намагаються інтегруватися в міську тканину. Урбанізація супроводжується поширенням міського способу життя та формуванням систем розселення, які можуть як сприяти, так і перешкоджати соціальній інтеграції. Усунення цієї нерівності вимагає цілеспрямованих політичних заходів, спрямованих на сприяння інклюзивному розвитку та забезпечення справедливого доступу до основних послуг. Зусилля, спрямовані на подолання соціального розриву, також мають бути зосереджені на сприянні згуртованості громади та підвищенні соціальної мобільності, що дозволить усім мешканцям отримувати користь від зростання та розвитку міст [69].

Технології «розумного міста» знаходяться в авангарді сучасної урбанізації в Україні, спрямованої на підвищення якості життя шляхом

системної інтеграції цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Ці технології включають розширену аналітику даних, пристрої IoT і платформи на основі штучного інтелекту, які оптимізують такі функції міста, як управління дорожнім рухом, розподіл енергії та громадська безпека. Наприклад, датчики IoT можуть контролювати рух транспорту та коригувати світлофори в режимі реального часу, щоб зменшити затори. Крім того, інтелектуальні електромережі підвищують ефективність розподілу енергії, зводячи до мінімуму відключення електроенергії та оптимізуючи споживання. Ці вдосконалення не лише теоретичні; початкові впровадження показали багатообіцяючі результати, дозволивши заглянути в більш ефективне та чутливе міське середовище.

Розвиток цифрової інфраструктури є ще одним важливим елементом сучасних тенденцій урбанізації в Україні. У міру зростання міст попит на надійні та масштабовані цифрові мережі стає обов'язковим. Це передбачає модернізацію можливостей широкопasmового зв'язку, впровадження мереж 5G і забезпечення широкого доступу до високошвидкісного Інтернету. Ключові компоненти цього вдосконалення включають:

- прокладка волоконно-оптичних кабелів для підтримки високошвидкісного інтернету;
- створення публічних зон Wi-Fi у містах;
- впровадження заходів кібербезпеки для захисту цілісності даних.

Ці інфраструктурні оновлення є важливими для безперебійної роботи технологій розумного міста, забезпечуючи магістраль для передачі даних і зв'язку, необхідних для ефективного міського управління.

Технології відіграють ключову роль в управлінні міськими територіями, стимулюючи ефективність, стійкість і зручність для життя. Сучасні системи управління містом використовують такі технології, як ГІС (географічні інформаційні системи), прогнозна аналітика та цифрові близнюки, щоб моделювати та імітувати міську динаміку. Наприклад, ГІС можна використовувати для міського планування, боротьби зі стихійними лихами та

розподілу ресурсів. Прогностична аналітика може прогнозувати моделі трафіку, допомагаючи розробляти кращі транспортні мережі. Ці технології дозволяють містобудівникам приймати керовані даними рішення, які відповідають принципам сталого розвитку, забезпечуючи ефективне управління зростанням міст і відповідність потребам мешканців [51,с.144].

Політика та правила урбанізації в Україні зазнали значних змін протягом останніх десятиліть, зумовлені необхідністю вирішення проблеми швидкого зростання населення та економічного розвитку. Український уряд запровадив низку політик урбанізації, спрямованих на управління цією динамікою зміни чисельності населення та землекористування, щоб забезпечити стале зростання міста. Примітно, що запровадження законів про зонування та правил землекористування відіграло ключову роль у формуванні міських ландшафтів і запобіганні неконтрольованому розростанню. Ця політика має на меті збалансувати потреби в житлових, комерційних і промислових площах, зберігаючи при цьому зелені зони та об'єкти культурної спадщини. Політика урбанізації також підкреслює важливість розвитку інфраструктури, включаючи транспортні мережі та комунальні послуги, для підтримки зростаючого міського населення. Зосереджуючись на комплексному плануванні та регулятивній базі, уряд прагне сприяти організованому та ефективному розвитку міст, яке відповідає потребам як нинішніх, так і майбутніх мешканців.

Роль місцевих і національних органів влади в урбанізації є вирішальною, оскільки вони відповідають за реалізацію політики та забезпечення її ефективності. Органи місцевого самоврядування, зокрема, відіграють значну роль у вирішенні конкретних міських проблем, таких як проблема вільного житла на місцевому рівні. Їм доручено повсякденне управління проектами розвитку міст, включаючи житло, громадський транспорт і громадські послуги. На національному рівні уряд надає загальні вказівки та ресурси для підтримки місцевих ініціатив, забезпечуючи узгодженість і відповідність ширшим цілям урбанізації [62,с.81]. Крім того, національна політика часто

зосереджується на економічному розвитку та регіональному плануванні, створюючи рамки, які дозволяють органам місцевого самоврядування пристосовувати рішення до своїх унікальних обставин. Співпраця між місцевими та національними органами влади має важливе значення для вирішення складних проблем урбанізації, таких як забруднення, дефіцит інфраструктури та соціальна нерівність. Цей спільний підхід гарантує, що зусилля з урбанізації є комплексними та інклюзивними, сприяючи сталому розвитку по всій країні.

Майбутні стратегії міського планування в Україні дедалі більше зосереджуються на стійкості та стійкості, реагуючи на виклики, які породжує швидка урбанізація та екологічні проблеми. Відповідно до звіту Світового банку, процеси урбанізації в Україні пройшли ретельне дослідження, виявивши критичне розуміння закономірностей і наслідків зростання міста з 1989 по 2013 рік. Майбутні стратегії, ймовірно, наголошуватимуть на інтеграції зелених технологій та ініціатив розумного міста, щоб зменшити вплив на навколишнє середовище та підвищити якість міського життя. Ці стратегії також зосереджені на збереженні культурної спадщини та просуванні соціальної інклюзивності, гарантуючи, що розвиток міст принесе користь усім верствам суспільства. Крім того, міські планувальники досліджують інноваційні рішення для управління щільністю міст, наприклад, багатофункціональні забудови та відродження недовикористаних міських просторів. Запроваджуючи перспективні стратегії міського планування, Україна прагне створити міста, які є не лише економічно жвавими, але й екологічно сталими та соціально справедливими.

3.3. Вплив глобалізації на урбанізаційні процеси в Україні

До здобуття Україною незалежності в країні спостерігалися тенденції урбанізації, які значною мірою були сформовані радянською політикою та зусиллями з індустріалізації. У радянські часи значний наголос ставився на розвиток важкої промисловості, що призвело до створення численних

промислових міст. Ці міські центри були розроблені для забезпечення робочої сили, необхідної для великомасштабних промислових операцій, що призвело до швидкого зростання міського населення в середині 20 століття. Урбанізація в цей період характеризувалася планованими поселеннями, державним житлом і централізованим міським плануванням, яке часто ігнорувало місцеві потреби та екологічні проблеми. У міському ландшафті домінували єдині архітектурні стилі та масштабні житлові проекти, спрямовані на приплив людей із сільської місцевості, які шукали роботу в промислових секторах [68,с.59].

Після здобуття Україною незалежності у 1991 році країна пройшла низку економічних реформ, які суттєво вплинули на процеси урбанізації. Перехід від централізованої планової економіки до ринково-орієнтованої системи вніс нову динаміку в розвиток міст. Лібералізація економіки та приватизація призвели до появи нових можливостей для бізнесу та поширення приватних підприємств, що, у свою чергу, стимулювало зростання та трансформацію міст. Ринки нерухомості почали процвітати, і відбувся помітний зсув до більш різноманітних архітектурних стилів і підходів до містобудування. Однак ці зміни також принесли виклики, такі як збільшення соціально-економічної нерівності та занепад промислових міст, які намагалися адаптуватися до нових економічних реалій. Приплив іноземних інвестицій і створення міжнародних бізнес-центрів ще більше сформували міський ландшафт, сприяючи модернізації інфраструктури та розвитку нових міських районів.

Міжнародна політика та організації відіграли вирішальну роль у формуванні процесів урбанізації в Україні в контексті глобалізації. Такі інституції, як Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Світова організація торгівлі (СОТ), вплинули на економічну політику, яка опосередковано вплинула на розвиток міст. Наприклад, програми структурної перебудови та пакети економічної допомоги часто супроводжувалися умовами, які сприяли лібералізації та приватизації ринку, впливаючи на міську економіку та

структури управління. Крім того, інтеграція України у світові ринки та участь у міжнародній торгівлі сприяли зростанню міських центрів шляхом залучення іноземних інвестицій та стимулювання економічної діяльності. Однак ці впливи також спровокували дискусії щодо негативних аспектів глобалізації, включаючи збільшення розриву між міськими та сільськими районами, погіршення навколишнього середовища та розмивання місцевих культур і традицій. Роль антиглобалістських рухів і місцевого самоврядування у вирішенні цих проблем залишається критичним аспектом наративу урбанізації в Україні [50,с.186].

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) відіграли вирішальну роль у формуванні міського ландшафту українських міст. Наприклад, місто Київ спостерігало значні обсяги ПІІ з 2010 по 2018 роки, що стало каталізатором різноманітної економічної діяльності та розвитку інфраструктури. Одним із ключових впливів ПІІ є приплив капіталу, який був спрямований на модернізацію міської інфраструктури, розвиток проектів нерухомості та покращення суспільних послуг. Ці інвестиції не тільки підвищили естетичну привабливість і функціональність міських просторів, але й створили численні робочі місця для місцевих жителів. Присутність міжнародних інвесторів також сприяла конкурентоспроможному бізнес-середовищу, заохочуючи місцеві підприємства до інновацій та покращуючи свою операційну ефективність, щоб йти в ногу зі світовими стандартами [38,с.277].

Зростання транснаціональних корпорацій (ТНК) в українських містах стало ще одним значним чинником впливу глобалізації. ТНК встановили свою присутність у різних секторах, включаючи технології, фінанси та виробництво, сприяючи економічному динамізму міських територій. Ці корпорації несуть із собою не лише капітал, а й передові технології та методи управління, на яких можуть навчитися місцеві підприємства. Крім того, створення ТНК часто призводить до розвитку бізнес-центрів та інноваційних кластерів, які залучають додаткові інвестиції та кваліфіковану робочу силу. Це призводить до добродісного циклу зростання та розвитку, як це видно в таких

містах, як Львів і Харків, де присутність ТНК стимулює зростання місцевих стартапів і допоміжних галузей. Інтеграція цих корпорацій у міську структуру також сприяє економічній інтеграції та підвищує глобальну конкурентоспроможність українських міст.

Глобалізація також сприяла розвитку нових ринків праці та галузей промисловості в містах України. Взаємодія між місцевим та міжнародним бізнесом призвела до появи таких секторів, як ІТ, відновлювана енергетика та креативні індустрії, які раніше були слабо розвинені. Приплив іноземних інвестицій і присутність ТНК зумовили необхідність створення кваліфікованої робочої сили, спонукаючи навчальні заклади узгоджувати свої навчальні програми з потребами цих швидко зростаючих галузей. Це призвело до створення спеціалізованих навчальних програм і партнерства між університетами та бізнесом, що забезпечує постійне постачання кваліфікованих фахівців. Крім того, зростання цих нових галузей забезпечило різноманітні можливості працевлаштування для міського населення, зменшуючи залежність від традиційних секторів і сприяючи економічній стійкості. Динамічний міський ринок праці також приваблює таланти з інших регіонів і країн, ще більше збагачуючи культурний та інтелектуальний капітал українських міст [48,с.137].

Глобалізація суттєво вплинула на демографічний ландшафт міських центрів України, що призвело до помітних зрушень у демографії населення. Особливо вплинули на міграційні тенденції: приплив людей переїжджає з сільської місцевості до міст у пошуках кращих економічних можливостей та умов життя. Ця міська міграція призвела до концентрованого зростання міського населення, змінивши традиційну демографічну структуру. Наприклад, у таких містах, як Київ і Львів, спостерігається різке зростання кількості молодого населення працездатного віку, що спонукає перспектива працевлаштування в таких секторах, як ІТ та послуги, що розвиваються. Крім того, старіння населення в сільській місцевості зросло через відтік молодих людей, створюючи різкий демографічний контраст між міськими та

сільськими регіонами. Ці зміни відображають ширші глобальні тенденції, коли міські центри стають магнітами для економічної діяльності та демографічних змін [61,с.77].

Спосіб життя та споживча поведінка міських мешканців України зазнали суттєвої трансформації внаслідок глобалізації. Знайомство з глобальною культурою та способом життя через медіа та подорожі вплинуло на вподобання та звички мешканців міст. Спостерігається помітне зростання споживання міжнародних брендів і продуктів, а також зрушення до більш орієнтованого на споживача способу життя. Про це свідчить зростання популярності торгових центрів, ресторанів різноманітної кухні та перейняття західних модних тенденцій. Міські жителі тепер більш схильні брати участь у дозвіллевих заходах, які раніше були незвичайними, такими як ресторани поза домом, режими фітнесу та цифрові розваги. Ці зміни відображають ширшу інтеграцію в глобальну споживчу культуру, зумовлену збільшенням наявних доходів і бажанням наслідувати спосіб життя, який спостерігається в глобальних міських центрах [43,с.139].

Іншим значним впливом глобалізації на урбанізацію в Україні є зростання мультикультурних спільнот у містах. Приплив іноземних студентів, експатріантів та мігрантів з різних куточків світу сприяв культурній диверсифікації міських районів. Такі міста, як Київ, Харків та Одеса, стали плавильними котлами різних культур, мов і традицій, сприяючи більш інклюзивному та космополітичному міському середовищу. Цей мультикультуралізм очевидний у поширенні культурних фестивалів, міжнародних продуктових ринків і різноманітних релігійних закладів. Такі події не тільки збагачують культурну структуру міст, але й сприяють соціальній згуртованості та взаєморозумінню між різними етнічними групами. Наявність мультикультурних спільнот є свідченням зростаючої інтеграції України у світове співтовариство та прийняття нею культурного розмаїття.

На модернізацію транспортних мереж в Україні суттєво вплинула глобалізація, що призвело до покращення зв'язку та економічного зростання.

У міру розширення світової торгівлі та подорожей Україна зосередилася на модернізації своєї інфраструктури, щоб сприяти ефективному переміщенню товарів і людей. Це включає в себе розвиток основних автомагістралей, модернізацію залізничних систем, а також покращення засобів повітряного та морського транспорту. Ці вдосконалення не тільки скорочують час і витрати на подорожі, але й залучають іноземні інвестиції, покращуючи економічні перспективи країни. Крім того, розширена транспортна мережа підтримує інтеграцію українських міст у глобальні ланцюги поставок, сприяючи урбанізації, роблячи міські території більш доступними та привабливими як для бізнесу, так і для мешканців [50,с.183].

Розширення комунікаційних технологій в Україні стало вирішальним рушієм урбанізації, значною мірою спричиненою глобалізацією. З появою Інтернету та мобільного зв'язку українські міста відчували сплеск зв'язку, що забезпечило кращий зв'язок та доступ до інформації. Цей технологічний прогрес сприяє різноманітній економічній діяльності, як-от електронна комерція, віддалена робота та цифрові послуги, які є важливими для сучасної міської економіки. Крім того, широке використання смартфонів і високошвидкісного Інтернету дозволяє ефективно надавати державні послуги та підвищує якість життя міських жителів. Ці події зробили міста більш привабливими для життя та роботи, сприяючи поточному процесу урбанізації.

Міське планування та ініціативи «розумного міста» в Україні також розвивалися під впливом глобалізації, спрямовані на створення більш сталого та ефективного міського середовища. Ці ініціативи включають впровадження передових методів планування, інтеграцію інтелектуальних технологій та реалізацію політики, яка сприяє сталому розвитку. Зосередження уваги на розумних містах передбачає використання аналітики даних, пристроїв Інтернету речей та автоматизації для покращення управління містами, зменшення споживання енергії та покращення громадських послуг. Наприклад, інтелектуальні системи керування трафіком можуть зменшити затори, а інтелектуальні мережі оптимізують використання енергії. Ці

інновації не тільки покращують умови життя в містах, але й роблять їх більш конкурентоспроможними в глобальному масштабі, залучаючи інвестиції та таланти, що ще більше прискорює урбанізацію.

Швидка урбанізація в Україні, спричинена глобалізацією, значно підвищила рівень забруднення та поставила величезні проблеми утилізації відходів. У міру розширення міст зростає концентрація промислової діяльності та транспортного руху, що призводить до збільшення викидів забруднюючих речовин, таких як оксиди азоту, діоксид сірки та тверді частинки. Ці забруднювачі погіршують якість повітря та сприяють респіраторним захворюванням серед міських жителів. Крім того, глобалізація сприяє споживацтву, що призводить до збільшення обсягів твердих побутових відходів, які навантажують існуючу інфраструктуру поводження з відходами. Українські міста, які борються з недостатніми потужностями переробки та сміттєзвалищами, які наближаються до своєї потужності, стикаються з гострою потребою в інноваціях та впровадженні практик сталого управління відходами. Вирішення цих екологічних проблем є обов'язковим для забезпечення здоров'я населення та підтримки екологічного балансу в міських районах [41,с.43].

Розростання міст, ще один наслідок урбанізації в Україні, спричиненої глобалізацією, призвело до втрати життєво важливих зелених насаджень. Оскільки міста розширюються, щоб пристосуватись до зростаючого населення та економічної діяльності, природні ландшафти та сільськогосподарські угіддя все більше перетворюються на житлові та комерційні зони. Це посягання не тільки зменшує біорізноманіття, але й порушує екосистеми, що призводить до зменшення міської флори та фауни. Заміна зелених насаджень бетонними конструкціями посилює ефект міського теплового острова, спричиняючи високі температури в центрі міст і збільшуючи споживання енергії для охолодження. Крім того, втрата зелених насаджень зменшує зони відпочинку для мешканців, впливаючи на якість їхнього життя та загальний добробут. Міські планувальники та політики повинні віддати пріоритет збереженню та

інтеграції зелених насаджень у плани розвитку міст, щоб пом'якшити ці негативні наслідки [47,с.78].

У відповідь на наслідки урбанізації для навколишнього середовища в містах України впроваджуються різноманітні ініціативи щодо сталого міського розвитку. Ці ініціативи мають на меті збалансувати економічне зростання зі збереженням навколишнього середовища, гарантуючи, що розширення міст не відбуватиметься ціною екологічної деградації. Основні стратегії включають просування екологічних технологій будівництва, які використовують енергоефективні матеріали та технології для зменшення вуглецевого сліду нових будівель. Крім того, міста інвестують у системи громадського транспорту, щоб зменшити залежність від приватних транспортних засобів, тим самим зменшуючи затори та викиди. Проекти з озеленення міст, такі як створення парків, зелених дахів і міських садів, також є пріоритетними для підвищення біорізноманіття та надання мешканцям доступних природних просторів. Ці зусилля відображають зростаюче визнання необхідності стійкої урбанізації, яка відповідає глобальним екологічним стандартам і підтримує довгострокову стійкість міських екосистем.

Збалансування економічного зростання та соціальної справедливості в контексті глобалізації є серйозним викликом для міського управління в Україні. У міру розширення міст і зростання економіки між різними соціальними групами часто зростає прірва, що загострює нерівність. Економічне зростання може призвести до збільшення можливостей роботи та підвищення рівня життя, але воно також може призвести до переміщення жителів з низькими доходами та зростання вартості житла. Наприклад, процеси переселення, зумовлені глобалізацією, вимагають узгодженої політики для забезпечення справедливого розподілу економічних вигод. Таким чином, ефективне міське управління має бути зосереджено на створенні інклюзивних стратегій зростання, які стосуються як економічних можливостей, так і соціальної справедливості [32,с.138].

Управління міською міграцією та попитом на житло є ще одним важливим аспектом міського управління в умовах глобалізації. Потік людей, які переїжджають до міст у пошуках кращих економічних перспектив, призводить до значного тиску на житло та інфраструктуру. Міські центри повинні розробити комплексну житлову політику, щоб задовольнити зростаючий попит і водночас запобігти утворенню неформальних поселень і нетрів. Посібник «Геоурбаністика» містить поглиблений аналіз різних аспектів міського розвитку, в тому числі викликів, пов'язаних зі швидкою міською міграцією. Ефективні стратегії управління включають розробку проектів доступного житла, модернізацію існуючих структур і забезпечення доступу до основних послуг для всіх мешканців.

Політика інклюзивного та стійкого міського розвитку має важливе значення для вирішення складних викликів, які породжує глобалізація та урбанізація. Інклюзивна політика гарантує, що всі верстви міського населення, включаючи маргіналізовані групи, отримують вигоду від розвитку міст. Ця політика має охоплювати економічні, соціальні та екологічні виміри для побудови стійких міських систем, здатних протистояти глобальному тиску. Відповідно до комплексної монографії про міське управління, поточні глобальні умови вимагають інноваційних політичних рамок, які сприяють стійкості та інклюзивності. Основні стратегії включають зміцнення структур місцевого управління, заохочення участі громади та інтеграцію мислення щодо стійкості до міського планування для створення адаптивних і справедливих міст [27,с.64].

Прогнозування тенденцій урбанізації та глобалізації є важливим для розуміння майбутнього ландшафту українських міст. Досліджуючи глобальні тенденції, такі як швидке зростання міського населення та зростаюча важливість глобальних міст, ми можемо передбачити подібні закономірності, що виникають в Україні. Таке розуміння підкреслює необхідність для українських міст залишатися конкурентоспроможними в глобальному масштабі. Ключові фактори, що впливають на ці тенденції, включають

економічний розвиток, технологічний прогрес і демографічні зміни. Наприклад, неможливо переоцінити роль глобальних міст як центрів економічної діяльності та інновацій. Ці міста часто служать моделями міського розвитку, встановлюючи еталони для інфраструктури, якості життя та економічних можливостей.

Інновації та технології відіграють вирішальну роль у формуванні майбутнього міст, особливо в контексті глобалізації. В Україні великі міста та обласні центри стають ядрами інноваційного розвитку, використовуючи технологічні досягнення для покращення міського життя. Цій тенденції сприяє впровадження технологій розумного міста, які покращують управління містом, зменшують вплив на навколишнє середовище та покращують громадські послуги. Ключові інновації включають впровадження ІоТ (Інтернет речей) для ефективного управління ресурсами, розвиток стійких транспортних систем і використання великих даних для міського планування. Ці технологічні досягнення не лише покращують якість життя мешканців, але й роблять міста більш привабливими для інвесторів та кваліфікованих спеціалістів.

Стратегічне планування збалансованого регіонального розвитку має життєво важливе значення для усунення диспропорцій між містом і селом в Україні. Концепція поліцентричного регіонального розвитку спрямована на сприяння зростанню кількох міських центрів, а не на концентрацію розвитку в одному місті. Такий підхід гарантує більш рівномірний розподіл переваг урбанізації та глобалізації по країні.

3.4. Проблеми та виклики урбанізації в Україні у контексті глобалізації

Швидке зростання чисельності населення та перенаселеність українських міст призвели до значного впливу на житлові умови та умови проживання. Ринок житла в Україні характеризується високою часткою житла, яке займають власники, обмеженими можливостями оренди та мінімальною

доступністю іпотеки, що ускладнює пошук доступного та адекватного житла для зростаючого міського населення. У міру розширення міст попит на житло перевищує пропозицію, що призводить до завищених цін на нерухомість і перенаселеності. Ця ситуація погіршується припливом людей із сільської місцевості, які шукають кращих економічних можливостей, що створює додатковий тиск на і без того напружений ринок житла.

Швидка урбанізація в Україні також призвела до значного навантаження на комунальні служби та інфраструктуру. Збільшення міського населення потребує більше основних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта, транспорт і комунальні послуги, часто випереджаючи можливості цих служб. Наприклад, системи громадського транспорту у таких великих містах, як Київ, часто перевантажені, що призводить до затримок і зниження якості послуг. Крім того, система охорони здоров'я намагається вмістити зростаючу кількість мешканців, що може призвести до збільшення часу очікування та зниження якості медичної допомоги. Розрив між розвитком інфраструктури та зростанням населення підкреслює нагальну потребу у стратегічному плануванні та інвестиціях у державні послуги [14,с.108].

Зростання міського населення також призвело до збільшення неформальних поселень і нетрів в українських містах. У цих районах часто відсутні базові зручності, такі як чиста вода, каналізація та електрика, що суттєво впливає на якість життя їхніх мешканців. Неформальні поселення зазвичай характеризуються поганими житловими умовами та невідповідною інфраструктурою, що відображає неспроможність офіційного ринку житла задовольнити потреби малозабезпеченого міського населення. Поширення цих поселень підкреслює проблеми, з якими стикаються міські планувальники та політики у вирішенні житлових потреб усіх міських жителів, особливо в контексті швидкої урбанізації та глобалізації.

Забруднення повітря та води є критичною екологічною проблемою, яка загострюється швидкою урбанізацією в Україні. Розширення міських територій і збільшення щільності населення в містах, за відсутності належного

управління, можуть значно погіршити рівень забруднення повітря [29,с.125]. Ця проблема виникає через промислові викиди, автомобільні вихлопи та широке використання викопного палива, яке викидає в атмосферу шкідливі забруднювачі. Крім того, на гідросферу сильно впливає діяльність людини, що призводить до значного забруднення води. Промислові скиди, сільськогосподарські стоки та неочищені стічні води є основними джерелами забруднення, що створює серйозний ризик для якості води та здоров'я населення. Боротьба з цими забруднювачами вимагає суворої нормативної бази та впровадження чистіших технологій для захисту навколишнього середовища та забезпечення сталого зростання міст.

Втрата зелених насаджень і біорізноманіття є ще однією актуальною проблемою, спричиненою урбанізацією в Україні. Розширення міст часто призводить до перетворення природних ландшафтів на забудоване середовище, що призводить до фрагментації та руйнування середовищ існування. Цей процес суттєво зменшує доступність зелених насаджень, які мають вирішальне значення для підтримки екологічної рівноваги та забезпечення рекреаційних зон для мешканців міст. Наприклад, уздовж автомобільних доріг санітарно-захисні зони, де висаджені дерева, можуть пом'якшити деякі з цих впливів. Однак загальна тенденція залишається тривожною, оскільки втрата біорізноманіття може порушити екосистемні послуги, такі як очищення повітря та води, запилення та регулювання клімату. Зусилля щодо збереження та відновлення зелених насаджень мають важливе значення для сприяння біорізноманіттю та покращенню якості життя в містах [21,с.108].

Проблеми управління відходами є значною проблемою, пов'язаною з урбанізацією в Україні. Швидке зростання міського населення призводить до відповідного зростання утворення відходів, які містам часто важко ефективно управляти. Невідповідна інфраструктура та практика поводження з відходами можуть призвести до накопичення твердих відходів, спричиняючи забруднення навколишнього середовища та небезпеку для здоров'я.

Наприклад, неправильна утилізація промислових і побутових відходів може забруднити ґрунт і водні ресурси, ще більше посилюючи погіршення навколишнього середовища. Реалізація стратегій сталого поводження з відходами, таких як програми переробки, технології перетворення відходів в енергію та кампанії з підвищення обізнаності громадськості, має вирішальне значення для вирішення цих проблем. Удосконалюючи системи управління відходами, міські території можуть зменшити свій вплив на навколишнє середовище та сприяти створенню чистішого та здоровішого середовища для своїх мешканців.

Нерівномірний розвиток між містом і селом в Україні свідчить про значні економічні відмінності. Міські райони, особливо великі міста, залучають більше інвестицій, сприяючи швидкому зростанню та розвитку, тоді як сільські райони часто відстають, не маючи необхідної інфраструктури та можливостей. Ця невідповідність посилюється концентрацією капіталу та ресурсів у містах, що призводить до вищого рівня життя в міських центрах порівняно з сільськими регіонами. Як наслідок, сільська місцевість відчуває депопуляцію та спад економічної активності, тоді як міські центри стикаються з такими проблемами, як перевантажена інфраструктура та підвищений попит на послуги.

Ще однією критичною проблемою, пов'язаною з урбанізацією в Україні, є зростання вартості життя в містах. Оскільки міста розширюються та залучають більше людей, попит на житло, товари та послуги зростає, що підвищує ціни. Це явище створює значний тиск на жителів, особливо тих, хто має нижчі доходи, та посилює соціальну нерівність [33,с.19].

Проблеми зайнятості та неформальна економіка становлять значні перешкоди в містах України. Незважаючи на концентрацію економічної діяльності в містах, багатьом міським жителям важко знайти стабільну, добре оплачувану роботу. Офіційна економіка часто не може поглинути зростаючу робочу силу, що призводить до поширення неформальної зайнятості. Цей

сектор зазвичай пропонує нестійкі умови праці, низьку заробітну плату та обмежений соціальний захист. Неформальна економіка включає:

- нерегульована вулична торгівля;
- неофіційні будівельні роботи;
- дрібна торгівля та послуги без офіційної реєстрації.

Ці проблеми із зайнятістю підривають економічну стабільність і сприяють стійкій бідності та нерівності в містах. Вирішення цих проблем вимагає комплексної політики, спрямованої на створення більш офіційних можливостей працевлаштування та покращення умов ринку праці.

Старіння та неадекватна інфраструктура є серйозними проблемами для міських районів України, особливо в умовах, коли країна переживає складні процеси глобалізації. Інфраструктура багатьох українських міст походить ще з радянських часів, що робить її застарілою та гостро потребує модернізації, щоб відповідати поточним вимогам. Ця застаріла інфраструктура намагається підтримувати зростаюче міське населення, що призводить до частих поломок і неефективності. Наприклад, мережі водопостачання, каналізації та електромережі часто є ненадійними, що спричиняє перебої в повсякденному житті та господарській діяльності. У міру того, як Україна все більше інтегрується у світову економіку, потреба в модернізації міської інфраструктури стає ще гострішою для забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності [23,с.41].

Затори на дорогах і неефективність громадського транспорту є серйозними проблемами, які загострюються швидкою урбанізацією в Україні. У таких великих містах, як Київ, Львів та Одеса, виникають великі затори, особливо в години пік, що значно погіршує мобільність мешканців та ефективність міського транспорту. Існуючі мережі громадського транспорту часто переповнені, недофінансовані та погано обслуговуються, не в змозі забезпечити надійну альтернативу користуванню приватним автотранспортом. Така ситуація не тільки збільшує час у дорозі та збільшує стрес для пасажирів, але й сприяє забрудненню навколишнього середовища та

підвищенню споживання палива. Вирішення цих транспортних проблем має вирішальне значення для покращення умов життя в містах і забезпечення безперебійного функціонування міської економіки.

Вплив викликів урбанізації на якість життя та економічну продуктивність в Україні є глибоким. Навантаження на інфраструктуру та транспортні системи безпосередньо впливає на повсякденне життя міських жителів, що призводить до зниження якості життя. Наприклад, часті відключення електроенергії та перебої з водопостачанням можуть порушити розпорядок життя вдома та бізнес-операції, знижуючи загальну продуктивність і економічну продуктивність. Крім того, неефективність громадського транспорту та постійні затори на дорогах можуть призвести до збільшення часу на дорогу, скорочуючи час, доступний для роботи та відпочинку. Ці проблеми разом перешкоджають потенціалу економічного зростання та розвитку в українських містах, підкреслюючи необхідність комплексного міського планування та інвестицій у покращення інфраструктури для підвищення як рівня життя, так і економічної ефективності [37,с.119].

Маргіналізація вразливих спільнот є гострою проблемою в умовах урбанізації в Україні. Швидке зростання міст часто призводить до витіснення малозабезпечених сімей та етнічних меншин, витісняючи їх на околиці міст, де доступ до основних послуг обмежений. Таке просторове розділення посилює соціальну нерівність, створюючи осередки бідності, які різко відрізняються від міських центрів. Уразливі громади стикаються з численними проблемами, включаючи невідповідне житло, обмежений доступ до чистої води та погані санітарні умови. Крім того, їх виключення з економічних можливостей, доступних у міських районах, ще більше закріплює їхній маргіналізований статус, що призводить до циклу бідності та соціальної ізоляції. Оскільки урбанізація триває, вкрай важливо розробити інклюзивну політику, яка б задовольняла потреби цих громад, гарантуючи, що вони не залишаться позаду в прагненні до економічного зростання та розвитку.

Різниця в доступі до освіти та охорони здоров'я є серйозною проблемою, яку урбанізація висуває на перший план в Україні. Міські райони часто демонструють різкий контраст між заможними районами з добре фінансованими школами та лікарнями та бідними районами, де таких закладів дуже бракує. Цей розрив створює нерівне ігрове поле, де діти з бідніших районів намагаються отримати якісну освіту, обмежуючи їхні майбутні можливості та зберігаючи цикл бідності. Подібним чином медичні послуги в незаможних міських регіонах часто не відповідають стандартам, що призводить до вищих показників захворювань і смертності. Розрив у доступі до цих основних послуг є критичною проблемою, яку необхідно вирішити для забезпечення справедливого розвитку. Місцева влада має визначити пріоритетність інвестицій в інфраструктуру освіти та охорони здоров'я, щоб подолати цей розрив і сприяти соціальній згуртованості [52,с.108].

Злочинність і безпека також посилюються в контексті урбанізації в Україні. Швидке зростання населення в містах може напружити ресурси правоохоронних органів, що призведе до зростання рівня злочинності, особливо в незаможних районах. Відсутність відповідної системи охорони поліції та громадської підтримки робить ці райони більш сприйнятливими до кримінальної діяльності, включаючи крадіжки, торгівлю наркотиками та насильство. Це не тільки підриває якість життя жителів, але й стримує економічні інвестиції та зростання в цих регіонах. Боротьба зі злочинністю та підвищення безпеки вимагає багатостороннього підходу, включаючи кращий розподіл ресурсів для правоохоронних органів, програми залучення громади та міське планування, яке враховує питання безпеки. Створюючи більш безпечне середовище, міські території можуть сприяти почуттю безпеки та добробуту серед своїх мешканців, таким чином підтримуючи сталий міський розвиток.

Неадекватне міське планування та управління створюють значні проблеми для процесу урбанізації в Україні. Швидке зростання міських територій випереджає існуючі рамки планування, що призводить до

безсистемної забудови та неефективного землекористування. Однією з ключових проблем є відсутність комплексного зонування та просторового планування, що часто призводить до хаотичної розбудови міст без урахування принципів сталого розвитку. Це неорганізоване зростання навантажує міську інфраструктуру, спричиняючи затори на дорогах, забруднення та неадекватні комунальні послуги. Крім того, відсутність стратегічного планування означає, що багато міських проектів є реактивними, а не проактивними, вирішуючи проблеми лише після того, як вони стають критичними, а не передбачають і пом'якшують їх заздалегідь. Такий підхід не лише загострює існуючі проблеми, але й створює довгострокові економічні та соціальні проблеми для мешканців міст [64,с.1033].

Корупція та бюрократична неефективність значно підривають міське управління в Україні, створюючи перешкоди для ефективного управління містом. Поширеність корупції в муніципальних адміністраціях впливає на розподіл ресурсів і реалізацію міської політики. Наприклад, нецільове використання коштів, призначених на розвиток інфраструктури, часто призводить до незавершених або неякісних проектів, що ще більше погіршує якість міського життя. Крім того, бюрократична неефективність сповільнює процеси затвердження проектів містобудування, спричиняючи затримки та збільшуючи витрати. Ця неефективність частково зумовлена складною та дублюючою нормативною базою, яка створює можливості для поведінки чиновників у пошуках ренти. У результаті зусилля з модернізації міських територій і покращення умов життя часто затримуються цими системними проблемами.

Координація між державними та місцевими органами влади в Україні є ще одним критичним викликом, що впливає на урбанізацію. Фрагментація відповідальності та відсутність чітких каналів зв'язку часто призводять до неузгодженого впровадження політики та розподілу ресурсів. Цей розрив перешкоджає здатності місцевих органів влади ефективно вирішувати міські проблеми, оскільки їм може бракувати необхідної підтримки та вказівок з боку

національних органів. Більше того, непослідовне застосування правил містобудування на різних рівнях влади може створити диспропорції в міському розвитку, коли деякі регіони просуваються швидше, ніж інші. Ефективна координація має важливе значення для створення згуртованої міської політики, яка сприяє збалансованому та сталому зростанню, однак поточна структура управління часто не сприяє такій співпраці [57,с.30].

Вплив модернізації на культурну спадщину в Україні був глибоким, особливо в умовах, коли країна переживає складні процеси глобалізації. Швидка урбанізація та розвиток часто призводили до занедбаності або знесення історично значущих споруд, тим самим руйнуючи культурну структуру багатьох міст. Це явище не є унікальним для України, але посилюється специфічним історичним та геополітичним контекстом нації. Поштовх до модернізації часто стикається з необхідністю збереження культурних орієнтирів, що призводить до втрати ідентичності та історичної наступності. Ця напруга підкреслює важливість впровадження політики, яка може гармонізувати сучасний розвиток із збереженням культури.

Встановлення балансу між розвитком і збереженням - це делікатний акт, який вимагає ретельного планування та міцної нормативної бази. Україна стикається з проблемою інтеграції сучасної інфраструктури, одночасно зберігаючи свою багату культурну спадщину. Регуляторні органи та містобудівники повинні співпрацювати, щоб гарантувати, що нові розробки не зазіхають на історичні об'єкти та не применшують їх. Це часто передбачає використання інноваційних архітектурних рішень, які можуть поєднати старе з новим. Наприклад, адаптивне повторне використання історичних будівель для сучасних цілей може слугувати моделлю для сталого міського розвитку. Такі підходи не тільки зберігають естетичну та історичну цінність цих місць, але й роблять їх функціональними для сучасного використання.

Залучення громади відіграє вирішальну роль у збереженні спадщини, особливо в умовах урбанізації. Місцеві громади часто є охоронцями культурної спадщини та можуть надати цінну інформацію та підтримати

зусилля щодо збереження. В Україні залучення мешканців до процесу збереження може призвести до більш стійких результатів і сприяти розвитку почуття власності та гордості за свої культурні цінності. Кампанії з підвищення обізнаності громадськості, освітні програми та ініціативи спільного планування є важливими інструментами для залучення громади. Використовуючи місцеві знання та сприяючи духу співпраці, Україна може краще долати виклики, які породжує урбанізація, зберігаючи свою культурну спадщину для майбутніх поколінь.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі досліджено історичний розвиток урбанізації в Україні відбувався під впливом різних політичних, економічних та соціальних факторів. З періоду індустріалізації початку 20-го століття до сьогодення міста України зазнали значних змін. Глобалізація вплинула на урбанізаційні процеси через інтеграцію з світовими ринками, зовнішні інвестиції та міграційні потоки. Історичний аналіз показує, як змінювались міста України під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів.

Сучасні тенденції урбанізації в Україні характеризуються високим рівнем урбанізованості, однак зростання міського населення відбувається нерівномірно. Великі міста, такі як Київ, Львів та Одеса, продовжують зростати та модернізуватися, тоді як багато малих міст стикаються з викликами занепаду та міграції населення. Глобалізація впливає на розвиток міст через економічну інтеграцію, технологічні інновації та культурний обмін.

Глобалізація має значний вплив на урбанізаційні процеси в Україні, сприяючи економічному розвитку, модернізації інфраструктури та підвищенню якості життя у містах. Водночас, вона створює нові виклики, такі як соціальна нерівність, екологічні проблеми та необхідність адаптації до швидких змін. Вплив глобалізації на українські міста є неоднозначним і потребує комплексного підходу до управління урбанізацією.

У контексті глобалізації Україна стикається з численними проблемами та викликами у сфері урбанізації. Швидке зростання міського населення,

нестача житла, транспортні проблеми та екологічні виклики вимагають ефективних рішень. Глобалізація додає нових аспектів до цих викликів, зокрема через інтеграцію з світовими ринками та культурний обмін. Важливо розробити стратегії, що враховують як глобальні тенденції, так і місцеві особливості, для забезпечення сталого розвитку міст в Україні.

ВИСНОВКИ

На міграційні та демографічні зміни суттєво вплинула глобалізація, яка відбилася як на Україні, так і на ширшому глобальному контексті. В Україні соціально-демографічні процеси зазнали помітних зрушень у зв'язку з глобалізацією, причому сучасні міграції підкреслюють складність цих змін. Глобальні моделі міграції формуються взаємопов'язаністю економік і суспільств, що призводить до різноманітних демографічних трансформацій. Наприклад, міські території в Україні є свідками припливу мігрантів, що змінює динаміку населення та впливає на стратегії міського планування. Ця тенденція не поодинокі в Україні; У всьому світі міста стають плавильними котлами культур і демографії через зростання міграції. Було розроблено теоретичні основи для розуміння цих міграційних процесів, зосереджуючись на причинно-наслідковому зв'язку та регулюванні для пом'якшення соціально-економічних наслідків. Ці моделі вимагають адаптивних стратегій міського розвитку, які враховують мінливий характер змін населення.

Культурний обмін і збереження місцевої ідентичності є подвійним викликом перед обличчям глобалізації. Хоча глобалізація сприяє культурному обміну та збагачує міське середовище різноманітними традиціями, вона також створює загрозу для місцевої ідентичності, яка може бути затьмарена домінуючими глобальними культурами. В Україні зусилля щодо збереження культурно-мовної ідентичності мають вирішальне значення, оскільки країна

бореться з тиском глобалізації. Ця динаміка відображається в усьому світі, де міські райони стають культурними центрами, пропонуючи можливості для культурного злиття та інновацій. Однак ризик гомогенізації залишається, що спонукає громади активно брати участь у збереженні своєї унікальної культурної спадщини. Баланс між сприйняттям глобальних впливів і збереженням місцевої ідентичності є делікатним, що вимагає стратегічної культурної політики та ініціатив, керованих громадою.

Проблеми соціальної інтеграції та нерівності загострюються швидкими процесами урбанізації, пов'язаними з глобалізацією. В Україні урбанізація призвела до значних проблем соціальної інтеграції, причому нерівність стає більш вираженою в міських умовах. Оскільки міста ростуть і приваблюють різноманітне населення, управління соціальною згуртованістю стає дедалі складнішим. У всьому світі виникають подібні моделі, коли міські райони часто борються з нерівністю в багатстві, доступі до послуг і соціальній мобільності. Вирішення цих проблем вимагає комплексної міської політики, яка сприятиме включенню та справедливому розподілу ресурсів. Крім того, теоретико-методологічні дослідження процесів урбанізації висвітлюють необхідність індикаторів сталого розвитку, які враховують соціальну справедливість. Цей підхід гарантує, що зростання міст принесе користь усім мешканцям, сприяючи гармонійним та інклюзивним міським громадам.

Технології відіграють ключову роль у розвитку ініціатив розумного міста, які спрямовані на покращення міського життя за допомогою цифрових інновацій. У контексті глобалізації міста в усьому світі все частіше впроваджують розумні технології для вирішення міських проблем і покращення якості життя своїх мешканців. Ці ініціативи використовують керовані даними рішення для оптимізації міських послуг, від ефективного управління енергією до зменшення відходів і розумних транспортних систем. Завдяки інтеграції пристроїв Інтернету речей (IoT) і передової аналітики даних розумні міста можуть контролювати ресурси та керувати ними в режимі реального часу, створюючи більш стійке та ефективне міське середовище. Цей

технологічний зсув не тільки підвищує функціональність міських територій, але й позиціонує міста як ключових гравців у світовій економіці, стимулюючи інновації та конкурентоспроможність.

Удосконалення транспортних і комунікаційних мереж є основними компонентами процесів урбанізації, на які глобалізація значно впливає. Оскільки міста розширюються, потреба в ефективних транспортних системах стає першочерговою для підтримки економічного зростання та зв'язку. Сучасні міські райони інвестують у розвинену інфраструктуру громадського транспорту, таку як високошвидкісні поїзди, метро та системи швидкого автобусного транспорту, щоб полегшити пересування людей і товарів. Крім того, розгортаються надійні комунікаційні мережі, включаючи технологію 5G, щоб забезпечити безперебійне підключення, що дозволяє підприємствам процвітати, а громадянам - легкий доступ до послуг. Ці досягнення змінюють міський ландшафт, роблячи міста більш доступними та взаємопов'язаними, тим самим підвищуючи їх роль у глобальній міській ієрархії.

Незважаючи на технологічний прогрес, який сприяє урбанізації, проблеми з інфраструктурою залишаються, що вимагає стійких міських рішень. Швидкі темпи зростання міст часто випереджають можливості існуючої інфраструктури, що призводить до заторів, забруднення та дефіциту ресурсів. Щоб вирішити ці проблеми, міста все частіше звертаються до екологічних практик, таких як зелена архітектура, відновлювані джерела енергії та екологічні варіанти транспорту. Впроваджуючи інтелектуальні мережі та стандарти сталого будівництва, міські території можуть зменшити свій вплив на навколишнє середовище та підвищити стійкість до зміни клімату. Ці стійкі міські рішення не тільки пом'якшують негативні наслідки урбанізації, але й сприяють створенню більш придатних для життя та справедливих міст для майбутніх поколінь.

Дослідження взаємозв'язку глобалізації та урбанізації демонструє складну і багатогранну природу цих процесів, що відіграють ключову роль у формуванні сучасного соціально-економічного середовища. У роботі було

розглянуто, як глобалізація, будучи рушійною силою інтеграції світових ринків, технологічного прогресу та культурних обмінів, суттєво впливає на урбанізаційні процеси, прискорюючи розвиток міст та урбанізованих регіонів по всьому світу.

У першому розділі було розкрито поняття глобалізації та урбанізації, визначено основні характеристики цих процесів, а також проаналізовано їх взаємозв'язок. Глобалізація створює нові виклики та можливості для міст, зокрема шляхом пришвидшення економічної, культурної та технологічної інтеграції, що призводить до змін у структурі міського життя та урбанізаційних моделей.

Другий розділ роботи присвячений аналізу впливу глобалізації на урбанізаційні процеси у світі. Історичний огляд показав, як урбанізація з часом адаптувалася до глобалізаційних змін. Особливу увагу було приділено сучасним тенденціям урбанізації в розвинених країнах, де міста стають осередками інновацій і економічного розвитку. Водночас в країнах, що розвиваються, урбанізація стикається з численними викликами, такими як перенаселення, нерівність та екологічні проблеми, що вимагає розробки нових підходів до планування та управління містами.

У третьому розділі досліджено специфічні особливості урбанізаційних процесів в Україні під впливом глобалізації. Історичний розвиток урбанізації в Україні показав, що цей процес був тісно пов'язаний зі світовими тенденціями, але мав і свої унікальні риси. Сучасні тенденції в Україні характеризуються зростанням великих міст, зміною економічних структур та інфраструктурними викликами. Було розглянуто вплив глобалізації на ці процеси, а також визначено ключові проблеми, такі як демографічна криза, нерівномірний розвиток регіонів та зниження якості міського середовища.

Таким чином, дослідження підтвердило, що глобалізація суттєво впливає на урбанізаційні процеси, як у світі загалом, так і в Україні зокрема. Урбанізація в умовах глобалізації вимагає нових підходів до планування міських територій, розвитку інфраструктури та управління міськими

ресурсами. Практичні результати роботи можуть бути використані для вдосконалення урбаністичних стратегій, спрямованих на зменшення негативних наслідків урбанізації та підвищення якості життя в містах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверкина М.Ф. Вплив теорії стійкого розвитку міст на теорії урбаністики. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Економіка". 2012. Вип. 19. С. 262–266.
2. Андрієнко М.В., Шако В.С. Аналіз і адаптація кращих європейських практик щодо реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 19. С. 51–58.
3. Андреева, Т. О. Глобалізація та урбанізація: взаємозв'язок і вплив на соціальні процеси. Київ: Вид-во Київського університету, 2018. с. 45-60.
4. Артеменко А. Види соціально незахищених верств населення. Прикарпатський юридичний вісник. Випуск 1(22). 2018. С. 89-92. URL: http://pjuv.nuoua.od.ua/v1_2018/23.pdf (дата звернення 19.10.2024).
5. Артеменко, О. В. Глобалізація як чинник трансформації урбанізаційних процесів. Харків: ХНУ, 2019. с. 56–70.
6. Бірюков Д.С. Техногенні та екологічні проблеми урбанізації. Стратегічні пріоритети. 2013. Вип. 2. С. 135–141.
7. Бойко, Л. В. Глобалізація та урбанізація: вплив на економічний розвиток України. Київ: НІСД, 2017. с. 90–110.
8. Бондаренко О.В. Класифікація кризових ситуацій на урбанізованій території, які загрожують державній безпеці. Наукові інновації та передові технології. 2022. № 11 (13). С. 23–31.
9. Борейко Н.М. Соціальна безпека як потенціал розвитку регіону України. Економіка та держава. 2020. № 5. С. 123–126.
10. Варламова І.С. Теоретичні підходи до визначення поняття «екологічна безпека». Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2017. № 23 (2). С. 161–164.
11. Венгрин, Д. В. Суспільно-географічні особливості урбанізації в регіонах України. Матеріали ХХІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах

- глобалізації» : Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 29. С. 19–22.
12. Венгрин, Д. В. Урбанізаційні процеси в Україні. Регіон – 2017 : суспільно-географічні аспекти : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 20-21 квітня 2017 р.). Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. С.162–165.
13. Володарець С.О. Сануюча функція деревних рослин культурфітоценозів урбанізованого середовища : автореф. дис. ... канд. біол. наук : 03.00.16. Вінниця, 2016. 24 с.
14. Гавриленко, І. І. Механізми впливу глобалізації на урбанізаційні процеси в Україні. Львів: ЛДУ, 2020. с. 105–125.
15. Гетманець О.П., Коробцова Д.В., Єжелей Ю.О. Глобалізація та міжнародна економіка: складність інтеграції ринків та економічні наслідки на рівні країн (український досвід) Академічні візії. Випуск 20/2023 URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/35cea810-1e85-4730-92c2-73e4dde869cf/content>
16. Гірман А. П., Гвоздов Б. Ю., Брусенцева А. С. Формування стратегії розвитку України в умовах глобалізації. Регіональні студії. 2021. № 24. С. 116–122.
17. Гончар О.М. Сутність урбанізації як глобального економічного процесу. Науковий вісник Мукачівського державного університету. 2016. № 2 (6). 196 с.
18. Гончаренко, І. С. Урбанізація та глобалізація: теоретичні аспекти. Одеса: ОНУ, 2016. с. 32–48.
19. Демченко, О. О. Роль глобалізації у розвитку урбанізаційних процесів в Україні. Київ: КНЕУ, 2018. с. 65–85.
20. Загарій, В., Ковальчук, Т. Сучасна система регулювання міжнародної торгівлі в країнах світу та Україні. Наукові перспективи. 2023. № 2(32).
21. Захарченко, В. М. Урбанізація як результат глобалізаційних процесів. Дніпро: ДНУ, 2019. с. 102–120.

- 22.Зверева, Л. М. Моделі урбанізації в умовах глобалізації: досвід розвинених країн. Київ: Академія управління, 2017. с. 68–80.
- 23.Кірін Р.С. Правові інструменти реалізації стратегічних напрямів розвитку системи екологічної безпеки міста: міжнародний та європейський рівні. Economics and Law. 2022. Вип. 2 (65). С. 39–55.
- 24.Кірова М.О. Досвід зарубіжних країн щодо інституціонального забезпечення екологічної безпеки: пропозиції для України. Збалансоване природокористування. 2018. № 1. С. 158–165.
- 25.Коваленко, С. О. Соціально-економічні наслідки урбанізації в умовах глобалізації. Львів: ЛНУ, 2019. с. 40–60.
26. Комарницька Г.О. Вплив урбанізації на інноваційний розвиток регіонів України. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2017. № 3. С. 336–345.
- 27.Костенко, М. В. Глобалізація та урбанізація в Україні: проблеми та виклики. Харків: ХНУ, 2018. с. 55–72.
- 28.Кузьменко Д.М. Дефініція поняття «урбанізація» в суспільній географії. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/7706.doc> (дата звернення 19.10.2024).
29. К.В. Наконечна, В.В. Листопад. Розвиток урбанізаційних процесів в регіонах України. ДВНЗ «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана». Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи», КНЕУ, квітень 2017 р. С.122–127.
- 30.Лавренюк, О. С. Уроки глобалізації для урбанізаційних процесів в Україні. Київ: МАУП, 2020. с. 120–140.
- 31.Левченко, І. В. Глобалізація та її вплив на міські процеси в Україні. Дніпро: ДДУ, 2017. с. 110–130.
- 32.Логвіненко Б. І. Генезис поняття штучного інтелекту в управлінні поведінкою економічних агентів у цифровому просторі. Комерціалізація інновацій: захист інтелектуального капіталу, маркетинг та інновації: монографія. Суми: Сумський державний університет. 2022. С. 133–140.

33. Мезенцев, К. Розвиток урбаністичних досліджень в Україні: внесок вітчизняних вчених. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : колективна монографія. К. : Видавництво «Фенікс», 2017. С. 7–44.
34. Мороз, Ю. С. Перспективи урбанізації в умовах глобалізації. Одеса: ОНУ, 2017. с. 75–95.
35. Назаренко, Т. В. Глобалізація та урбанізація в соціально-економічному контексті. Київ: НІСД, 2020. с. 120–140.
36. Обушна Н. І. Модернізація – сучасний тренд розвитку суспільства. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/tpdu/2015-3/doc/1/06.pdf> (дата звернення 19.10.2024).
37. Орлов, А. А. Трансформація урбанізаційних процесів в умовах глобалізації. Черкаси: ЧНУ, 2018. с. 110–130.
38. Основні принципи управління міськими водоймами для збереження та підвищення біорізноманіття. Моніторинг та охорона біорізноманіття в Україні. Серія «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 16. Т. 3. С. 275–278.
39. Панченко, О. І. Вплив глобалізації на міські процеси в Україні. Київ: КНУ, 2019. с. 90–110.
40. Підгрушний, Г. П. Формування системи полюсів зростання в Україні як передумова її переходу до моделі поліцентричного просторового розвитку. Український географічний журнал. 2017. № 1. С. 48–54.
41. Піжук О. І. Штучний інтелект як один із ключових драйверів цифрової трансформації економіки. Економіка, управління та адміністрування. 2019. № 3. С. 41–46.
42. Плахотнік О. О., Павленко А. А. Вплив глобалізації на розвиток світової економіки та економіки України. Економіка та держава. 2022. №5. С. 62–67.
43. Поліщук А. С. Основні тренди глобалізації й урбанізації та урахування їх впливу в процесі управління розвитком регіонів України. Бізнес Інформ. 2020. № 12. С. 133–141.

44. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1264-12/conv> (дата звернення: 12.09.2024).
45. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 12.09.2024).
46. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/722/2019> (дата звернення: 12.09.2024).
47. Резнікова, Н. В. Міжнародні економічні відносини в епоху глобалізації: історико-теоретичні аспекти сучасних світогосподарських зв'язків. Економіка України. 2020. № 12. С. 77–80.
48. Рогач О.Я., Белов Д.М. Зміна сучасної парадигми українського права в умовах військової агресії з боку РФ. Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». Випуск 70(2). 2022. С. 136–141.
49. Романовська Ю.А. Місто як об'єкт соціально-економічної безпеки. Проблеми економіки. 2019. № 3 (41). С. 171–177.
50. Савченко, М. В., Гриб, А. О., Соболева, А. К. Мультинаціональні корпорації в економіці країн, що розвиваються: світові тенденції та вітчизняні реалії. Галицький економічний вісник. 2023. № 83(4). С. 182–194.
51. Сегіда, К. Ю. Особливості процесів урбанізації в Харківській області. Регіон – 2017: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 19-20 вересня 2017 р.). ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2017. С. 143-145.
52. Сергієнко Л.В. Впровадження циркулярної економіки в Україні: державно-управлінський аспект: дис. ... канд. наук з державного управління : 25.00.02. Чернігів, 2017. 265 с.

53. Сидоренко, О. І. Урбанізація та глобалізація: сучасні тенденції в Україні. Харків: ХНУ, 2017. с. 100–120.
54. Статистичний щорічник України 2019 / за ред. І.Є. Вернера. Київ, 2020. 465 с. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 13.09.2024).
55. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (проект). United Nations Development Programme, 2017. 112 с. URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf (дата звернення: 22.09.2024).
56. Ткаченко С. Є. Аналіз сучасних процесів світової економічної глобалізації. Український журнал прикладної економіки. 2019. Том 4. № 4. С. 23–31.
57. Ткач Д., Білокур Г. Вплив глобалізації на розвиток міжнародних соціально-економічних процесів. Вчені записки Університету «КРОК». 2022. №4 (68). С. 28–35.
58. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : колективна монографія. За ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. К. : Видавництво «Фенікс», 2017. 438 с.
59. Фесьянов П.О. Державне регулювання екологічної безпеки на рівні регіону: досвід європейських країн. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Fesyapov.pdf> (дата звернення: 24.09.2024).
60. Цифрова економіка : підручник. Т. І. Олешко, Н. В. Касьянова, С. Ф. Смерічевський та ін. Київ : НАУ, 2022. 200 с.
61. Черненко Н. Штучний інтелект в управлінні персоналом. Таврійський науковий вісник. Серія : Економіка. 2022, С. 76–83.
62. Шевченко, І. А. Урбанізаційні процеси в Україні під впливом глобалізації. Львів: ЛНУ, 2020. с. 80–100.
63. Шелудько Л.В. Урбанізація як виклик продовольчій безпеці країни. Економічний вісник університету. 2018. № 39. С. 121–128.
64. Arif A., Sadiq M., Shabbir M. S., Yahya G., Zamir A., Bares Lopez L. The role of globalization in financial development, trade openness and sustainable

- environmental-economic growth: evidence from selected South Asian economies. *Journal of Sustainable Finance & Investment*. 2022. №12(4). Pp. 1027–1044.
65. Demirbilek A., Civelek M. E. The Role of International Trade in the Development of the Countries. *Journal of International Trade, Logistics and Law*. 2022. №8(2). Pp. 59–68.
66. Niemets, K., Kravchenko, K., Kandyba, Y., Kobylin, P. World cities in terms of the concept of sustainable development. *Geography and Sustainability*. 2021. Vol. 2. № 4. P. 304–311. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.geosus.2021.12.003> (дата звернення 19.10.2024).
67. Niemets, L., Mezentsev, K., Sehida, K., Morar, C., Husieva, N., Peresadko, V., Telebienieva, I. Innovation and Investment Potential of Region as a Factor of its Smart Transformation - a Case Study of Kharkiv Region (Ukraine). *Visnyk of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series Geology, Geography Ecology*, 2018. № 49. P. 137–159. DOI: <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2018-49-11> (дата звернення 08.10.2024).
68. Serbanica, C., & Constantin, D. L. Sustainable cities in central and eastern European countries. Moving towards smart specialization. *Habitat International*, 2017. Vol. 68. P. 55–63. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2017.03.005> (дата звернення 08.10.2024).
69. Sassen, S. The Global City: Strategic Site, New Frontier. Chapter in *Moving Cities. Contested Views on Urban Life*. 2018. Springer. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-658-18462-9_2 (дата звернення 08.10.2024).